

“TOTA LA NIT HE FILAT,
VORA L’ESTANY DE
BANYOLES”

ANTOLOGIA LÍRICA DE L’ESTANY

Treball de Final de Grau

Albert Martínez Torrentó

Tutora: Margarida Casacuberta Rocarols

ÍNDEX

OBJECTIU DEL TREBALL	4
METODOLOGIA DE TREBALL	6
Cerca i recopilació de materials	6
Estat de la qüestió	7
Correccions i adequacions dels textos	7
LA LÍRICA DE L'ESTANY DE BANYOLES	9
Unes breus pinzellades històriques	9
La memòria del lloc	12
Mirades diverses	13
La construcció d'una nació	15
Els elements de l'Estany: arbres, fauna, colors, aigua, muntanyes i llegendes	16
ELS AUTORS	19
Jacint Verdaguer	19
Dolors Monserdà	25
Francesc Xavier Butinyà	29
Pere Alsius	30
Joaquim Hostench	32
Marià Prat	38
Lluís G. Constans	41
Carles Fages de Climent	44
Camil Geis	48
Manel Pont	51
Prudenci Bertrana	52
Josep Pla	53
Antoni M. Rigau	55
Frederic Corominas	59
Josep Tharrats	61
Miquel Bosch	62
P.T.C.	64
Martirià Llach	66
Jordi Cots	67
Jaume Farriol	68
Joan Perucho	72
Neus Corominas	74
Salvador Oliva	79
J. N. Santaaulàlia	80

Toni Sardà	84
Susanna Rafart	85
Josep Maria Espinàs	88
Núria Esponellà	89
Jordi Colomer	91
CONCLUSIONS	94
BIBLIOGRAFIA	97

OBJECTIU DEL TREBALL

Se sol dir que per tirar endavant bé una tasca, sigui quina sigui i del tipus que sigui, el més important és fixar-se l'objectiu final d'una manera ben clara i no distreure's amb altres vies que puguin anar apareixent en el camí. La idea inicial que va engegar aquest projecte va ser constatar la poca literatura lírica que hi havia sobre un entorn com el que en aquest treball hem volgut estudiar. La idea inicial, per tornar a l'inici de l'anterior frase era aconseguir que l'Estany de Banyoles pogués optar a tenir, com tenen d'altres punts del nostre país, un itinerari literari propi. He d'agrair el suggeriment de la que avui és la meva tutora en aquest treball, la Mita Casacuberta, i l'empenta necessària per fer que aquesta idea s'hagi convertit en el meu Treball de Final de Grau.

L'objectiu que ens vàrem proposar, doncs, va ser aconseguir fer una antologia actualitzada de la literatura lírica escrita sobre l'Estany de Banyoles i els seus entorns, entenent aquests 'entorns' tant els espais físics com els imaginats –llegendes, cançons populars i altres– que li són propers o que hi estan íntimament relacionats. D'aquesta manera, en aquest grup inclourem les llegendes sobre la formació de l'Estany, la llegenda d'en Morgat, les de les Goges de l'Estany i els seus palaus encantats de les Estunes, així com els relats sobre el Drac i la seva cova al paratge de la Draga que, encara que en prosa, són d'una cuidada prosa poètica.

El treball s'orientarà cap una recopilació de l'obra lírica i en prosa sobre la temàtica proposada des de finals del segle XIX fins l'actualitat. En relació amb aquesta temàtica, en les nostres primeres cerques, hem topat amb l'*Antologia de l'Estany*, recopilació feta per Joan Gratacós i publicada l'any 1989. No només revisarem tota l'obra realitzada fins avui, sinó que comprovarem que tota l'obra anterior a l'antologia esmentada estigui inclosa aquí. Si n'aconseguim trobar d'altres, encara que sigui petites mostres de poemes publicades en revistes, anuaris o altres materials gràfics públics, també les inclourem en aquest treball. Al marge de la recerca que farem a l'Arxiu Històric i a les biblioteques públiques del Pla de l'Estany, i amb l'objectiu de trobar obra de poetes forans de qui no es tingués notícia a Banyoles, revisarem també la base de dades ARCA, com a dipòsit més extens d'obra hemerogràfica dels dos darrers segles.

Com a segon objectiu, encara que ja fora del Treball de Final de Grau que ens ocupa, ens hem proposat que el resultat final d'aquest treball serveixi per aconseguir una selecció de poemes que pugui fer possible un recorregut poètic a l'entorn de l'Estany i

que obtingui l'aprovació de la Càtedra de Patrimoni Literari Maria Àngels Anglada i Carles Fages de Climent per ser publicat dins la seva col·lecció “Itineraris literaris autoguiats”, així com la possible publicació d'una nova antologia lírica de l'Estany de Banyoles.

METODOLOGIA DE TREBALL

Cerca i recopilació de materials

Un cop fixat i definit l'objectiu d'aquest Treball de Final de Grau el primer pas ha estat la cerca de materials. No han estat només autors de la comarca els que han escrit peces líriques sobre l'Estany i el seu entorn, sinó que hi ha diversos autors forans que també han estat inspirats per aquest i també n'han deixat mostres. Dels primers n'hem pogut trobar moltes referències a l'Arxiu d'Estudis Comarcals de Banyoles i a la Biblioteca Pública la ciutat. També n'hem trobat dels segons, tot i que en algun cas, per haver estat publicat en premsa de l'entorn del poeta forà, algun poema no forma part de la documentació conservada en cap d'aquestes dues institucions banyolines. Ha estat la recerca en altres fonts -particularment, en el repositori ARCA- la que ens ha permès ampliar el camp de recerca i obtenir uns quants materials més d'interès sobre l'Estany de Banyoles. Segurament alguns poemes hauran quedat sense descobrir, o bé per haver estat publicats en algun mitjà de comunicació de molt poca tirada o sense intenció de perdurabilitat, o bé per haver quedat entre els papers d'un imaginat poeta amateur sense cap altra intenció que la de compartir-lo amb els éssers més propers. Salvant aquests darrers possibles casos, pensem que l'estat de la qüestió sobre aquesta lírica ha pogut ser realitzada amb ple èxit.

Un cop revisada tota la bibliografia disponible –no només llibres de poemes sinó qualsevol altra publicació–, s'ha passat a la transcripció dels poemes. Aquests han estat classificats per autors i ordenats de forma cronològica a partir de la data de naixement de l'autor, al marge d'estètiques o moviments literaris en què aquests es van moure. La idea d'organitzar l'antologia seguint la cronologia dels poemes ens els podia haver mostrat dins dels diferents corrents o tendències en què van ser escrits, encara que podria trencar l'harmonia grupal segons autor i, alhora, ens impediria poder veure l'evolució que van experimentar¹. Dels poemes se n'ha fet un comentari temàtic i, també, una breu descripció formal quan aquesta ha pogut aportar informació complementària útil per la situació del poema en un marc temporal concret o que ens parli del que volia expressar el poeta. De la mateixa manera s'ha volgut fer una breu introducció biogràfica de cadascun dels autors. Encara que en alguns dels casos, pel reconeixement públic i històric d'alguns dels poetes,

---

¹ Realment no són massa els autors que hagin mantingut una trajectòria prou llarga per haver experimentat aquests canvis.

aquest breu apunt biogràfic podria semblar innecessari, no hem volgut deixar de fer constar aquells punts que la relacionen amb el tema tractat.

Compto amb que un treball de final de grau està exempt dels drets de propietat intel·lectual i, per tant, pot reproduir en aquest estudi poemes o fragments narratius dels autors que hi figuren, sense cap mena de problema, encara que tots ells tenen aquests drets, encara, plenament vigents.

Estat de la qüestió

Hem portat a terme una cerca sobre els materials, ja fossin llibres, ja estudis, que haguessin estudiat aquest tema en el passat per establir l'estat de la qüestió previ al nostre treball. El resultat, no gens pobre –potser sí en nombre de materials, però no en profunditat d'estudi–, ens ha portat fins a l'*Antologia de l'estany* (1989) que va fer Joan Gratacós, el capítol “El Pla de l'estany”, signat per Xavier Xargay, dins de l'*Atles Literari de les terres de Girona* de Narcís-Jordi Aragó i Mariàngela Vilallonga. El tercer material d'interès com a treball de recerca és Verdaguer a la Mare de Déu de Mont, de Modest Prats i Joan Carreres. D'aquest darrer material no només agraïrem la bona informació sobre la vida de Jacint Verdaguer i el seu periple camí del Santuari de la Mare de Déu del Mont i el seu pas per Banyoles sinó, a més, l'esquema d'actualització dels textos, mètode que hem seguit amb la resta de poemes, com en un punt posterior assenyalarem. La resta de materials que hem trobat i utilitzat en aquest treball han sigut en forma de poemaris, llibres de relats o, poemes apareguts, de forma individualitzada o en petits grups en els programes de les Festes de Sant Martirià, la festa major de Banyoles, als diversos números de la revista *Horizontes* de Banyoles, que va ser editada a la ciutat durant el franquisme i de la revista *Colors*, de divulgació cultural i de fets de la vida local.

Correccions i adequacions dels textos

En els diferents textos que s'inclouen en aquest treball, pel fet de ser força recents en el temps, s'ha volgut respectar la primera edició publicada o, en cas de no haver-se trobat, la més antiga conservada. El motiu d'aquesta decisió ha estat, per una banda, que són molt pocs els poemes o relats prefrabians que trobem en aquesta antologia i, per altra, poder veure els diferents canvis ortogràfics i de puntuació que es van anar produint entre els dos darrers decennis del s. XIX i l'actualitat o, encara més, fins la publicació de les normes de Fabra. Aquest segon motiu encara és més interessant quan podem veure l'evolució ortogràfica produïda en un mateix autor. Per descomptat, el lèxic original, amb paraules

ja en desús o amb castellanismes, dona bona informació dels parlars, en una zona concreta, anteriors de l'aparició de les esmentades normes.

Per les cites bibliogràfiques ens hem decantat per la norma Chicago, tant en el que refereix a les cites a peu de pàgina com per les que figuren a la Bibliografia.

LA LÍRICA DE L'ESTANY DE BANYOLES

Unes breus pinzellades històriques

Reflexos d'aigua, lluentors intermitents, colors canvians en cada moment, arbres que xiuxiuegen suaument abocats sobre l'estany o que xiulen de manera inquietant molt més amunt dels nostres caps; com també les aigües quietes, encara que mai massa inquietants. Molts són els elements que han inspirat poetes d'aquests darrers dos segles, tant locals com forans, per crear imatges d'aquest bell entorn del país. La *phantasia*, aquella potència de l'ànima a qui en època moderna se li adjudicava la creació subjectiva d'imatges vistes, ha ofert a tots aquests poetes experiències plaents i diverses que ens han transmès a través de la seva poesia. Gràcies a aquests poetes conservem i podem reviure moments de malenconia, de pena o d'alegria, de joia o de temor; sensacions que els seus autors van experimentar al costat d'aquestes aigües; revivim històries certes o inventades, llegendes increïbles que van viure fermes en les creences populars durant segles i que ara perduren pel fet de haver estat fixades en l'escriptura. Aquestes poesies i narracions han pogut mantenir, en una època en que la rondallística i les dites populars estan en hores baixes, tota una sèrie de relats que ens parlen de la creació fantàstica del nostre entorn, amb estanys que sorgeixen d'on no hi havia res, de dracs que demanen el seu tribut de donzelles, o de goges que, com les sirenes a Ulisses, encanten els que passen prop dels seus palaus a hores foscanes. A través de la lírica que tots aquests poetes ens han anat deixant podem anar resseguint la història de la literatura de casa nostra fent, a títol de microhistòria, un retrat que és alhora local i universal.

Malgrat el que la llegenda d'en Morgat ens diu sobre l'origen de l'Estany², l'existència d'aquest es remunta a uns quants milers d'anys³. N'és prova d'això el primer assentament neolític al paratge de la Draga. Més endavant trobem l'empremta d'ibers i romans, a la vil·la romana de Vilauba, per arribar, a inicis del nou mil·lenni, a l'assentament dels monjos benedictins i a la fundació del monestir de Sant Esteve. Aquest és el moment en què es pot veure l'inici de la primera vila de Banyoles, bressol de l'actual. Malgrat tots aquests anys d'ocupació humana en els terrenys propers a l'Estany, no és fins a finals del segle XIX que tenim les primeres mostres artístiques que ens en

---

² La llegenda d'en Morgat, molt coneguda per la gent de Banyoles encara que potser no pels forans, queda molt ben explicada en els relats que en van fer Lluís G. Constans, i Antoni M. Rigau, a les pàgines **32 i 44** d'aquest treball.

³ La cronologia de formació es situa en època quaternària, fa aproximadament 250.000 anys.

descobreixen la seva vessant paisatgística i emotiva. És a partir d'aquests anys que poetes i pintors comencen a descobrir aquest espai i a representar-lo literària i pictòricament. La visita, en part improvisada⁴, que va fer Jacint Verdaguer tot fent camí cap al santuari de la Mare de Déu del Mont -des d'on escriuria *Canigó* (1886)- va donar origen als primers poemes que coneixem dedicats a l'Estany. Poemes no només seus, sinó també d'algun dels integrants del seu grup d'amics de Banyoles; un petit grup d'intel·lectuals banyolins, de professions força diverses i units pel seu interès per la cultura, en especial la cultura local, i entre els quals sobresortien Pere Alsius i Joaquim Hostench⁵. Aquí es van originar també noves mirades sobre l'Estany de caire científic, cultural i també lúdic⁶. Aquest grup va seguir mantenint contacte amb el poeta, amb la incorporació posterior de Joaquim Morelló, farmacèutic de Banyoles⁷ que va mantenir una relació epistolar amb el poeta iniciada dos anys després de la publicació de *Canigó* (1886).

Ja feia uns anys, però, que els seus entorns de l'Estany començaven a ser utilitzats per activitats d'esbarjo com la pesca o els passejos en barca. Tenim testimoniada aquesta darrera activitat per Joaquim Hostench⁸ i pel mateix Verdaguer⁹, que expliquen com els agradava anar a “barquejar” aquelles tardes de juliol. Coneixem també l'aplec sardanístic que es feia a les Estunes a partir d'una publicació local de l'època, com eren els programes de la Festa Major de Sant Martíria i també pel poema que Dolors Monserdà li va dedicar pocs anys abans de la visita de Verdaguer.

Joan Gratacós, al pròleg de la seva antologia dedicada a l'Estany (DIVERSOS AUTORS, 1989, p. 7) explica molt bé que el contacte de Jacint Verdaguer amb aquest grup

---

⁴ L'inicial itinerari per Vic cap al santuari de la Mare de Déu del Mont va ser canviat a última hora per l'interès que tenia en saludar uns frares de Girona, per la qual cosa va aprofitar per saludar els seus amics de Banyoles.

⁵ La variada relació de professions d'aquest grup parla de l'interès generalitzat que es va despertar en aquests anys per la cultura. Alsius era farmacèutic (i arqueòleg), Hostench era professor i músic (i poeta) –d'aquests dos en parlarem en el capítol dedicat als autors–, mossèn Simó, capellà, Joan Bremon, director del cor de l'Acadèmia i sastre, Paulí Figueres, missionista i els germans Perpinyà, propietaris d'un molí paperer.

⁶ Es té notícia de la primera regata de rem a l'Estany per una nota escrita per Joaquim Hostench. Es va realitzar el mes de setembre de 1883 (ABELLÁN, 2016, 100). Tanmateix, malgrat l'existència de poetes banyolins que li havien dedicat poemes a la ciutat, la referència a l'estany és nul·la. En el poema “Festa major” de Mossèn Josep Simon i Jubany, publicat a *Calendari-Guia de Banyolas i sa comarca per l'any del senyor de 1891*, es parla de tots els actes i festes que es celebren el dia de festa major i no hi ha cap referència a l'entorn del llac ni com a lloc d'alguna de les activitats ni de cap altra mena.

⁷ SOLDEVILA i Balart, Llorenç, Universitat de Vic, “Contribució a l'epistolari verdaguerià: tres cartes inèdites”, a *Anuari Verdaguer* 13 – 2005, p. 197

⁸ Confidències que li fa Joaquim Hostench al biògraf de Verdaguer, Valeri Serra. “... Tots els dies sortíem amb ell a barquejar per l'estany, que l'entusiasmava ...” Id. p. 198

⁹ El mateix poeta en fa referència al seu poema “A mos amichs de Banyoles”.

és considerat l'inici de la visió literària de l'Estany¹⁰. L'Estany va ser per a Verdaguer motiu d'inspiració, i els versos que li va dedicar van integrar ben aviat el poemari *Canigó*. Un poemari, sens dubte, fundacional, èpic i de construcció de la nova catalanitat.

[...] Des del punt de vista literari, efectivament, el llac proporciona abundantíssim material poètic. La poesia li va com anell al dit. Sobretot la mena de poesia diguem-ne «clàssica», la poesia de guanya premis als jocs florals. La pura veritat és que moltes generacions de jovenets locals i forans amb aspiracions literàries hem escrit el nostre verset, que, enmig d'una sèrie de lamentacions més o menys justificades, acaba al·ludint, inevitablement, a un seguit de tòpics lacustres, específics del llac de Banyoles. I, així, es parla de muntanyes emmirallant-se a l'aigua, de fades que llisquen sobre l'estany, de joncs que s'inclinen, de desmais que ploren, d'infinites siderals, d'horitzons pirinencs, etc., etc. Mossèn Cinto, que era un mestre, no va resistir la temptació poètica del llac i li va dedicar més d'una composició. Un fragment de *Canigó*, principalment, ha fet fortuna. És aquell que diu: «Tota la nit he filat, vora l'estany de Banyoles» [...] ¹¹

A partir de la microhistòria -el corrent de la historiografia que es dedica a l'estudi de fets històrics a partir d'elements més reduïts o en una escala menor- la història s'assorteix de dades d'estudi de petits grups o de localitzacions geogràfiques més reduïdes que, lluny de ser elements anecdòtics, poden donar lectures que s'escapen en les valoracions globals que fa la història convencional. Així, la trajectòria dels dos darrers segles en un lloc geogràficament petit i allunyat com és l'entorn de l'Estany i la seva comparació, època a època, amb la dels principals culturals al mateix període, ens dona dades lleugerament diferents que, sense pretensió de construir una història de la literatura catalana a escala reduïda, indica diferències en territoris perifèrics, sigui per una cultura més localista o per un major conservadorisme.

L'Estany, aquest element referencial d'ara i de temps passats, és el subjecte inspirador, és allò a què es dirigeixen els sentiments del poeta o que l'acompanyen ben estretament en l'esplai del seu pensament. Com a subjecte retratat o com a ens d'inspiració, aquest paisatge uneix poetes tan diferents com Jacint Verdaguer o Jordi Colomer i, en els seus moments d'alliberament emotiu i observant els llenguatges que un o altre utilitzen en adreçar-s'hi, podem identificar els diversos camins per els quals els diferents corrents lírics catalans van transitar.

---

¹⁰ Jacint Verdaguer es va estar a Banyoles del 18 al 25 de juliol de 1884

¹¹ Petit fragment del llibre *Banyoles vora el llac* de Jaume Farriol que li serveix d'introducció a l'autor per parlar dels indrets d'interès dels voltants de l'estany. A FARRIOL, Jaume, *Banyoles vora el llac*, Barcelona: Ed. Selecta, 1966

L'estudi dels poemes dedicats o inspirats en aquest entorn que hem recollit ens mostren períodes de més aproximació i d'altres d'un cert allunyament¹². No és només l'esperit del corrent literari que es viu en un cert moment, si més proper al sentimentalisme romàntic, al folklore popular o a la imatge plàstica per ella mateixa, sinó que també hi influeixen altres aspectes externs. Un d'aquests és el simple fet de la moda: Hi ha hagut moments en què l'Estany es defugia per ser un entorn que, al marge de la pesca –ben pobra, per cert– o de l'aprofitament de les seves aigües per la indústria local, no ofería altra cosa que aiguamolls de difícil trànsit, mosquits i males olors, un paisatge només bo pel pagès esforçat i acostumat a treballar amb els peus dins l'aigua.

La memòria del lloc

Actualment disposem d'estudis de tota mena, tant a les biblioteques com a la xarxa, pels quals coneixem –o podem conèixer– perfectament la fisonomia de l'Estany i totes les seves característiques biològiques o geogràfiques. No era tan així cent o cent cinquanta anys enrere quan Verdguer, Alsius o Hostench escrivien els seus poemes o relats. Si bé Pere Alsius havia fet ja algun treball d'assaig referit a l'Estany i els entorns, no és menyspreable la contribució de detalls sobre arbres, penyes, ocells o formes amb què definien la geografia els poetes i narradors que han parlat d'aquest indret. Al no conèixer el passat immediat de Banyoles, per exemple, li pot sorprendre que Pla digui que la vista de l'Estany que més li agrada és la que té des de Porqueres, ja que els canvis de la flora que ha tingut aquell indret, en els darrer anys, fa impossible aquesta vista de la que parla. Si no sorprèn als nadius de la vila d'una certa edat, sí que ho fa als més joves o al visitant forà. Són aquests petits detalls, que no tenien per sí cap intenció didàctica, els que aporten aquests detalls informatius que poden ser de curiositat¹³.

Jaume Farriol és un dels autors que descriu, en un dels seus relats i de manera més precisa, les dimensions de l'Estany; més precisa diem, pel fet que en dona, fins i tot, les mesures en metres: “L'estany té una carretera de circumval·lació, que fa 7.720 metres, quasi vuit quilòmetres, doncs. És una longitud respectable que, normalment un triga prop de dues hores a resseguir”¹⁴ i, unes pàgines més endavant, “Som a la part més estreta del

---

¹² Es refereix a fets com l'ocorregut al 1913 amb la mort, pel naufragi de la barca amb què passejaven, de deu joves, tots ells relacionats amb la ciutat, o com el de l'any 2008 3n què van morir vint-i-un jubilats francesos.

¹³ PLA, Josep, *Viatge a Catalunya*, Barcelona: Editorial Àncora, 1946, p. 852

¹⁴ DIVERSOS AUTORS (a cura de Joan Gratacós), *Antologia de l'estany*, Col·lecció Els llibres del Tint, Banyoles: Ed. Ajuntament de Banyoles, 1989, p. 108

llac. És el coll del número vuit que tantes vegades s'ha utilitzat per tal d'explicar la forma aproximada de l'estany de Banyoles. Ací, l'amplada no arriba als tres-cents metres. La profunditat és escassa (6 metres).¹⁵ O, encara “És aquí on arrenca una bifurcació que és pròpiament la carretera del llac. Al davant, la riba queda tallada d'una forma recta, simètrica, com una gran queixalada clavada per una boca proveïda d'una dentadura perfectament regular. És una entrada artificial feta a fi que les competicions de rem tinguin la llargada de pista reglamentària”¹⁶.

És, en qualsevol cas, un paisatge interioritzat pels seus habitants, un paisatge, però, que no és fruit sinó d'una recuperació que, a través de la literatura o de la pintura, s'ha fet en els darrers cent cinquanta anys. És un cas clar de construcció d'un paisatge que, havent-hi estat sempre, no s'havia vist mai, o que s'havia ignorat intencionalment. Són aquestes dues expressions de la cultura les que han creat la imatge que el resident té interioritzada, la de les aigües canviants, la de les coves de les Estunes o de les pesqueres. Els arbres hi són, més que per ells mateixos, com a record del que d'ells se n'ha escrit o pintat i la placidesa que desprèn l'entorn és la que, després d'aquestes narracions, poemes o quadres, ha arribat als residents actuals de la vila. És ben cert –es pensarà– que és l'entorn qui ha creat aquesta literatura, però no s'ha de treure, en cap cas, el mèrit de construcció que aquesta ha tingut.

Mirades diverses

El recorregut poètic de l'estany ha seguit, d'una manera força paral·lela la poètica catalana d'aquests dos darrers segles, quan aquesta darrera tenia la natura com escenari o model inspirador. Sí que hem de constatar, especialment en els anys estudiats del segle XIX i en la primera meitat del XX, un cert retard, per part de la lírica de l'entorn banyolí, en l'adquisició de les formes estètiques dels corrents predominants a les grans ciutats. També és constatable que els “aires de modernor” –segons la mirada o consideració general als pobles, especialment en èpoques no massa llunyanes– que acompanyen algunes línies estètiques, costen més d'acceptar a les zones més rurals, més tradicionals i conservadores. No és fins Salvador Oliva que no trobem una poesia en la línia de Gabriel Ferrater, per exemple, o fins a Jordi Colomer, que no trobem un trencament total amb l'estètica clàssica i una mirada més propera a unes avantguardes ressuscitades.

---

¹⁵ Id. p. 111

¹⁶ Id. p. 113

És ja de ple en època del Romanticisme que l'Estany, com d'altres indrets amb una certa màgia o inspiradors de fantasies, que és descobert. Correspon aquesta amb l'època de Verdaguer i dels 'amics de Banyoles' i és en aquests anys que comencem a veure la gent de Banyoles "barquejant" per l'Estany o descobrint –molt lligat als inicis de l'excursionisme– racons desconeguts o menyspreats com el Salt d'en Vila, les Estunes, o les aigües de la Puda. La desgràcia del naufragi de 1913 en què van morir ofegats un grup de nois i noies de Banyoles mentre feien una de les activitats lúdiques en canoa que s'havien començat a practicar a partir de la descoberta d'aquest entorn de passeig, va provocar una mirada adversa i va marcar un comprensible allunyament de l'Estany. Pocs són els poemes que tenim d'aquesta època, al marge de "In memoriam", poema que dedicà a aquest fet Marià Prats.

Durant l'època de les Avantguardes, com també en els anys propers a la República i la Guerra Civil són altres els temes que atrauen la mirada del poeta. La trista Postguerra ens deixarà només algun poema, com els de Josep Tharrats o Miquel Bosch, presentats als Jocs Florals de Banyoles de 1948, obres d'una lírica força carrinclona i desfasada, difícilment de comparar amb la literatura –sobre l'Estany o sobre altres motius– que s'havia fet a finals del segle XIX i inicis del XX. En els anys 60, s'iniciarà una nova etapa en que l'Estany prendrà molt més protagonisme. Molt més, o el protagonisme sense discussió de la ciutat de Banyoles. En aquella dècada les activitats a l'estany es multipliquen, tant de forma esportiva amb l'esquí aquàtic, el rem o la natació, com en el de passeig, tant terrestre com lacustre. Els passejos a peu generaran un bon grapat de nous racons i zones només conegudes pels agosarats aventurers banyolins: la font del Vilar, la font de Ferro, els Desmais, l'església de Porqueres, el Castell, els estanys de la Riera Castellana, la Puda i el seu balneari. El "barquejar" es converteix en una activitat habitual i obligada pels banyolins i els forans. I, amb el barquejar, l'arribada de la Oca de l'Estany.

L'atracció que l'Estany genera en aquests anys és també compartida per la poesia i la seva especial mirada. L'Estany, lloc de passeig i amb un munt de racons de repòs es convertirà també en lloc de fugida mental i d'inspiració per poetes i pintors. En aquesta dècada, al 1964, es celebren a Banyoles els Jocs Florals, els tercers en aquesta vila, on participa, amb un tema relacionat amb l'Estany, Carles Fages de Climent, que serà guardonat amb el premi Josep Gimferrer per "Festeig vora l'estany de Banyoles". A partir dels anys 70 del segle passat i fins l'actualitat l'activitat poètica amb l'Estany, com a protagonista o com a fons, ha sigut constant. La 'modernor' dels darrers anys tampoc ha

desviat l'atenció cap altres subjectes, sinó que ha aparegut una nova mirada sobre les aigües. Els reflexos i colors han deixat de ser elements qualificadors d'un moment, per crear, per ells mateixos, expressió poètica. Una nova mirada en què no és l'Estany qui inspira el poeta i el fa parlar, sinó que és ell mateix qui parla. I tot això sense deixar de banda la mirada clàssica i la descripció de la rica natura que envolta aquest paratge. La saga de la família Corominas –en Josep, la Neus i la Susanna Rafart–, Salvador Oliva, J.N. Santaaulàlia o Jordi Colomer, ens han aportat diferents visions d'aquest quadre, Antoni Maria Rigau ha seguit l'estela de Lluís Constans o de Jaume Farriol en la conservació de les llegendes populars, o Susanna Rafart la de Joan Perucho, en les narracions de vivències d'estiu o la Núria Esponellà la de Prudenci Bertrana convertint l'Estany en el plató de les seves novel·les. I Josep Maria Espinàs, a la fi, ha fet, com va fer Josep Pla uns anys enrere, una mirada realista d'aquest entorn, una mirada asèptica i gens contaminada del patriotisme normal dels indígenes del territori.

La construcció d'una nació

El repàs fet al final del capítol anterior no és sinó un ràpid esborrany de tota la trajectòria poètica sobre l'Estany que veurem, d'una manera més precisa i autor per autor, tant d'aquests com d'altres no esmentats fins el moment, en el capítol "Els autors". Hem començat aquest repàs ràpid amb la figura de Verdaguer i, bo i havent ressaltat el seu protagonisme i pes especial en l'inici de la mirada poètica d'aquest indret, no podem deixar de banda quines eren les intencions d'aquest poeta i seu somni moral. Verdaguer va ser un home del seu temps, un home inquiet, preocupat pel què l'envoltava i pels canvis que Catalunya vivia, pel que sobre el seu país s'esdevenia i, bo i això, il·lusionat amb la idea de recuperació de la Catalunya tradicional.

Parlàvem una mica més amunt de l'estada de Verdaguer a Banyoles i situàvem aquesta fita com l'inici de la construcció literària que estem estudiant. Amb *Canigó* (1886) Verdaguer volia recuperar el moment fundacional de Catalunya dibuixant l'ideal que tenia en el seu imaginari, l'ideal sa, cristià i en comunió amb la natura i els costums tradicionals: la Muntanya Catalana, entesa aquesta, com la descrivia o definia Josep Maria Fradera al pròleg de *Els orígens del catalanisme conservador*, la idea d'un Catalunya cristiana que lluitava per la recuperació de valors tradicionals i que esta "fortament

impregnada d'anti-liberalisme, ... religiositat, idealització i respecte pel passat”¹⁷. Aquest era el món natural i idíl·lic que Verdaguer volia construir dels paisatges de la Catalunya tradicional, la del territori no contaminat per fàbriques, sorolls i massa humana deshumanitzada. Amb aquesta obra Verdaguer va redescobrir, per molts catalans –o descobrir, per d’altres– aquesta Catalunya rural o feréstega, en molts casos semi-abandonada des de la migració del món camperol cap a la gran ciutat.

Canigó representa, per a Verdaguer, la recuperació de la catalanitat del país i de la seva recristianització, accions que cal fer començant des de la Catalunya dels seus inicis medievals, on encara podem trobar aquelles essències, la Catalunya que va evitar que moros i fades s’ensenyorissin del territori. Representa, com ho descriu Joan Curbet parlant de la presentació del llibre de Ronald Puppo, “la voluntat de crear i fixar un imaginari col·lectiu”. Verdaguer, considerat a voltes massa tradicionalista, a *Canigó*, a partir de la sàvia elecció dels recursos mètrics i estròfics, dels elements rítmics i lèxics i de les sonoritats aconseguides, dona al poema èpic un to de cant, d’un vers alegre que ajuda a la construcció d’aquesta idea de la nova Catalunya que té al cap.

Els elements de l’Estany: arbres, fauna, colors, aigua, muntanyes i llegendes

Són uns quants els elements referencials que veiem, d’una forma repetida al llarg dels anys en els diferents poemes. Són elements gairebé inalienables de l’Estany i amb els que difícilment pots evitar topar-t’hi quan hi passeges o el contemples. Els colors de l’aigua i els arbres, les muntanyes, els ocells o, com element intangible però sempre present, les llegendes de les goges, del drac o d’en Morgat.

L’aigua és l’element imprescindible i l’element que, com a jovenet presumit, canvia de color i de forma mil vegades en un sol dia, per adaptar-se al sentiment del seu entorn, de l’alegria o seriositat del dia o de l’estació de l’any en què viu. Veiem l’aigua de l’Estany vestida de blaus transparents o verds maragda i amb el cos ple de lluentons els clars i càlids dies d’estiu, així com també, al migdia, a l’hora del vermut d’un dia net de cel en ple hivern, com desitjant donar un bri d’alegria o insinuant la il·lusió d’una primavera propera. Però la veurem també d’un gris de plom, un gris pesat i fred, en tardes plujoses d’hivern i arrugada i tremolosa en dies de tempesta, com volent camuflar-se entre

---

¹⁷ RAMISA, Maties, *Els orígens del catalanisme conservador i «La veu del Montserrat» 1878-1900*, Vic: Eumo editorial, 1985, p. 23

els núvols que l'envolten. Serà llisa com un plat a primera hora del matí, només tallada pels solcs dels bucs de rem o les piragües o amb les petites clapes blanques dels gavians a punt de la volada. I la veurem groga, ataronjada o roja els capvespres, guardant la darrera llum quan fins i tot les muntanyes del seu voltant ja l'han perduda. I acabarà donant, en la mirada dels nostres poetes, expressions com «... la visió formosa, d'unes canviants que van del crespat d'argent al més pur verd maragda ...»¹⁸, o «... hermós llac de cristal·lines aigües, platejat espill a on retraten llurs formes màgiques a caient de la tarda. ls veïnes muntanyes»¹⁹

Els arbres que apareixen en els poemes són guardians o, potser, presoners dels encants de l'Estany i de la seva frescor i, com a tals, els trobarem presents en tot aquest paisatge. Els poetes ens els dibuixaran de tots colors i formes, des dels pollancre, sempre buscant la primera fila d'humitat, als àlbers, els roures, alzines i verns. Fins i tot els lànguids i romàntics desmais, que besen les aigües i les pentinen, tenen un espai amb font pròpia i racó pels clàssics a reportatges nupcials. També trobem pinedes dominant els turons de Can Morgat i, acompanyant-nos durant gairebé tota la caminada quan fem tot el recorregut de l'Estany, els plàtans immensos. I no només en aquest passeig, sinó en el clàssic i perdut en el temps, passeig Dalmau i en el passeig de la Puda, que ens acompanyarà, en un viatge en el temps, fins a estius de senyors d'originals mostatxos i llacet al coll i senyores amb ombrel·la i gran faldillam.

I amb els arbres i l'aigua, els ocells i peixos de l'estany. Els ocells, malgrat ser presents constantment en aquest entorn, és un element no massa utilitzat per aquests poetes. Si bé pardals, blauets i d'altres ocells petits, més que percebuts per la vista ho són pel seu cant, sí que són protagonistes habituals els gavians, les cigonyes, els collverds i les polles d'aigua i, ara no però sí fins fa trenta anys, oques i cignes a la pesquera d'en Lero, encara que tots aquests, quan hi són presents, és d'una manera molt fugissera. Els peixos sí que han tingut el seu espai, en especial pel que ja comença a ser considerat el primer poeta banyolí, Joaquim Hostench, que va dedicar tres dels seus poemes, dos amb aire de cançó i un de festiu, als peixos de l'Estany.

---

¹⁸ Tal i com descriu les aigües l'articulista Rambletes al seu article "L'estany", publicat a *La Humanitat*, Any IV, n 871, 28 d'agost de 1934, p. 7

¹⁹ ALSIUS i Torrent, Pere, Ensaig històric sobre la vila de Banyoles, Banyoles: Semanario de Bañolas, 1895

Les muntanyes, per altra banda, són un excel·lent teló de fons per un escenari tan meravellós. Contemplades des de l'Estany, o observant l'Estany i la seva plana, com fa Verdagner des del mirador incomparable de la Mare de Déu del Mont, en un pseudoviatge aeri, a semblança del que fa del Pirineu, mentre ens el mostra, des de la carrossa de Flordeneu a Canigó. Les muntanyes que emmarquen l'Estany són vistes pels poetes, més que com unes torres vigilants, com unes germanes protectores o com uns miradors de privilegi: Sant Patllari, Puig Clarà, el Puig de sant Martirià o Rocamirall al costat mateix, les més altes de l'entorn, Rocacorba, Bassegoda i Mare de Déu del Mont ensenyorides²⁰ i protagonistes de la plana; i al fons, el majestuós Canigó sempre present en els poetes o narradors paisatgístics²¹.

Un darrer element són els espais concrets que estan envoltats d'aquesta màgia de l'Estany. Parlem dels estanyols, a qui la poesia de l'Estany no ha dedicat cap poema o narració, però també de la Puda i el seu balneari i la seva font, recordats per Joan Perucho en un temps o per Susanna Rafart en un altre. I, sobretot, les Estunes, les coves majestuosos –i no precisament per les seves dimensions, sinó pel misteri que les envolta– que amaguen els palaus de les encantades, de les Goges de l'Estany. És en aquest espai on trobem el primer poema d'aquest treball, fins i tot abans de l'arribada de Jacint Verdagner i del seu “A mos amichs de Banyoles”, que és el poema que Dolors Monserdà va fer en motiu de l'aplec sardanístic que es va celebrar en aquest indret l'any 1883.

---

²⁰ DIVERSOS AUTORS (a cura de Joan Gratacós), *Antologia de l'estany*, Col·lecció Els llibres del Tint, Banyoles: Ed. Ajuntament de Banyoles, 1989, p. 107

²¹ Poques variacions trobarem en les referències als diferents cims entre Verdagner, Farriol, Butinyà, Espinàs o Santaaulàlia.

ELS AUTORS

Jacint Verdaguer

Jacint Verdaguer i Santaló, Folgueroles 1845 – Vallvidrera 1902. En paraules de Jaume Bofill i Antoni Comes (Bofill, 1968, p.92), “ ... Verdaguer ...ve a significar, doncs, el moment de gràcia en què les obscures veus de la poesia popular es transmuten en ell en veritable matèria poètica, vasta, segura, eloqüent, que arriba a ressonàncies èpiques, sense perdre, però, res de l’originària fervor, de la seva ingenuïtat tònica i profunda”.

Als poemes de *Canigó*, així com en aquells que va escriure paral·lelament a la seva estada a la Mare de Déu del Mont, Verdaguer no segueix el suggeriment del seu amic del seminari Jaume Collell que, pel caràcter èpic del naixement de Catalunya, li diu de fer-ho des d’un estil realista. Jacint Verdaguer, seguint la línia que havia portat des de jove –un cop passada la seva primera fase més propera a l’il·luminisme–, ho fa des de la visió romàntica. “... Més ençà es veu Banyoles, amb el seu hermós estany, flor d’aqueix paisatge, que el perfuma amb la dolça flaire de la seva fe i amb l’aroma de les seves primitives tradicions”²², escriu el poeta durant la seva estada al santuari del Mont. I és des del Mont, des d’aquella mirada que tot ho domina però que, al mateix temps és distant, que en l’enyorança recorda els seus amics de Banyoles i els hi dedica aquestes primeres línies, aquest primer poema,

A mos amics de Banyoles

Lo puig del Mont està voltat de núvols
que en gros ramat del Pirineu davallen,
s’enfilen als tossals, i les valls fondes
umplen de borrallons de negra llana.
Lo Mont, verdós encara i jovenívol,
sembla un gallard minyó dins sa mortalla.
Un buf del Canigó l’esqueixa, i s’obre
com finestra del cel la nuvolada,
deixant-me veure, plana avall, Banyoles,
amb l’estany cristallí que l’emmiralla.
Dins l’estany una góndola rumbeja
donant al vent ses blanquinoses ales,
que, quan lo sol s’acluca són de cigne,
i quan los dona un bes semblen daurades.
Si és la de mos amics que tant estimo,
que la Verge del Mont guie la barca!

---

²² Verdaguer, Jacint, “L’Ermita del Mont”, dins PRATS, Modest i CARRERES, Joan, *Verdaguer a la mare de Déu del Mont*, Salt: Ed. del Pèl, 1984, p. 32

Bressada per les ones movedisses,
la góndola s'adorm dintre de l'aigua.
¿Què es contarien mos amics en ella,
puix deixen caure els remers ses pales?
¿Parlarien potser de les Estunes,
on tenen llur palau les encantades,
d'ombrívols i fresques galeries
que donen a l'estany i a la muntanya,
al pastor fent-li veure llums hermoses,
fent sentir al barquer música rara?
¿Parlarien del drac que aqueixa vila
de nins i de donzelles despoblava?

Si un cavaller venia a fer-li la guerra,
se l'engolia amb son corser i espasa;
mes Sant Emer l'escometé ab l'estola,
i el féu caure a sos peus d'una mirada.
Parlen de Sant Martirià tal volta?
Quan a Banyoles son cos entrava,
ab veus del cel per avisar la vila
totes soles tritllaven les campanes.

Jo en eix mateix llaüt, eixes històries
sentí dels llavis que les conten ara,
vogant, prou me'n recordo, de l'arbreda
de Campmajor cap a Lió i la Draga.
L'hora era la mateixa, mes lo dia
era veí de primavera encara,
i el firmament, avui plorós i tèrbol,
ni un fil de teranyina l'entelava.
L'estany estava llis, sens una arruga,
com un front de quinze anys; la marinada
nos duia olors de romaní i d'espígol,
suaus cançons i música llunyana.
Eren càntics d'aloges o no ho eren?
Mes nostres cors vibraven com una arpa,
i al Canigó enviàrem, que ens somreia,
lo càntic de Muntanyes regalades,
Cantau, amics; avui el cel s'esboira;
hermosa com aquella és la vesprada.
Cantau, que bé ho faria qui us enyora.
Que la Verge del Mont guie la barca!

S'enfonsa el sol del Pirineu darrera,
mentre surt de la mar la lluna pàl·lida;
mes sa claror no romp la nit obscura,
llosa que cau sobre la immensa plana.
Qui ara es trobàs vora l'estany veuria
florir lo cel hermós dintre de l'aigua.
Lo veuria florir sobre sa testa,
i a si com l'astre enmig de l'estelada,

volar per entre unes voliors d'estrelles,
de l'altar de l'Altíssim lluminària.
Mes la primera estrella que s'albira
és la que es posa en la barqueta aimada.
Cantau, amics, remant cap a la vora;
cantau dintre l'Edem de vostra pàtria,
i en lo riu de la vida sereníssim
que l'Estrella del Mont guie la barca.

En aquest poema, escrit l'agost de 1884 i publicat a *De l'autògraf de Verdaguer al C.E.C.* l'autor parla des d'un "jo" poètic dirigint-se a un tercer -potser la seva consciència-, però no als amics esmentats en el títol malgrat que la preposició ho podria fer pensar, com es veu a la segona estrofa: "... ¿Què es contarien mos amics en ella? ...", diu en un dels versos. Parla amb melancolia i des de l'enyorança, de la melangia d'estar separat d'aquests amics amb qui, poques setmanes abans, havia compartit passejos i converses que no oblida. És, per tant, un poema que reflecteix una certa -per no dir gran- enyorança dels bons moments passats pocs dies enrere. Aprofita el poema per fer referències de tots els records que s'ha emportat; ens parla, així, d'indrets amagats o d'altres de referència, ens insinua algun moment de la història de Banyoles i de les seves llegendes i ens descriu els agradables palaus de les goges a les Estunes i la perversa ferocitat del drac menja-donzelles.

El poeta fa, a la quarta estrofa, una descripció de l'aigua de l'Estany molt sensual -"L'estany estava llis, sense una arruga // com un front de quinze anys-, a to amb descripcions del mateix tipus en altres obres seves²³, al costat de referències religioses referides a la Verge del Mont (o Estrella del Mont) i a l'Altíssim, i d'una darrera referència de patriotisme local: "Cantau, amics, remant cap a la vora; // cantau dintre l'Edem de vostra pàtria".

També des del mateix santuari i en aquesta mateixa estada el poeta fa un petit relat dedicat a la Roca Pastora, a poca distància del santuari en el seu camí d'ascens. Des d'aquí Verdaguer fa una descripció geogràfica de la vista que domina, una descripció plena, com no podia ser d'altra manera, de lirisme. I és així com veu la plana de Banyoles i el seu Estany convertir ara en "escut de gegants".

---

²³ Ens podem remetre a les descripcions de Flordeneu i les seves fades a *Canigó*, o a poemes de *Jovenívoles*.

Per a l'escriptura d'aquest poema, Verdaguer es decanta per un conjunt d'estrofes amb diferent nombre de versos (16/12/8/20/16), composició que ja havia utilitzat en obres dels seus primers anys²⁴, una estructura en forma de romanç amb decasíl·labs amb rima assonant als parells, encara que amb separacions estròfiques. El poeta demostra un gran domini de les formes retòriques, de les que en fa un gran ús, especialment metàfores, comparacions, sinestèsies, hipèrbatons i personificacions.

Roca Pastora²⁵

“... A la mateixa banda de Girona, un xic més ençà, blanqueja l'estany de Banyoles com un llarg i mal arrodonit escut d'argent que aquests colossos ajaçats, Rocacorba i Coll de Finestrelles, haguessin deixat a terra, a entrada de fosc, per dormir una estona. Les aigües estancades de la font intermitent d'Esponellà semblen des d'ací la fulla d'una espasa que rellueix a la claror de la lluna entre l'estany de Banyoles i el Fluvià, que es veu anguilejar i blanquejar, com una ratlla blanca feta per un infant a través d'una negra pissarra. ...»

És aquest un relat en prosa poètica en què Verdaguer descriu la vall de llevant i migjorn, les planes de Banyoles, Girona i l'Empordà, vistes en un capvespre. En el breu fragment que incloem en aquest treball descriu la integració que la plana de Banyoles té amb les seves aigües, des de l'Estany al Fluvià i com aquests dos santuaris d'aigua estan en comunió amb les muntanyes que els envolten i guarden. La Mare de Déu del Mont n'és, per Verdaguer, el primer testimoni. En aquest relat, com ja li veiem en el vol de Gentil en la carrossa de Flordeneu al Cant IV de *Canigó*, veiem la coneixença geogràfica que Verdaguer té de tot aquell entorn. Fa una metàfora per referir-se a l'Estany i a les muntanyes que presideixen el Pla de Banyoles, amb motius de fantasia – “com un llarg i mal arrodonit escut d'argent que aquests colossos ajaçats ... haguessin deixat a terra” –; i una altra, molt delicada, per referir-se al Fluvià: “com una ratlla blanca feta per un infant a través d'una negra pissarra.

I, ara sí, és l'hora de posar en paper el poema èpic que li està rodant pel cap des de la publicació de l'Atlàntida, el poema èpic dedicat al naixement de la nova Catalunya, la Catalunya cristiana lliure de les forces del mal. I també en aquest el seu record de Banyoles i el seu Estany no hi pot faltar, com tampoc de les seves goges, posades en la banda contrària, algunes vegades, o vençut pel seu encanteri, d'altres. En el fragment del Cant IV que posem en aquest treball, és la goja de Banyoles i el seu cor qui pren la paraula

---

²⁴ Li veiem també a “Lo Ram del Segador” a “Jovenívoles” dins de VERDAGUER, Jacint, *Obres Completes*, Barcelona: Biblioteca Perenne, 1964.

²⁵ “VERDAGUER, Jacint, *Excursions i viatges*”, dins *Obres Completes*, Barcelona: Biblioteca Perenne, 1964

per afegir-se a la resta de goges de l'espai verdaguerià i ho fa, a dues veus amb el seu cor, per cantar amb elles la molt propera i coneguda cançó popular de “Muntanyes regalades” (fragment del Cant VI de *Canigó*)²⁶.

Muntanyes regalades (fragment del Cant VI)

/.../

Cor de Goges

Muntanyes regalades
són les del Canigó,
elles tot l'any floreixen,
primavera i tardor.

La de Banyoles

Tota la nit he filat
vora l'estany de Banyoles,
al cantar del rossinyol,
al refilar de les goges,
    Mon fil era d'or,
    d'argent la filosa,
    els boscos veïns
    m'han pres per l'aurora.

Per debanar lo meu fil
tinc belles debanadores,
les muntanyes de Begur,
les de Begur i Armen-Roda,
les serres de Puigneulós
les del Mont i Rocacorba.

La plana de l'Empordà
mai no ha dut millor corona,
corona de raigs de llum
trenats amb lliris i roses;
semblava un pagó reial
obrint sa florida roda.

    Mon fil era d'or,
    d'argent la filosa,
    els boscos veïns
    m'han pres per l'aurora.

Com el fil era daurat,
les madeixes eren rosses,
hermosos cabells del sol
encastats de boira en boira.

De les Estunes al fons
el teixien quatre aloges,
llur teler és de cristall,
d'evori la llançadora.

---

²⁶ Totes les citacions del Canigó provenen de l'edició Prats-Carreres (referències).

Veu's aquí el vel que han teixit
tot exprés per una boda.
    Mon fil era d'or,
    d'argent la filosa,
    los boscos veïns
    m'han pres per l'aurora.

Cor de Goges

Muntanyes regalades
són les del Canigó.
Elles tot l'any floreixen,
primavera i tardor.

És una composició amb estrofes de diferent nombre de versos. Les reflexions de la identitat local, en aquest cas *La [goja] de Banyoles*, estan contingudes en una sola estrofa de 26 versos heptasíl·labs amb 3 tornades intercalades de versos pentasíl·labs. Tant l'estrofa principal com les de la tornada estan lligades per una rima assonant en els versos parells, combinada amb una rima particular de dos en dos en els versos senars, un altre poema amb estructura de romanç, en aquest cas, amb versos heptasíl·labs. El *Cor de les Goges* és una estrofa de quatre versos hexasíl·labs (quarteta) amb rima creuada assonant. Com vèiem en el primer poema, aquest té també una gran riquesa de formes retòriques.

I ja en el Cant XII, fragment que tenim a continuació, veiem la victòria dels monjos, representants de les forces del bé i de la Catalunya cristiana al costat de les forces del comte, sobre les forces del mal: els moros i el drac pres i mort per Sant Emeri²⁷ i el paganisme de les goges que s'han retirat un cop fet el reconeixement de la pèrdua de poder dels seus encanteris, encara que sense sentiment de derrota.

La creu del Canigó (fragment del Cant XII)

/.../

Les fades de Roses i Banyoles

Adéu viles i platges i boscúries
    d'aqueixes endreçúries.
Passà en ales dels somnis il·lusòria
    l'albor de nostra glòria,
com passen els meteors que el cel faixen
amb moridora estela d'argent pur,

---

²⁷ El nom d'aquest sant segueix molt present a la toponímia banyolina en la forma de Sant Mer.

així, vora la mar, pugem i baixem
les serres de Begur.

Els monjos de Banyoles

Quan Carlemany en deslliurà a Girona,
es veieren exèrcits per los aires
uns amb altres lluitar, com llenyataires
amb llurs destrals dintre l'afrau pregona;
plovía sang per dar-li nou baptisme;
llampeguejà i en hòrrida tempesta
senyà una creu de foc sa ebúrnica testa.
Els moros la revenja encomanaren
a un drac del negre abisme
que devorava nines i infantons
i arreu, els cavallers que amb ells lluitaren
amb sos cavalls, ses armes i penons.
Era feréstec, monstruós, deforme;
amb son verí l'estany enterbolia,
i de sa cua amb el remàs enorme
a la vila ses ones rebatia.
El monjo Sant Emeri,
dels orfenets i vídues a les veus,
deixà son asceteri
i el monstre esgarrifós caigué als seus peus.

Com en molts dels poemes de Verdaguer, la polimetria és la fórmula utilitzada per fer els canvis de to i recrear les diferents veus dels personatges. En aquest fragment del poema que dedica a la goja de Banyoles i el cor de fades, Verdaguer utilitza un conjunt de vuit versos, cinc decasíl·labs i tres hexasíl·labs intercalats. Pel fragment dedicat als monjos i a la seva lluita amb els moros i el Drac, el poeta fa ús d'una estrofa llarga de vint versos, disset decasíl·labs i tres hexasíl·labs, amb rimes consonants amb cadències diverses.

Dolors Monserdà

Dolors Monserdà i Vidal (Barcelona 1845 – Barcelona 1919) més coneguda per Dolors Monserdà de Macià, nom amb què signava els seus treballs, és considerada com un precedent important del feminisme i de la reivindicació de la dona. Va viure la seva infantesa en una casa amb un fort component cultural i on s'hi celebraven tertúlies de grans personatges del moment, com Víctor Balaguer, Anselm Clavé, Frederic Soler o Manuel Milà i Fontanals.

Bo i que va iniciar els seus treballs literaris fent d'articulista en diaris en castellà, de seguida va donar-se a conèixer pel premis que va obtenir als Jocs Florals de 1878, 1882 i 1891 i essent la primera dona en presidir aquest certamen, l'any 1909. Les seves dues primeres novel·les, *La Montserrat* (1893) i, sobretot, *La fabricant* (1904) i els assajos *Estudi feminista. Orientacions per a la dona catalana* (1909) i *Tasques socials* (1916) li van valer el reconeixement de la crítica del seu moment. Com a periodista, al marge dels treballs inicials en castellà, va escriure pel *Diari Català*, *La Renaixença*, *La Veu de Catalunya*.

Monserdà va treballar, al costat de Josepa Massanés, pels drets de les dones i per millorar el benestar de la dona treballadora, convertint-se així en una de les precursoras dels moviments feministes catalans. Aquesta tasca la va dur a terme, de manera especial, a través de la seva cooperació a la *Lliga de Compradores*, on s'encarregaven de sensibilitzar les dones de no comprar en establiments on es venien productes provinents de l'explotació femenina.

En la seva estada a Banyoles el mes d'octubre de 1883, Dolors Monserdà va participar a l'Aplec Sardanístic que aquell anys es celebrava a l'indret de les Estunes i li va dedicar el poema que tot seguit veiem. Es tracta d'un poema dins de l'estètica romàntica, amb una tranquil·la descripció de la natura, sense els trets més feréstecs de la natura dels modernistes; molt lluny encara de l'arribada del Noucentisme, trobem aquesta nauta plaent, gairebé un jardí domesticat. Veiem, doncs, "aucells" que canten dins la verneda o com la font raja "davall de l'arbreda" o com "los prats s'enjoien de flor novella". I, abans d'acabar el poema, la gairebé obligada referència religiosa "per tan bell dia Mercès a Déu!".

El poema, publicat dins el seu llibre *Poesies Catalanes* està compost per cinc octaves de versos tetrasíl·labs, amb una quarteta intercalada entre la tercera i la quarta, amb decasíl·labs i hexasíl·labs. Aquest que veiem és el publicat al *Calendari-Guia de Banyolas i sa comarca. Per l'any del senyor de 1891*.

Aplec a les Estunes²⁸

L'auba despunta:
la flor que es bada
l'au ja tornada
a son xic niu,
nos diu que Pasqua,
ja n'és vinguda;
ja ens saluda
l'ardent istiu.

Ja tots esperen
enmig de la plaça,
ja l'hora passa:
Nois apretem!
Ja lo sol daura
monts i llacunes;
a les Estunes
anem, anem!

Los aucells canten
dins la verneda,
davall l'arbreda
raja la font;
los prats s'enjoien
de flor novella;
festa més bella
no hi és al món [...]

Ja el sol emmantellat per roja vesta,
s'enfonsa en Occident;
ja l'últim raig de llum, d'eix jorn de festa,
s'apaga dolçament.

[...]

Ja centellegen
clares i belles,
randes d'estrelles
en lo cel blau;
ja amb lo jorn finen
plers i cantúries.
Monts i boscúries
resten en pau.

Adéu estones,
niu d'aus cantores
on l'espai d'hores
és sempre breu.

---

²⁸ MONSERDÀ de Macià, Dolors i altres, *Calendari-Guia de Banyolas i sa comarca. Per l'any del senyor de 1891*, Barcelona: Estampa de "La Renaixensa", 1890

A doll gosàrem
pler i alegria,
per tan bell dia
Mercès a Déu!

El poema “A Banyoles” va ser publicat al cartipàs de la festa major de Banyoles, *Banyoles. Fires i Festes. 1924*. El poema no està datat, de manera que podria ser d’una data anterior, potser en alguns anys, a la confecció d’aquesta publicació Poema en forma perfecta de romanç, amb una sola estrofa de versos heptasíl·labs i rimant els parells. Recursos enumeratius, temàtica de natura en la descripció. Molts detalls noucentistes: natura sempre ben ordenada, referències a la religió i a la pàtria, també a l’empenta en el treball i la indústria. Detall dels “eixos cors caballerosos que tant m’han honrada” en una feminista.

He decidit no alterar en absolut la puntuació i el lèxic utilitzat, encara que, al meu parer, l’impressor del Cartipàs de Festa Major, podria ser responsable d’alguns accents mal posats: “que tes virtuts en gràcia // // a la noble pàtria mia” // // Deu te dó el goig de sa gràcia” o “dins el mes íntim del cor // dins el més fons de l’ànima” o “tos fills tan braus pel trevall” // // Deu prosperi ton treball!”

A Banyoles

Quinze jorns fa, hermosa vila
que dins ton sí m’abrigalles,
i quinze jorns qu’em pregunto
al contemplar tes muntanyes
tes salzeredes ombriues,
tes hortes ben cultivades,
tos boscos d’oliverars,
tes catifes d’esmeragda
on sajulida i ridolta
amb campanetes s’enllaçan;
ton llac d’aigües cristallines,
espill de brunyida plata,
d’on neixen mormoladors
cent riuets que t’afalaguen;
tos fills tan braus pel trevall
com per defensar la pàtria;
tes nines tan enciseres
puntejant-ne la sardana
com donant-ne al desvalgut
l’almoina al Senyor tan grata;
la fe, amb son calor sagrat
embellint els teus estatges:

la indústria tan floreixent,
les lletres tan fomentades,
si l'encisera Suïssa
se n'es ací traspasada
o si n'ets un tros de cel
que de tes virtuts en gràcia,
n'ha cedit el bon Jesús
a la terra Catalana.
En breu, pel bull de la ciutat,
deixaré ton bell estatge:
el teu cel tan rialler;
tes fontetes sempre clares;
ton oreig encisador;
tes hermites venerades,
i eixos cors cavallerosos
que tan i tan m'han honrada.
Mes com el vent juganer
al passar pel mig l'aubaga,
les llavorettes que besa
a llunyes terres traspassa
a la noble pàtria mia
portaré la remembrança
dins el mes íntim del cor
dins el més fons de l'ànima.
Bella terra de Banyoles,
ramellet de flors preuades,
puig que amb ta gentil noblesa
a tos hostes afalagues:
Deu prosperi ton treball!
Dei te dó bones anyades!
Deu te servi de mals vents!
Deu te dó el goig de sa gracia.

Francesc Xavier Butinyà

Francesc Xavier Butinyà i Hospital, Banyoles 1834 – Tarragona 1899. Escriptor, professor de ciències i missioner, després de passar la seva infantesa i de fer els seus primers estudis a Banyoles, va ingressar, als 20 anys, a l'orde jesuïta a Azpeitia. La seva inquietud científica el va fer estar relacionat constantment amb diferents intel·lectuals i científics, raó per la qual no va deixar mai el seu contacte amb Pere Alsius, així com de realitzar investigacions arqueològiques al costat del jesuïta Fidel Fita, director de la Reial Acadèmia d'Història²⁹.

---

²⁹ ABELLÁN Manonellas, Joan Anton, Amb nom i cognoms. 151 personatges del Pla de l'Estany (segles XIX i XX), Banyoles: MMV edicions, 2019, p. 45

En la seva faceta com escriptor, Butinyà va escriure algun llibre de caire científic i un bon grapar de llibres de temàtica religiosa, com *Les migdiades del mes de maig* (1871), *La luz del menestral* (1882), *Glorias de S. José* (1889) o *La vengança del martre* (1871) on, en el seu pròleg i des de la seva seu a Salamanca, on va ser destinat després de ser ordenat sacerdot, Butinyà fa, al marge d'una defensa de la catalanitat de la seva terra i de la seva llengua, un enyorat record de la seva vila «só fill de Banyoles y està tot dit», i, especialment, de l'Estany.

“... Preguntarás tal volta: ¿y per què, doncs, he pres per argument de mos esbarjos la vida de sant Martirià? No és dificultós endevinar-ho: só fill de Banyoles y està tot dit. Quan ab l'imaginació contemplava lo pintoresch estany de ma vila, ara solcat per ramats d'ànechs, suara enterbolit per los saltirons y engallades d'un vol de polles aquàtiques; quant me figurava veure pintades en ses platejades aygües, jatsia las verdes muntanyes de Rocacorva y de Sant Patllari, ja las blavenques cimes de la Mare de Déu del Mont, jatsia las blanquinoses crestes del Canigó, no podia menys d'admirar la grandesa y bondat infinita del Criador, que tant bellíssima morada fabricà per pobres desterrats...”³⁰

Record d'un paisatge³¹

“Quan ab la imaginació contemplava lo pintoresc estany de ma vila, ara solcat per ramats d'ànechs, suara enterbolit pels saltirons i engallades d'un vol de polles aquàtiques; quan me figurava veure pintades en ses platejades aygües jatsia les verdes muntanyes de Rocacorba i de Sant Patllari, ja les blavenques cimes de la Mare de Déu del Mont, jatsia les blanquinoses crestes del Canigó, no podia menys d'admirar la grandesa i bondat infinita del Criador, que tan bellíssima morada fabricà per pobres desterrats.”

Pere Alsius

Pere Alsius i Torrent, Banyoles 1839 – 1915, de família de farmacèutics des de l'avi, Alsius va seguir la tradició de la família, tradició que han seguit els seus descendents fins l'actualitat. Va ser un home polifacètic. Pere Alsius va ser un personatge molt popular en la seva època, no només per la seva professió, molt arrelada a la vida diària, sinó també com a polític³², científic i arqueòleg, faceta aquesta darrera en la que és recordat per la trobada fortuïta de la famosa mandíbula neandertal que es conserva al Museu Arqueològic de Banyoles, una de les primeres mostres de fòssils humans a Europa. En aquest darrer

---

³⁰ BUTINYÀ, Francesc Xavier, *La vengança del martre* (Peça de sant Martirià), Banyoles: Monografies. Centre d'Estudis Comarcals. Banyoles, 1996, p. 23

³¹ ARAGÓ, Narcís Jordi i VILALLONGA, Mariàngela (eds.), *Atlas literari de les terres de Girona*, Girona: Unitat de Publicacions de la Diputació de Girona, 2003, p. 802

³² Va ser alcalde i regidor de l'ajuntament de Banyoles en diferents legislatures.

apartat va escriure diferents assajos, entre els que destaca *Ensaig Històrich sobre la vila de Banyoles* o *L'estany de Banyolas* (1871) i *Breu ensaig geològich de la conca de Banyolas* (1871). També va col·laborar al diari *La Renaixença* i a les revistes *Cataluña* i *Crònica científica*.

Al marge d'escriptor, Alsius va ser el fundador del col·legi de farmacèutics de Girona, membre de la Societat de Foment de Banyoles, del Montepio de Bombers, així com, en l'àmbit literari, president de l'Associació Literària de Girona i membre de l'Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona.

La prosa de les seves narracions, ja siguin amb la intenció de fer un relat de prosa, ja siguin amb intenció d'assaig científic, són de gran elegància, lèxic molt complet i, alhora, planer i proper, i mantenint una atenció continua sobre el tema del que parla. Tanmateix, bo i el títol que Alsius li dona –“Ensaig”–, les descripcions que fa són una barreja, no gens barroera, d'aspectes físics, geogràfics i de petits detalls extrets de la llegenda popular, així com dades de la història local, sense una clara intenció didàctica sinó, més aviat, de teixir un relat entretingut i agradable, permetent-se un llenguatge, en alguns punts, amb notes poètiques: “les moltes barquetes que ... tallen l'argentada superfície de l'estany, projectant llargues esteles que apenes les tranquil·les aigües poden esborrar”.

Hem marcat com a data d'inici de l'obra poètica dedicada a l'Estany l'estada de Jacint Verdaguer a Banyoles al 1884. Tanmateix, la petita narració de Pere Alsius “L'estany de Banyoles”, bo i ser publicat el 1890, porta com a data de realització la de 1871), amb la qual cosa, encara que inèdita en aquell moment, en seria un antecedent. Bo i no ser un poema, sí que és un text de prosa poètica que canta les bel·leses d'aquest entorn.

L'estany de Banyoles³³

No és d'admirar la predilecció decidida que el públic mostra per l'estany, atesa sa grandiositat i hermosura, la bella perspectiva que l'enclou, i el conjunt de rareses naturals i llegendaris records que en son entorn abunden.

En efecte, en la ribera oriental tenim lo Clot del Drac, que ens porta a la memòria los heroics temps de la reconquesta i de la fundació d'aquesta vila; lo

---

³³ ALSIUS i Torrent, Pere, *Calendari-Guia de Banyolas i sa comarca. Per l'any del senyor de 1891*, Barcelona: Estampa de “La Renaixensa”, 1890, p. 123

convent vell, en lo temps antic, Puig de Sant Martirià, des del qual punt es domina a vista d'àngula l'hermós panorama de l'estany, santificat per la tradició religiosa que aquí es conserva sobre la vinguda de les santes relíquies de nostre patró. Al peu d'est venerando turonet, lo Mas Lió, ab ses sepultures obertes en la roca viva, tingudes avui per cristianes dels primers temps, i no fa gaires anys fora enigma pels arqueòlegs, com les similars sepultures d'Olèrdola.

En la ribera oposada se veu lo pic de les Bruixes o de les Gitanes, record de cuentos i relatos que no poc han entretingut la senzilla imaginació del poble; lo castell de Porqueres, avui simple masia, residència en lo segle XI del comte Aymar, capità de l'host banyolina, que formà part de la més numerosa que comandada pels comtes de Barcelona i Besalú guerrejaren enfront de Còrdova, deixant a gran altura l'honor de la pàtria catalana. No lluny del castell, la típica iglèsia romànica, erigida després del retorn de Còrdova, recordant-nos sa hermosa porta d'ingrés lo gust oriental, que a bon segur l'infiltrà a Aymar en sa atrevida expedició a la capital de l'Espanya mahometana. Més a ponent són de veure los numerosos estanyols que esmalten la vistosa catifa dels prats. I, enfront d'ells, les Estunes, capolat blanc de roca viva oberta en sens número d'espavoses esquerdes i baumes, en qual àmbit ha fet morar les aloges la fantasia popular. I, per últim, la tan celebrada aigua sulfurosa coneguda per la Fontpudosa, que, com l'estany, és un element poderós de riquesa per Banyoles.

Després de lo dit, què té de particular que tant estimem els banyolins l'estany i quantes belleses lo rodegen? Què té de particular que a genis com Verdaguer i a poetesses com la senyora Monserdà de Macià i altres literaris los haja inspirat composicions les més belles, i que pintors com Urgell i Marquès hi trobassen assumpto per a obres de reconegut valor artístic? Res té d'estrany això, i ben clar ho manifesta la instintiva predilecció del poble i de la numerosa colònia forestera que tots los anys lo visita, i que ab tant de gust en ell se repetesquen variades excursions, aprofitant les moltes barquetes que en tots los sentits tallen l'argentada superfície de l'estany, projectant llargues esteles que apenes les tranquil·les aigües poden esborrar.

Joaquim Hostench

Joaquim Hostench i Torrent, Banyoles, 1861 – 1943 va ser un intel·lectual i poeta banyolí estudiós del folklore. La seva obra poètica és força extensa en el temps, encara que no gaire en la producció i va ser editada per ell mateix al 1934 sota el nom d'*Esbarjos. Recull de poesies aprofitant estones perdudes durant la meua vida, algunes d'elles ja publicades en periòdics locals i, que, si algú interès poden tenir, serà solament per els meus amics, que ho són tots els banyolins.* Al marge dels poemes sobre l'Estany que fem figurar en aquest treball, Joaquim Hostench va fer un retrat interessantíssim de la Banyoles de finals del s. XIX i del primer terç del s. XX. Va formar part dels cercles culturals de la ciutat, no només com a membre, sinó també com a persona implicada en la seva gestió. Era persona molt coneixedora de l'Estany i molt amant de dues de les grans

activitats d'aquesta època: la pesca i el rem. En aquest segon aspecte va ser ell qui va organitzar les sortides a barquejar de què parla Verdaguer al seu poema "A mos amics de Banyoles", així com va ser qui va actuar de pilot en el passeig en barca que es va oferir a la infanta Isabel de Borbó l'any 1912, com ens relata Antoni M. Rigau: "«... actuando como timonel, Don Joaquim Hostench». Aimant i coneixedor de l'Estany, la seva història i les seves llegendes, el nostre poeta i folklorista devia resultar el millor pilot i el més il·lustrat guia".³⁴

En la seva faceta d'assagista, Hostench va publicar, conjuntament amb Pere Alsius, Centenari de la Guerra de la Independència i la seva aportació filològica va ser com a col·laborador en l'elaboració del Diccionari D'Alcover-Moll³⁵.

Poema en l'estil festiu que acostumava a fer aquest poeta banyolí, buscant l'estructura de romanç, en versos decasíl·labs rimant els parells, encara que no amb una sola estrofa sinó amb un conjunt de dotze quartets. Aquesta estructura li dona, com és propi en el romanç, un ritme molt musical. Els dos primers versos els agafa, a títol, de préstec –o d'homenatge– d'uns versos de Verdaguer del Cant III de *Canigó*.³⁶

El poeta expressa una actitud molt enamorada respecte a les goges, actitud similar a la que veiem en Verdaguer quan descriu Flordeneu o la seva cort de fades. L'entorn que ens descriu és gairebé de palau de les mil i una nits, una descripció molt propera a les que eren pròpies dels *modernistas* en llengua castellana com Rubén Darío: luxe, cortinatges catifes i llànties. Tot plegat, en arribar al final del poema, se'ns presenta com una mena de somni vívid³⁷, aquell tipus de somni que es fa sentir com a real. La primera llum del dia, el primer raig de sol, treu el poeta del seu encanteri.

---

³⁴ RIGAU i Rigau, Antoni M., *El teixit de la memòria. Articles (1946-2000)*, Banyoles, Ed. Família Rigau i Oliver, 2001, p. 329.

³⁵ La paraula "Manaia", com a membre dels cossos armats romans que participen en les processons de Setmana Santa, n'és una aportació.

³⁶ Hostench pren, en aquests versos, la inspiració d'uns similars de Verdaguer a *Canigó*, els versos 217-218 del Cant III, tall 22, "L'Encís": "Quan l'astre rei, cansat de sa carrera, // baixa a cloure los ulls en occident"

³⁷ Qualificatiu que en medicina refereix a aquests somnis molt potents que es té la sensació de estar vivint.

Les aloges de les Estunes³⁸

Quan lo sol, ja cansat de sa carrera,
s'enfonsa per la banda d'occident
i les ombres avancen paoroses
van cobrint-ne ab son manto el firmament;

quan son plany la campana de Porqueres
n'ha llençat, senyalant l'oració,
i la brisa suau i juganera
s'emporta per l'espai l'últim ressò;

quan deixa lo pagès sa treballada,
quan res torba el silenci de la nit,
entremig del rocam de les Estunes,
valga'ns Déu quina gresca i quin brogit!

Van deixant son palau les encantades,
de marbres i alabastres ric tresor,
i alegres, entonant tendres cantúries,
de goig esbategant-ne lo seu cor.

Surten fora festives, com aucelles
que salten i refilen sens parar,
hermoses i gentils com flors boscanes
que el bes de la rosada fa badar.

I, folles entre xiscles i rialles,
ses formes gronxen en fantàstic ball,
i agiten ab ses mans, saltant, contentes,
les glassses que els serveixen d'embolcall.

Lo fan de llànties mils i mils d'estrelles
que com perles tapissen lo cel blau,
i el ventijol que va esbullant ses trenes
los hi presta sa música suau.

De catifa els hi dona la roureda
escampant cada jorn lo seu fullam
d'adornos exquisits i cortinatges
les heures que s'enfilen pel rocam.

Ay del mortal que atret per la gatzara
intenta aquell retiro profanar!
Res no veu, sols sent cops i bufetades
que l'obliguen ben prompte a recular.

---

³⁸ HOSTENCH, Joaquim, *Esbarjos. Recull de poesies aprofitant estones perdudes durant la meua vida, algunes d'elles ja publicades en periòdics locals i, que, si algú interès poden tenir, serà solament per els meus amics, que ho són tots els banyolins*, Banyoles, Recull documental Ll. Martí, 1934 i publicat també al *Calendari-Guia de Banyoles i sa comarca, Barcelona, 1890*

I segueixen de nou les boges danses,
i redoblen los volts i giravolts,
i responen ab crits i riallades
als xiscles de xibeques i mussols.

De sobte es paren, fugen i s'amaguen
dins sos palaus: la dansa ha terminat,
és que han sentit la nota sostinguda
que el gall d'una masia n'ha llençat.

És que han vist colorar-se ab roges tintes
los núvols per la banda d'Orient.
Ja de nou la campana de Porqueres
branda ab repòs, saluda el sol naixent.

Un dels poemes de Joaquim Hostench dedicats ala aficionats a la pesca de Banyoles és la “Cançó del peix” (1910), poema que va ser musicat per Francesc Pujol i convertit en cançó. Aquest poema s’ha conservat en una postal antiga de Banyoles i ens parla, en un to alegre i desenfadat, una de les repoblacions de l’estany amb espècies foranes, per augmentar l’atractiu de la pesca esportiva i d’esbarjo que des de mitjans de l’anterior segle es realitzava a l’Estany. És un poema pensat, segurament des d’un inici, per ser musicat. Bo i la pràcticament absència de rima entre els versos octosíl·labs, el poema té un ritme alegre que li dona una fàcil cantarella. En aquest cas són quartetes d’octosíl·labs que rimen els parells, amb estructura de romanç i marcant estrofes.

Si en tots els poemes ens hem decidit per conservar la grafia i puntuació original, en aquest cas és d’interès haver-ho fet així ja que ens permet fer una comparança amb un altre poema, el que presentem a continuació d’aquest, compostat 23 anys més tard. En la comparació podem veure els canvis ortogràfics que el poeta experimenta que, podem aventurar, són els mateixos que experimenten altres escriptors de l’època.

Un altre poema molt festiu i pensat per a ser musicat. En aquest és la veu d’un dels peixos que es disposen a fer una repoblació de l’Estany, encara que no representa ser un forà, sinó que parla de repoblar “les nostres aigües”. El text representa una metàfora que parla del retorn dels antics pagesos a ocupar els espais abandonats per la industrialització (segurament el procés camp-ciutat de finals del s. XIX cap a la gran ciutat ja estava deixant masos i pobles buits).

Cansó del peix

Correm companys, cantant cançons
á repoblar les nostres aigües

qu'al veures orfes d'habitants
murmulls escampen d'anyoransa

Anem:hi doncs, cantant, companys,
ara que som á punta d'alba
¡ á la vesprada en fruïrem
jorns de profit i de gaubança

Com el pagés sembra 'l terror,
estany i rius sembrém nosaltres,
qu'avuy es bona la saó
per replegarne bona anyada

Si fins avuy tots em sigut
amics fidels d'aucells i plantes
també hem de serho dels peixets
que poblarán les nostres aigues.

També en aquesta mateixa temàtica és el següent poema que veiem d'aquest autor i també, com l'anterior, de caràcter festiu i alegre, jugant, a partir de personificacions, amb el paral·lelisme entre la relació que s'estableix entre les figurades relacions que s'estableixen entre peixos, d'un o altre lloc, i els humans. Aquest poema, recollit en el llibre conegut per *Esbarjos*³⁹ (1933), el jo poètic es dirigeix a un oïdor no al·ludit o a un auditori general en un to de diversió que s'escapa totalment dels poemes que s'han fet sobre l'estany (en trobaríem algun altre, però no massa més) i que com ja es feia a l'anterior, el poeta explica la repoblació que, per alegria dels pescadors esportius de l'estany es va fer durant les primeres dècades del s. XX. Alhora fa un paral·lelisme amb el que solia passar també a qualsevol poble de les nostres contrades amb l'arribada dels primers turistes forans, que seria, segurament, un precedent prou important del turisme de finals de segle XX. El poema representa una divertida personificació de les diverses espècies i el tarannà del personatge social que volen representar.

El poema està compost seguint l'estructura del romanç, amb versos octosíl·labs rimant amb assonant els parells. D'aquest poeta, autor de diversos poemes, encara que sense ser massa prolífic, només ens n'han quedat tres mostres referides a l'Estany o

---

³⁹ HOSTENCH, Joaquim, *Esbarjos. Recull de poesies aprofitant estones perdudes durant la meua vida, algunes d'elles ja publicades en periòdics locals i, que, si algú interès poden tenir, serà solament per els meus amics, que ho són tots els banyolins*, Banyoles, Recull documental Ll. Martí, Banyoles: Imp. Mateu, 1934, p. 32-32

entorns i força diferenciades en el temps: “Les aloges de les Estunes” (1890), “Cansó del peix” (1910) i “Piscícola (1933).

Piscícola

No s’ha armat poc rebombori
entre els peixos de l’estany!
Des del rentador a Porqueres,
de la Draga a can Morgat,
entremig de les serrades,
sota els rocs, amunt i avall
hi ha un bullit que esparvera
de converses i de plans .
Tothom busca la manera
de preparar els companys
que arriben de llunyes aigües
enguany per Sant Martirià,
una rebuda digna
de peixos civilitzats.
Els uns ho fan amb fins nobles,
els altres van més al gra.
Hi ha una bagra presumida
que ja fa al menos mig any
que es fa netejar l’escata
per veure si pescarà
un salmó de casa bona
o –“quando menos”- un gat.
També hi ha algun barb tendròrio
que com ha sentit a parlar
de carpes, tenques i truites,
ja me’l teniu engrescat
i disposat a fer el ximple
com qualsevol terrassà.
Tot és joia entre els que habiten
en aquelles humitats,
fora el ram de les anguiles:
aquestes fan ranxo a part
i sols esperen els hostes
per veure si badaran.
Sembla mentida que uns peixos
que sempre han sigut formals,
avui, amb tants de projectes,
amb tants canvis i amb tants plans,
hagin arribat a perdre
la carta de navegar!
Quan un altre dia us conti
quina una en porten de cap,
vos fareu un tip de riure
que durarà més d’un quart!

Al cartipàs de la festa major de Banyoles *Fiestas de San Martirián. Bañolas. Programa oficial. 1949* trobem aquest curt poema, diferent de la temàtica dels dos anteriors. En aquesta quarteta el poeta col·loca l'Estany, no com a escenari del tema sinó com a subjecte amb l'únic intent de definir una mirada, un moment, una sensació viscuda en veure'l. És interessant la paraula gojaguera, segurament d'invenió pròpia, que juga, pel so, amb la paraula juganera, i amb les goges de l'Estany.

El llac està en calma

El llac està en calma
l'aura gojaguera
apenes entela
son brunyit cristall.

Marià Prat

Marià Prat Hostench (Banyoles 1896 – Cervera 1936), un cop acabats els estudis primaris a Banyoles va passar a l'escola Mariana dels Pares carmelites d'Olot, orde a la que va ingressar a la fi dels estudis. Al 1923 va ser nomenat rector del Seminari Menor carmelità d'Olot i, al 1935, director del Centre de Propaganda de l'Orde a Catalunya. Pocs dies després de l'aixecament militar del 36, va ser empresonat, conjuntament amb dotze membres més del convent, portats a Cervera, on van ser afusellats.

Bo i viure allunyat de Banyoles des de força jove, mai en va perdre el contacte. La seva trajectòria literària no és massa gran i es resumeix en alguns escrits en revistes de caràcter religiós i alguns poemes.

El tràgic fet que es va viure a Banyoles al 1912, conegut com la *Tragèdia dels negats*, en la que varen morir deu de les dotze persones que viatjaven en una barca de tipus recreatiu, va ser l'objecte a qui Marià Prat va dedicar, un any més tard aquest poema, tot recordant el luctuós succés. Bo i ser per explicar un fet trist, el poeta fa ús d'una descripció viva i alegre en la que es retrata l'alegria dels navegants i la seva joventut, la joia que expressen amb els seus mocadors. També hi fa aparèixer les fades, encara que no pas per culpar-les del fet, un fet que elles contemplen quan ja van de retorn cap els seus palaus encantats.

Aquesta desgràcia és un dels feta, a criteri de l'autor d'aquest treball, de l'allunyament que, durant un cert temps, va patir l'Estany. Bo i el forçat aire alegre que vol transmetre el poeta, ja es deixa entreveure, a les estrofes 15 i 16 aquesta por o

desconfiança: “¿ta mare no ous que et diu: «Fillet, no caigues, // no toquis eixes aigües,
// que de sers estimats la tomba són»? .... Oh llac!, qui contarà avui ta bellesa // si ens
dones tanta tristesa? // Si ens fa plorar els amics que aimàvem més? // Si fugen de ta
vora los cantaires, poetesses i trobaires [sic], // què farà el cor de melangia pres?”

És un poema fet amb sextets de versos polimètrics en els que s’hi entrelliguen
decasíl·labs i hexasíl·labs a manera de silva. En la rima segueix l’esquema del sextet
castellà.

In memoriam

L’astre reial baixava ja a la posta,
i una barca, una almosta
rebia floretes en son si,
era un ramell de flors esbadellades,
eren les més aimades [sic],
que un jorn vegé [sic] Banyoles al jardí.

A dins del llac avança la panera
ab cara riallera,
voltant-la, puix tal semblen, papallons,
los mocadors que aixequen les donzelles
i els jovincells [sic] ab elles;
papallones i flors fent-se petons.

Darrera seu, a quina estela deixa
l’aurífer camp de xeixa!,
jamai los seus topazis fiu tan fins,
i enveja ne pot tindre la rosada
caiguda a trenc d’aubada [sic],
la testa coronant dels gessamins.

’Quell [sic] jorn a les Estunes, esplaiant-se
les fades ab gaubança,
dansaven la veu del rossinyol,
mes, quan del llac un cant més dolç s’oïa,
me tenen gelosia,
i endrecen a la góndola elm seu vol.

I volen a les flors, ses companyones,
muntades en les ones,
com cançonetes a les ales del Garbí,
i a l’himne que les ones murmuregen,
les fades hi barregen
lo càntic que refilen al matí.

I avança la canoa, avança, avança,
del llac en la bonança,
i ells gosen de les aigües la dolçor,
i uns llavis a altres llavis se somriuen

i amoretes es diuen ...
més, ai!, sobtadament arriba el plor.

Les fades s'encaminen a les balmes
on tenen llurs reialmes
quan veuen la canoa fer-se al llac ...
la proa s'alça ... i la popa no es gronxola ...
l'estany mostra sa gola
més ample que la gola del vell drac.

Prou criden ells, prou xisclen, prou gemeguen,
esgarrifats, prou pregunen,
trobant-se com d'un cingle al més alt cim,
lo jovenívol cor dels uns s'esglaia,
un altre es desmaia
quan veuen que a sos peus s'obre l'abim [sic].

I ... adéu cançons, ... adéu [sic] mitges rialles,
comencin les ploralles,
oh, banyolins, perdéreu vostres flors!,
l'estany les engolia sens tendresa,
sens compte a sa bellesa;
al vostre niu ja hi manquen aquells cors.

Brau pescador, debades allà corres ...
ja són sota les sorres ...
l'estany ja remoreja tranquilment [sic]...
dels anegats [sic], sols ne veuràs bombolles ...
les llàgrimes que hi adolles
cauran al llac, com l'aigua d'un torrent.

Déu, que a les flors va donar abelles,
per fe's [sic] petons ab elles,
va fer per eixa vila un gai jardí,
i al llac va dir: «Quan vegis ses floretes
a dintre de barquetes,
tes ones gronxa i fes-les sobreixir».

L'abella, ¿quan s'ofega entre la flaire
que la flor escampa enlaire?
Jamai, perquè estimen com se deu;
¿i anegues [sic] tu, en tes aigües, les més belles
de totes les poncelles?
Oh llac!, ja has oblidada aquella veu?

De tu s'apartarà qualsevol mare,
tot tapant-se la cara,
per no veure ta fatxa ab los seus ulls,
i havent ses cabelleres amarades,
al llac veuràs buidades
les llàgrimes begudes per sos rulls.

Tes aigües, que com deu que ix entre moltes,
fins avui foren tan dolces,

i essent de recordances un grat niu,
d'un any ençà, en ton si, n'hi cauen tantes
de llàgrimes amargantes [sic],
que amarguen ton quant era amorosiu.

Bell infantó que en l'aigua xopaves
i els peus hi bellagaves,
i algun somriu et queia en lo profon,
¿ta mare no ous que et diu: «Fillet, no caigues,
no toquis eixes aigües,
que de sers estimats la tomba són»?

Oh llac!, qui contarà avui ta bella
si ens dons tanta tristesa?
Si ens fa plorar els amics que aimàvem més?
Si fugen de ta vora los cantaires,
poetesses i trobaires [sic],
què farà el cor de melangia pres?

Ploreu dels campanars tristes campanes,
llanceu pels monts i planes
cascades de gemecs: ploreu, ploreu
que el ressò vostre corri vagarívol,
i al qui l'oigui [sic] tendrívol [sic]
«endreça -dieu- per ells un prec a Déu»

Cors que perdéreu cors que us estimaven,
¿gosar d'ells com gosàveu
voleu, i entre gemecs tindre conhort
Qui enllaça els cors d'aqueixa i l'altra vida
ab veu dolça nos crida
«veniu, mon pit a valtres [sic] i ells es port ...»

A prop del llac, alceu-hi la creu santa
i mentres [sic] ell hi canta
com penitent lo càntic de son dol,
besant les seves plantes amb les ones,
reseau, ànimes bones,
reseau un Pare Nostre per consol⁴⁰.

Lluís G. Constans

Lluís G. Constans i Serrats (Banyoles 1901 – Banyoles 1955), eclesiàstic i missioner diocesà, va ser destinat a la Casa-Missió de Banyoles, al Monestir de Sant Esteve, on va aficionar-se, ja des lo moment de la seva arribada, pels arxius del monestir. Va estudiar i organitzar el munt de documents que s'hi havia anat guardant durant els segles anteriors,

---

⁴⁰ (*Marià de la Mare de Déu de Montserrat, escolapi, La Creu, 31-V-1914*), és la signatura que figura al final d'aquest poema.

així com també els arxius parroquials i els documents guardats a les cases senyorial dels pobles de l'entorn de Banyoles. La documentació que va compilar entre els anys 1924 i 1948, any de la seva mort inesperada, no va ser mai publicada.

La relació literària amb Banyoles és molt interessant i abundant, ja no només com a estudiós d'aquesta documentació històrica que s'ha esmentat, sinó també per una interessant quantitat d'obra inèdita que s'ha conegut en els darrers anys, com *Dos obras maestras del arte gótico* (1947), *Bañolas* (1951), *Los claustros del monasterio de Bañolas* (1952), *Santa Maria dels Turers* (1952), *Girona, bisbat marià* (1954), *Francesc de Montpalau, abad de Banyoles, ambaixador del general de Catalunya* (1960), *Rondalles* (1981) i el *Diplomatari de Banyoles*, més de dos mil diplomes des del s. IX fins el XX. Va ser, també, un dels membres fundadors del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles.

Veiem ara els relats de les llegendes de Lluís G. Constans. Aquests tenen un to, com és habitual en les històries i contes populars, molt infantil. Tanmateix, sobta trobar-nos, dins d'aquest llenguatge popular, descripcions pseudo-científiques com les que fa quan ens para de "Els encantats de les Tunes", en què ens parla d'una "formació geològica de calça [sic] sedimentària, pertanyent a la primera època de la formació de l'Estany de Banyoles" o "en les aigües de l'estany, que en aquells temps tan reculats s'estenien fins quasi a besar les Tunes..."

El Drac de Banyoles⁴¹

[...] El monstre, semblant als animals prehistòrics per les seves proporcions colossals, era extraordinàriament horrible. Li cobria tot el cos una escata d'afilades pues d'os, que el feia invulnerable. Tenia llargues ales i arpons arquejats, i una espina dorsal eriçada de burxes se li estenia des del bescoll a la cua. Diuen que dels ulls li sortien espurnes com brandons flamejants i que tenia l'alè tan pestilent que en bufar assecava les plantes, envenenava [sic] les fonts, empestava els camps i encomanava malalties a persones i animals. Però sobretot era molt voraç. Els caps de bestiar que s'esqueien a passar prop del seu cau desapareixien, com per art d'encantament, dins de la seva gola.

El pànic i la mort planaven arreu. Banyoles semblava un poble maleït. Els seus malaurats habitants vivien amb l'ai al cor i no feien sinó repetir, plorant:

-El drac! El drac!

Si haguéssiu entrat a la vila hauríeu trobat les portes de les llars barrades abans que les gallines fossin a jóc [sic]. Perquè temien, i no sense raó, que la fera

---

⁴¹ Constans, Lluís G., *Rondalles*, Banyoles: Monografies del C.E.C., 1981

verinosa es fiqués per les cases i devorés els estadants. !N'era tan llaminera de la carn humana! !A quants que li barraven el pas no havia devorat!

I la vila s'anava buidant i era de témer que dintre de poc aèria un fet el seu total des poblament fins a convertir-se en un desert. I, com que qui s'espera es desespera, els dissortats banyolins acordaren donar l'últim pas dolorós doblegant-se a les exigències del monstre, que, per aquietar-lo i perquè no devastés aquell país, calia acontentar amb un llamí, i aquest llamí oh, horror! Era un infant. [...]

Els encantats de les Tunes

Al peu de la serra de Sant Patllari tocant al mas Corralot, s'aixeca una formació geològica de calça [sic] sedimentària, pertanyent a la primera època de la formació de l'Estany de Banyoles i coneguda amb el nom de Balmes de les Tunes. Aquesta massa, aixecada unes dotzenes de metres del seu nivell primitiu, és clivellada en direcció vertical. Les imponents esquerdes, que segueixen totes les direccions, a voltes s'estrenyen fins a fer-se intransitables i altres tenen un metre i mig o dos d'amplada i una llargària que, a voltes, depassa els trenta.

Les gruixudes arrels de roures i alzines, que ombregen aquell bell indret, al ficar-se com llarguíssims tascons pels beis de les roques, semblen monstruoses serps sortint dels caus i cargolant-se fantàsticament per les parets d'aquelles galeries subterrànies.

Hom diu que en el pregon d'aquelles clivelles hi havia rics palaus, habitats per les Aloges, que la veu popular bateja amb el nom d'Encantats. Eren una mena de fades, invisibles de dia, però en havent el gall assenyalat la mitjanit, sortien pels beis de les roques i anaven a enmirallar-se [sic], al claror de la lluna, en les aigües de l'estany, que en aquells temps tan reculats s'estenien fins quasi a besar les Tunes. [...]

En Morgat de Porqueres

Segons una vella tradició, abans de la formació de l'Estany, Banyoles i Porqueres estaven unides per una fèrtil planúria.

L'or de les espigues hi relluïa als raigs de sol i els fruiters odorants orlaven aquell pla rialler com esclat de primavera. Cantava l'ocellada, i els camperols tot conreant les terres, l'oratjol besava dolçament les messes ... Que bell era aquell pla!

Una tarda de calma. Ni una teranyina s'albirava en aquell cel, puríssim com pensament d'infant. El sol ja decantava cap a la serra de Guixeres, entre Merlant i Ginestar, quan en Morgat, que amb una parella de bous llaurava un tros de camp, va sentir una veu clara i vibrant que deia:

Morgat, Morgat,
agafa la llaura
i vés sota teulat.

El bon pagès de pell colrada es quedà confús. Estengué la mirada per si veia algú.

-Sí que és estrany! -va dir-se- Diria que algú m'ha cridat i no veig ni una ànima a l'entorn. Serà que em xiulen les orelles?

I, picant les anques dels bous, tornà a la feina. Però no havia fet encara dues passes, que la mateixa veu va tornar a fer-se sentir:

Morgat, Morgat
agafa els bous
i vés-te'n a casa.

El camperol, tot estranyat, s'aturà i alçant els ulls al cel, com demanant una explicació, va pensar:

-No em burxen pas les orelles, perquè ho he sentit ben clar. Però, que me'n vagi? ... per què? El vent no bufa, la calda no pica, de solixent a ponent no es veu un núvol, i el temps amenaça? No ho entenc, com hi ha món!

I continuà obrint la terra amb l'arada. Però heus aquí que per tercera vegada va ressonar la misteriosa veu, més forta que mai:

Morgat, Morgat
ves-te'n a casa
o seràs negat!

Ja no dubtà més ni tampoc li n'hauria vagat perquè en aquell moment l'esferéi un soroll estrany com si sortís de les entranyes de la terra, mentre aquesta trontollava tan fortament que el feia tambalejar. Els bous s'esquivaren arrossegant l'arada que rebotia amb perill de camatrencar-los.

-Sants del Cel, ajudeu-me! -exclamà en Morgat, i plantà a córrer darrera la parella.

I heus aquí que ben punt entraren a la pineda del mas, valga'ns Déu!, tot aquell pla s'enfonsava com per art d'encantament. En Morgat, groc d'espant, veia pujar del fons d'aquell immens abisme unes onades gegantines que, cargolant-se feréstegament, engolien amb un traüt espantós els conreus i les arbredes.

Les aigües desfermades s'estengueren des de Lió a Les Tunes i des de Porqueres a Banyoles. Després es calmaren deixant format un gran bassal: l'Estany.

Carles Fages de Climent

Carles Fages de Climent (Figueres 1902 – Figueres 1968), poeta, narrador i dramaturg empordanès. Es forma en el noucentisme de la mà d'Eugeni d'Ors i la seva línia es mou entre les fonts clàssiques i les tradicionals. Al marge de la seva obra teatral, volem destacar la seva magnífica producció poètica: *Les bruixes de Llers* (1924), *Tamarius i roses* (1925) *Sonnet a Maria Clara* (1938), *Poema dels tres reis* (1950), *Balada del sabater*

d'Ordis (1954), *Primer i segon llibre* (1979), *Somni del Cap de Creus* (2003), *Epigrames* (2002) i *Zoo* (2013).

Allunyat sempre de les esferes de poder polític, ha estat, durant molts anys, desplaçat i oblidat pel públic general. La crítica literària li ha ressaltat, entre d'altres, la riquesa del seu lèxic i un original estil d'escriure, així com la calculada distància que manté amb l'objecte de la seva obra i una certa fredor, li proporciona el manteniment del control en la narració dels seus poemes.

La seva relació amb Banyoles o amb l'estany és a partir del poema dedicat a E. Isern i Dalmau i del que va presentar als Jocs Florals de Banyoles de 1964, "Festeig vora l'estany de Banyoles", i que va obtenir el premi Josep Gimferrer. El primer, *De l'Estany de Banyoles*, va sortir publicat al periòdic quinzenal *Emporió* el 1921 i que com hem dit anava dedicat a E. Isern i Dalmau, poeta banyolí amic de Fages de Climent i president, durant uns anys, de l'Ateneu Empordanès de Barcelona.

Per aquest poema Fages de Climent fa tria d'un conjunt d'estrofes amb un nombre variat de versos i en forma de diàleg. Expressa l'atracció que té l'estany i el contraposa amb els perills que se li atribueixen –perills força injustificats, no més enllà del desconeixement de molta de la gent de l'època de nedar–, convertint-lo, com la poma d'Adam, en una temptació que només porta a la desgràcia; un altre dels poemes que encara reflecteixen el record de la *Tragèdia dels negats*, nou anys abans de l'aparició d'aquesta poesia: "però fugim de l'aigua de l'estany, // que del fons sense fons en puja un plany // escarni de la mort, boig de follia". . Barreja d'apariats –un rimat, l'altre no–, de quartets –un amb rima creuada i l'altra amb una rima lliure–, i un quintet, que tanmateix li dona a la composició un ritme molt bo.

De l'Estany de Banyoles⁴²

A E. Isern i Dalmau

–Repara, amic, l'estany ample i sumís
i l'aigua cel-blavenca quin encís...

–Dona'm la mà, estimada, i caminem
que em tremola la veu i l'esperança,

---

⁴² Publicat a *Emporion*. Periòdic quinzenal, Any VII, no 157 Torruella de Montgrí 29 d'Octubre de 1921

amiga do'm la mà, quan en serem
lluny et diré la meva esgarrifança.

–Amic, en tu basarda? Si, és estrany,
però fugim de l'aigua de l'estany,
que del fons sense fons en puja un plany
escarni de la mort, boig de follia.

–Ai quin encís l'estany somniador
i quina melangia!

–Fugim d'aquest estany i el seu misteri,
que damunt sos pecats té l'aigua clara
i sap esguardà el sol de cara a cara
tot el jorn i de nit
els estels llunyedans de fit a fit.

L'altre poema, "Festeig vora el llac de Banyoles" va obtenir el Premi Josep Gimferrer en els Jocs Florals de Banyoles, 1964. Per l'estrofisme d'aquest el poeta va triar el quartet, una estrofa que, utilitzada de forma seguida, permet poemes d'una llargària significativa. Després d'un seguit de tres quartets, però, el poeta hi intercala una estrofa trencadora en forma, mètrica i rima. És notori el gran ús que fa de les figures retòriques com metàfores, personificacions, paradoxes o comparacions, sense oblidar la inclusió de neologismes, en aquest cas anglesos, molt propi de l'entrada en la modernitat que els anys seixanta es vivia i, tanmateix, no deixant de banda referències rurals com el bitxo que dialoga al badiu amb la panotxa, o exòtiques com la que fa a l'ambient boirós comparant-lo amb el fum que creen hipotètics fumadors de tabac egipci. Són remarcables les metàfores, en especial l'elegant descripció de la forma de l'Estany que fa en els primers versos: "Amb un sol ull badat com Polifem // el llac antic, meravellat, esguarda".

Hi trobem una referència a l'activitat artística que segueix un camí paral·lel i molt similar a la literatura, la pintura; en aquest punt, a la segona estrofa, el poeta esmenta la persona del pintor banyolí Manel Pigem, un dels més reconeguts pintors de l'Estany. També, i en part relacionat amb aquest detall anterior, la descripció de colors o imatges metàl·liques diverses en que es pot mostrar l'aigua de l'Estany: "... l'eix del llac de plom, // de plata, d'or, d'estany, d'aquesta el·lipsi // d'alumini o de llauna ..." Aquest poema va ser publicat a *Horizontes*, la revista de Banyoles.

Festeig vora el llac de Banyoles⁴³

Amb un sol ull badat com Polifem
el llac antic, meravellat, esguarda.

-Dona'm la mà, estimada, i caminem
per esvair una engruna de basarda.

-Si ara trobés el vell pintor del llac:
«Senyor Pigem, li imprecaria, pinti-me
pel menjador, com un mirall opac,
un tall d'aquesta mitja lluna íntima».

-T'he besat, dona, ran d'un salze empriu,
el llavi il·lès. No sé per què tremoles.
Potser ets ull-presa, potser sóc captiu
de l'encantament màgic de Banyoles.

(L'auri forc d'allò o el bitxo casolà
dialoga al badiu amb la panotxa:
d'enyoraments de verds de l'Empordà,
pressentiments de grocs de la Garrotxa.)

-Si ara fugíem ...

-On farem camí contra el mis-
teri, on trobarem refugi?

-No t'arrezeris tan a prop de mi,
si m'estrenys fort, amat, com vols que fugi?

-Si ara no et beso, et semblaria estrany?
Senyo el teu cos ingràvid que s'alleuja
si el miro amb l'ull del níquel de l'estany:
si et beso massa, em retrauràs el greuge?

-Dona'm la mà, estimada. -El bosc és gris.
-El peix és verd! -Un bagre mou la dansa.
-Cada perfil es torna més incís.
-Cada color deleix la performança

d'un contorn feble i el fonoll s'ajup;
sagna el goret que en cada solc s'esquerda;
l'horta s'esponja. -El llac sembla un aljub
on l'estel nu vessa una gota gerda.

-Beat aquell qui tingui per besar
un tors de dama vora un llac.
I ni que'l mal afuï, el seny no es torna va:
Oh un bes de dama vora un llac de níquel!

---

⁴³ FAGES DE CLIMENT, Carles, "Festeig vora el llac de Banyoles", a Horizontes núm. 271, Octubre 1966

-Hi ha una boirina a posta per l'esglai
deliquescient. La via es torna errívola.
Un barb de plata salta en l'herba: Offsaid!
-Polifem té un ull sol, una mandíbula.

-Dona'm la mà, estimat, i caminem
que em tremola la veu i l'esperança.
-Saltem al gussi: a cada cop de rem
hi haurà un ruixim com un esglai de llança.

-Cala marina enfuita terra endins,
racó de Costa Brava que es desterra,
mar naufragada entre fonolls i pins
llac de Banyoles amb perfils de gerra!

-Sento l'esglai d'un altre temps viscut.
-Potser era un altre estany, una altra plata.
-La teva sina em fóra doble escut.
-És una el·lipsi en forma de safata.

-Sigui l'arjau, l'eix del llac de plom,
de plata, d'or, d'estany, d'aquesta el·lipsi
d'alumini o de llauna, nibat com
una boirina de tabac egipci.

-No hi ha paitida, ni gegant, ni drac,
ni la goja que fila ni la bruixa
sinó és un cigne estràmpol i un snak
i el gusi lleu del pescador a la fluixa.

-Forats d'aigua! A cada remolí
hi enaigaren un mot, a la palpenta,
mentre estrenyem un cercle sense fi
i el ponent sembla de color de menta.

Camil Geis

Camil Geis i Parragueras, (Girona, 1902 – Sabadell, 1986) va ser, músic, compositor, poeta i filòleg, va començar de ben jove la seva carrera literària col·laborant amb la revista *Pont Major L'Escolti*. Durant la seva etapa de seminarista va ser col·laborador de Mn. Alcover en el Diccionari Català-Valencià-Balear. En aquesta mateixa època de joventut es va presentar diverses vegades als Jocs Florals, obtenint algun premi, aconseguint, els anys 1922 i 1923 el 1er i 3er accèssits a la Viola d'or i argent i, al 1933 i al 1935, la Viola d'or i argent.

Un cop ordenat sacerdot va ser destinat a Sant Feliu de Guíxols on va fundar la capella polifònica *Schola Cantorum*, alhora que col·laborava amb la revista local *L'Avi Muné*. És aquesta l'època en que conrea més la prosa. Després d'una estada de anys a la Cellera de Ter, on escriu una obra de teatre, guanya la plaça d'organista a Sant Feliu de Sabadell, ciutat on va residir fins la seva mort.

Es va moure dins del corrent del Noucentisme encara que no massa proper als noucentistes de l'època sinó, com el va definir Narcís-Jordi Aragó, en la glossa de la seva obra en un article a la revista de Girona, “un noucentista popular”⁴⁴. La seva producció literària és variada: *El Nadal de la cançó: Poema-glossari de cançons populars per a l'escena infantil*, el *Llibre de rondalles populars*, *Glossari de Pietat*, en prosa, el llibre de teatre *El sabater de Vallmolí* i el poemari *Horitzons i rutes*, tots ells dels anys 30 i, al seu retorn de l'exili va publicar, al 1942, *Rosa mística*, el primer llibre en català de després de la guerra. Entre els anys 40 i 50 va publicar diversos poemaris i la seva obra completa ha estat recollida en tres volums.

A parer de Narcís-Jordi Aragó, per part de la societat gironina, el poeta no havia estat mai honorat com es devia. L'any 2004, en un article seu a la Revista de Girona⁴⁵ fa un escrit de descàrrec pel que ell anomena “la ingratitude gironina”, que tot just li havia dedicat, en aquell moment, una plaça a pont Major, prop d'on va néixer, sense cap altre tipus de reconeixement. Tanmateix l'escrit era per mostrar la seva satisfacció per haver-li dedicat, aquell mateix any, un muntatge de Temps de Flors, “Jardí despullat”, al pati de les Àligues de la Universitat de Girona.

El poema que d'aquest autor presentem, “El pollanc i l'estany”, és, potser, el primer poema sobre la temàtica de l'Estany en que no és aquest el clar protagonista, sinó que ho és l'arbre. El poeta el veu com un ésser lligat totalment a l'Estany i de qui depèn vital i, també, íntimament. Ens descriu el pas estacional de la tardor de l'arbre i, metafòricament, en fa una translació a l'evolució de la vida humana i l'arribada de la vellesa, amb aires religiosos d'una esperada resurrecció, molt en línia amb la poesia religiosa que feia Camil Geis. Es tracta d'un poema de nou quartets de versos decasíl·labs amb rima creuada i consonant, masculina en els versos 1 i 3 i femenina en els versos 2 i 4, amb força ús d'arcaïsmes i neologismes i, també, personificacions.

---

⁴⁴ ARAGÓ, Narcís-Jordi, “Camil Geis entre flors”, *Revista de Girona*, Juliol-Agost 2004, p. 7

⁴⁵ Id. p. 7

El pollanc i l'estany⁴⁶

Vora l'estany estartarit de fred,
hi ha un arbre que es despulla:
és un pollanc embrancalat i dret
que es va desabillant de fulla en fulla.

Va desfullant-se, i tot el seu afany
sembla que sigui descobrir la nua,
casta fredor de l'aigua de l'estany,
per quan arribi la hibernada crua.

De tant folre de fulles, ja no es veu
ni una clapa d'aigua enfredorida,
i l'arbre sec i despullat, al peu,
sembla que resti sense alè de vida.

Oh, l'arbre sec, suara tan frondós:
amb quina dolça pietat humana,
per a cobrir aquesta aigua, generós
et desprenies de la teva ufana!

Mires l'estany, però no com abans,
que hi contemplaves ta superba imatge,
desabillat i engelebrit romans
vora aquest llac vestit del teu fullatge.

L'estany serà agraït i, amb sa llecor
et nodrirà d'una novella saba.
I tot aquest món és moridor:
passa l'hivern, també l'hivern s'acaba.

I quan arribi el temps primaverl,
alçant de nou les teves branques dretes,
com ressurgent i amb aire triomfal,
amb noves fulles faràs ball-manetes.

I llavors l'aigua de l'estany també
perdrà el vestit que un jorn tu li teixies
quan la fredor, furtivament,
vingué arrossegant superbes tardanies.

I tornaràs a emmirallar-te al llac,
ja revestit del teu novell fullatge,
i entebeïda l'aigua, amb afalac,
altra vegada et gronxarà la imatge.

---

⁴⁶ GEIS, Camil, "El pollanc i l'estany", a *Horizontes*, Núm. 257, Banyoles, 15 de novembre de 1966

Manel Pont

Manel Pont (Anglès 1919-Banyoles 2010), escriptor, músic, home de ràdio i excapellà, molt amic del mestre sardanista Manel Saderra, a qui va posar lletra a algunes de les seves composicions sardanístiques, com la que presentem en aquest treball. De caràcter molt afable i proper a la gent, ha estat definit com a “home sincer, tranquil, atent, autèntic, ferm i serè”. Va ser director de la coral Veus de l’Estany de Banyoles, de l’emissora de la COPE Ràdio Figueres, així com mossèn en diferents parròquies, abans de deixar el sacerdoci per casar-se i fixar la residència a Banyoles.

El poema que aquí presentem, “Somni”⁴⁷, porta el lector al món de les goges i les descriu com aquest no ho veia des de Verdaguer. Aquests éssers meravellosos de les Estunes no els veiem aparèixer en la poesia de l’Estany des del poeta de Folgueroles, a excepció d’un breu moment que Marià Prat els dona el protagonisme en una de les estrofes de “In memoriam”. En aquest poema les goges apareixen per donar llum a la nit i esvair la por que provoca la seva foscor. No marxa gaire de la mirada que el mateix Verdaguer posava en aquests éssers màgics, encara que Pont les allibera del tot dels mals encanteris que feien que Verdaguer les deixés al bàndol contrari en la lluita de recuperació de la Catalunya cristiana. Estructuralment es tracta d’un poema de quatre estrofes de versos polimètrics, sense cap relació de nombre entre ells ni tampoc en el tipus de rima, encara que donant-li un ritme i una musicalitat molt bons.

Somni

Com joncs florits,
els estels van quedant adormits.
I llavors el vol estrany
de les fades, emplena l’estany.

Quina cançó
d’aigua i espant!
Les fades van fent, tot dansant
claror!

Sota els desmais s’han dat la mà
en sardaneig.
Fades i estan, cantant l’amor.
La nit és com un gran cor.

---

⁴⁷ A RIGAU i Rigau, Antoni M^a, Una volta a l’estany de Banyoles, Banyoles: Ajuntament de Banyoles, 1990, pp. 38-39

Prudenci Bertrana

Prudenci Bertrana (Tordera 1867 – Barcelona 1941) periodista, novel·lista i pintor, que després d'uns inicis en el decadentisme, va afegir-se al corrent modernista a partir de la seva primera novel·la llarga, *Josafat*, obra força polèmica per la barreja de temes sexuals i religiosos a l'argument. Seguint en aquesta mateixa línia va publicar, l'any 1907, *Nàufrags*, també relatant relacions sentimentals entre un clergue i una jove. Va ser justament en aquesta darrera obra que Bertrana es va inspirar en l'entorn de l'estany per una de les seves escenes, la que hem recollit en aquest treball. Després d'aquesta va escriure dues novel·les més, fidel a aquesta mateixa línia, per acabar amb una trilogia autobiogràfica encapçalada per *L'hereu* (1931).

Com a periodista va dirigir el diari republicà *Ciudadanía*, va escriure a *L'Esquella de la Torratxa* i a *La Campana de Gràcia* i també a *La Publicitat*, *La Veu de Catalunya*, la *Revista de Catalunya* i *El Poble Català*.

Bertrana aprofita el fantàstic escenari de l'Estany per situar una part de la seva novel·la *Nàufrags*⁴⁸ (1930). En aquest l'autor fa una descripció molt bona d'un Estany tranquil, d'uns camps moguts pel vent suau, un paisatge tranquil, encara que massa; és una imatge un tant inquietant que molt poques vegades veiem en la literatura referida a l'Estany; amb llums o al crepuscle, amb bon temps o tramuntanada, l'Estany no destil·la mai aquesta imatge intrigant, una imatge que no es veu ni en la descripció de tristesa que en fa Marià Prats a "In memoriam" quan descriu la tragèdia dels negats.

Tanmateix, si no volem ser tan crítics en el judici d'una imatge amb intriga i mirem la descripció que fa des d'una visió més profana o planera, la utilització d'aquest escenari representa un antecedent de la que, d'una manera força recurrent, es fa d'aquest entorn meravellós per anuncis televisius de temàtica diversa. La descripció escènica que fa per a la seva novel·la, vist des d'aquesta anàlisi més senzilla, coincideix totalment amb la més fidel realitat.

Nàufrags (fragment)

[...] El llac dormia. Les altes muntanyes que de nord a ponent l'empresonaven, ferides de rellisquentes pel sol de primavera, es reflectien amb llurs tons de verd envellutat en el fons tranquil de l'aigua somorta. Aquesta s'escorria pels reguerons, fecundant arbredes frondoses que ombrejaven els prats coberts d'herba

---

⁴⁸ BERTRANA, Prudenci, *Nàufrags*, Girona: Edicions L Geminada, 2015, p. 27

fresca i flors boscanes. Enllà, vers sol ixent, els camps de blat s'estenien fins l'horitzó formant una immensa plana onejant i majestuosa.

De tant en tant una ràtzia amorosida i tebiona passava lentament. Clapes d'ombra blavosa i arriçada lliscaven emperesides sobre l'extensa planúria de cristall; s'estremien les fulles platejades dels pollancrecs de les vores, i al lluny, entre els camps de blat, les espigues es balancejaven amb aspre fregadís com ales d'insecte.

Un cel esplendent, lumínic, on s'iniciaven les primeres pal·lideses de la tarda, cobria el paisatge, que vibrava voluptuós i vital.

Regnava un gran silenci: un d'aqueixos silencis respectuosos, com els que solemnitzen els defalliments de l'amor. Tot reposava embolcallat d'una polsina rosa. [...]

[...] L'aigua de l'estany, irisada i brillant, no reflectia ja les enasprades serres de l'entorn. En la caseta d'una pesquera, un home aparellava una barca i més ençà, en una bassa, un altre pescador, immòbil i pacient, amb la llarga canya a les mans, pareixia una humorística escultoreta. [...] ⁴⁹

Josep Pla

Josep Pla (Palafrugell 1897 – Llofriu 1981), després d'uns inicis indecisos a la Facultat de Medicina de Barcelona, Pla decideix seguir la seva veritable vocació d'escriptor i entra al l'Ateneu Barcelonès on participa, de forma entusiasta, a les tertúlies que diàriament en aquesta institució s'hi organitzen. Això el posa ràpidament en contacte amb el món cultural barceloní i amb els intel·lectuals més destacats del moment.

El seu món literari serà, des del primer moment i sobretot, el del periodisme, tant com a corresponsal com articulista d'opinió. Al 1920 s'estrena com a delegat a l'estranger de *La Publicitat* on havia entrat poc temps abans. En aquest diari s'hi està fins els anys 30, que entra a treballar a *La Veu de Catalunya*. Durant la Guerra Civil fa un autoexili a França i, en tornar, entra a treballar a *La Vanguardia*, on estarà fins gairebé la seva jubilació periodística, i a *Destino*, on veurem la seva gran qualitat com a articulista fent un retrat o radiografia de la Catalunya del mig segle posterior al triomf de Franco.

No va ser justament la novel·la el gènere que va treballar, de la que només en va deixar tres mostres, sinó en el camp de l'assaig i –justament la faceta que més ens interessa de l'autor– en la narrativa de viatges, on es convertirà en un relator de costums, gastronomia i paisatge, excepcional. En aquest treball hem inclòs uns breus comentaris sobre l'Estany que va fer en el seu pas per Banyoles els anys 60, un d'ells formulat directament a un dels acompanyants en una de les seves visites i que ens arriba a través de les paraules de Xavier Xargay, un altre extret del capítol dedicat a Banyoles del seu

---

⁴⁹ Id. p. 143

Viatge a Catalunya i un petit fragment d'una entrevista que li va fer la revista *Horizontes* en motiu d'una visita estiuenca que va fer l'escriptor.

A Banyoles heu tingut –deia Pla en la seva visita a Banyoles– gent constant i tossuda .. que s'han entestat en atrapar coses que són inabastables: les variacions de l'estany, els colors, ...⁵⁰

L'estany de Banyoles, com totes les coses vives, presenta aspectes molt variats. De vegades les llums que s'hi projecten poden arribar a extrems de cursileria de col·legi de monges literalment acabada. Són cromos d'una deliquescència, un sentimentalisme literari i un estovament evanescent i teatral falsificat. A la tardor, aquestes presentacions són molt acusades. És per això que molts pintors hi deixaren les banyes. Amb unes altres llums, en canvi, l'estany és un prodigi de bellesa natural. Sempre fa un gran efecte. Trobar en el pla d'aquest país un llac és absolutament inusitat. Per això fa tanta impressió als estrangers que hi passen i als naturals. De vegades és tan bell i elegant que sembla un Patinir⁵¹. Però, en la pintura, els Patinir passen tan alts!⁵²

L'estany és molt bonic. Ara en diuen el llac, però no s'ha mogut d'allà on era. Vist des de la carretera d'Olot, que passa una mica elevada, és a dir, vist panoràmicament, el paisatge sembla un Patinir dels més estilitzats i fins. L'aigua està voltada d'una naturalesa volcànica, aspra i esqueixalada després d'un cercle de camps esblaimats, d'una vaguetat elegant. El volcànic té molts encisos botànics i geològics. Jo m'accontento mirant el llac des de l'església de Porqueres. Els arbres es dibuixen sobre l'aigua blanca, arissada per una mica de ventet. A primer terme hi ha unes herbes aquàtiques. Al fons, les muntanyes fosques gairebé fan por, i l'estany tan clar i pueril sembla una víctima femenina i jove davant d'un monstruós botxí. Patinir sabé treure profit d'aquests contrastos i d'aquestes polèmiques que la sensibilitat fa veure il·lusòriament en la naturalesa. De l'estany de Banyoles, n'hauria fet una tela excel·lent. El cor de l'aigua només es podia descriure amb un pinzell a la mà. És una aigua que de sobte és clara i després es va veient com s'enterboleix per arribar a un fang descompost, d'un gris blanquinós, corromput fins a un punt exquisit.⁵³

El color de l'aigua només es podria descriure amb un pinzell a la mà. És una aigua que de sobte és clara i després es va veient com s'enterboleix per arribar a un fang descompost, d'un gris blanquinós, corromput, fins a un punt exquisit.

... és un llac petit però d'una bellesa sempre renovada. Probablement és una de les primeres coses que vaig veure amb aquesta característica, de la meua vida. N'havia vistos alguns a Suïssa i a Itàlia. Ara el que m'agrada més és el de Banyoles. És un llac que agrada perquè és únic i normal. Banyoles «*farà da se*»

---

⁵⁰ ARAGÓ, Narcís Jordi i VILALLONGA, Mariàngela (eds.), *Atles literari de les terres de Girona*, Girona: Unitat de Publicacions de la Diputació de Girona, 2003

⁵¹ Joachim Patinir (1480-1524). Pintor flamenc, iniciador del paisatgisme en la pintura flamenca.

⁵² PLA, Josep, *Un petit món del Pirineu*, Barcelona, Edicions Destino, 1974, p. 218

⁵³ PLA, Josep, *Viatge a Catalunya*, Barcelona: Biblioteca Catalana d'Autors Independents, 1934, p. 250-251

per dir-ho en italià. D'aquest llac en sortiren moltes més coses artístiques i literàries que la gent no es pensa.⁵⁴

-L'estany és molt bonic. Deliciós. Agafa tots els colors, canvia cada moment de color. De vegades és molt cursi, terriblement cursi ...

Ho diu amb una veu melosa i pastosa. Parla d'un estany de tonalitats adormides, pàlides [sic], sentimentalment romàntiques.

-Per això és impossible de pintar; hi ha pocs pintors capaços de pintar l'estany. Jo coneixia en Pigem i per això no va triomfar. ¿Per què el vol pintar la gent, el llac?⁵⁵

Una de les raons per les quals l'estany agrada a Josep Pla –diu Xavier Xargay– és perquè l'estany es pot mesurar en un cop d'ull, és abastable a la percepció humana” i, una mica més endavant refereix les paraules que li va dedicar Joan Llimona “«L'estany de Banyoles canta moltes cançons; aneu-hi a veure'l, molt serà que l'una o l'altra no us toqui el cor»⁵⁶

El llac és un prodigi de color. A vegades resulta –per a cada dia– massa bonic. Sembla un llac de diumenge. Això fa que sigui molt difícil de captar⁵⁷.

Antoni M. Rigau

Antoni Maria Rigau i Rigau (Banyoles, 1918 – Banyoles 2001) és, sense cap mena de dubte, el millor cronista de Banyoles. Va tenir, durant tota la seva vida una total dedicació al recull de fets de tot tipus ocorreguts a la vila i els pobles de la comarca, fets que es van anar traduint en un extens conjunt d'articles publicats a les diverses revistes locals d'aquests darrers anys i que, a la seva mort, van ser recopilades per la família en el llibre *El teixit de la memòria*, llibre, per altra banda, que ens ha servit molt en la confecció d'aquest treball.

Gairebé només repassant els diferents articles que aquest cronista va escriure sobre Banyoles n'hi hauria prou per fer-nos-en una idea força completa de la vida diària d'aquesta ciutat, un retrat de la vida discreta de poble d'interior, així com la de ciutat d'empenta i oberta a visitants i turistes. Però, si ens centrem en el tema que ens ocupa, l'Estany, en són uns quants els articles que va dedicar a parlar d'anècdotes, de personatges

---

⁵⁴ PLA, Josep, *Viatge a Catalunya*, Barcelona: Biblioteca Catalana d'Autors Independents, 1934, p. 250-251

⁵⁵ GRUP, “Mitja tarda amb Josep Pla”, a *Horizontes*, n. 374, any XXVI, Banyoles, 14 d'Agost de 1971, p. 7-9

⁵⁶ ARAGÓ, Narcís Jordi i VILALLONGA, Mariàngela (eds.), *Atlas literari de les terres de Girona*, Girona: Unitat de Publicacions de la Diputació de Girona, 2003, p. 800

⁵⁷ PLA, Josep, *Viatge a Catalunya*, Barcelona: Biblioteca Catalana d'Autors Independents, 1934

inoblidables, de la pesquera d'en Lero o de la de Cap de Lleó, de les Estunes i les Goges o de la Draga. Referir tots aquests articles en aquest treball seria convertir-lo en un monogràfic d'aquest banyolí il·lustre. Hem optat, com va fer en el seu moment Joan Gratacós, per la "Trilogia lacustre", on Rigau reprèn el relat de les llegendes que ja havien fet Pere Alsius i Lluís Constans, aquest cop en forma de diàleg entre el coneixedor de les històries i contes tradicionals i l'encuriosit visitant de l'Estany.

Els relats d'aquesta trilogia lacustre tenen un to més proper a la narració oral que a l'escrita i semblen haver estat escrits per ser dirigits a petits grups a l'escalf del foc a terra o als infants de la casa. És inevitable, veient la temàtica i la similitud, comparar-los amb les que va deixar Lluís G. Constans: el Drac, els Encantats de les Tunes i en Morgat, que Rigau repeteix, canviant-ne l'ordre i el redactat, encara que amb la mateixa combinació de narració i diàlegs; diàlegs amb la justa dramatització que demana l'auditori a qui anaven dirigits els relats. El relat de Trilogia lacustre⁵⁸ comença amb la llegenda d'en Morgat.

I

EN MORGAT

Jo no ho sé -no ho sap ningú- quan va passar però ha de fer anys i panys

...

Encara avui és una bona finca, Mas Morgat, però mireu que quan el propi Morgat menava tot això que avui és l'Estany ... Són moltes les vessanes que va perdre.

-Vós en parleu com si ho haguéssiu viscut ... -Sempre ho he senti explicar igual. Tal com jo ho explico sempre.

-I avui ho voleu tornar a contar ...

-Per la mainada ...

-Digueu, digueu ...

-Per mulats, no hi ha hagut mai cap casa com el Castell de Porqueres, però, -en aquell temps- per trobar bous de bona estampa, forçuts i manyacs tothom sabia que calia anar a Can Morgat.

Aquell matí, l'amo del mas va aparellar l'arada amb la rella nova. Va junyir el «Moreu» i el «Masell» -la seva millor parella-. Volia llaurar fondo.

Va començar la jornada amb delit. Abans que el sol fos alt, tenia obertes -dretes i profundes com mai- vuit o deu regues llarguíssimes ...

Es va girar un ventijol matiner que duia remors de bosc i cants d'ocellada ... La jornada seguia capbaixa i bavosa, llaura que llaura ... En Morgat, fort i ferm, empunyava l'esteva. La rella nova es clavava fonda, fonda fins a rompre la gleva verge.

---

⁵⁸ RIGAU i Rigau, Antoni M., *El teixit de la memòria. Articles (1946-2000)*, Banyoles, Ed. Família Rigau i Oliver, 2001

El vent deixà de bufar; ni mormol de boscúria, ni cant d'ocell ... Sols el pas pausat, el respir fatigós dels bous i el cruixir de la terra esvorancada ... En Morgat notà quelcom d'estrany. La parella es deturà tota sola. Una veu potent, sentenciosa -que aneu a saber d'on venia -va cridar:

Morgat, Morgat!
Agafa els bous
i vés-te'n a casa.

Morgat, Morgat!
Vés-te'n a casa
o seràs negat ...

En Morgat era valent -la seva regàlia n'ha donat mostra- i també un xic temerari: -Arri Moreu! Arri Masell! I com si res hagués sentit va seguir la rega ... No havia fet un tirat de pedra que, altra volta, la veu misteriosa el comminà:

Morgat, Morgat!
Agafa els bous
i vés sota teulat ...

Morgat, Morgat!,
vés-te'n a casa
o moriràs negat.

Ja se'n pot ser de valent ... Ben a contracor, va girar els bous cap el mas. Entorn de la rella clavada, brollava una deu brogent. No havia acabat de desjunyir i ell i el bestiar ja xipollejaven amb fang a turmell. La veu providencial callava. Els bous -com empaitats per cent tàvecs- fugien a casa. El vell Morgat els seguia suant de cansanci i d'angúnia, sense girar-se malgrat el gran allau d'aigua que darrera d'ell sentia.

Arribats a l'era -tots hi heu estat a Can Morgat- el bon pagès va guaitar esfereït cap els seus camps ... Ja no es veia. Tot plajava. Tot era aigua. Una aigua neta, claríssima que -per primera vegada- reflectia el sol llevant ...

-Era l'Estany.

-Sí, noi, sí. Aquell matí, el pobre Morgat va perdre moltes vessanes. Però va salvar la pell ... i va estrenar l'Estany».

II

EL DRAC

-Que si era gros? Sempre s'exagera, però per xarbotar l'Estany amb la cua, havia de ser una bona bestiassa ...

-Però, llavors ...

-Llavors, com ara ... ¿qui s'enfronta amb una fera semblant? Perquè de feréstec i golafre n'era tant, que pobre del que arplegava ...

-Voleu dir que ...

- ... que se'l menjava, és ben clar. Tots els dracs ho han fet sempre. I el nostre -per dir-ho així- no quedava pas enrera. Va ser veritables estralls: vailets, donzelles, homes ferrenys ... Prou estragada que estava la contrada, entre uns i altres ...

-¿I això, quan era?

-Tu diràs, quan Carlemany ens va treure els àrabs i ens va deixar la seva gent ...

-Voleu dir ...

-Si fins es diu que el mateix Emperador va voler batre-s'hi i -com tants altres cavallers- va recular malparat.

-Mentrestant ...

-El Drac empudegava l'aigua, delmava la població i destrossava camps i vinyes. Les vores de l'estany presentaven un aspecte profanat ...

-¿I va durar temps, tot això?

-Força. De fet, fins que un monjo del Monestir, un sant varó que es deia Mer, implorant el Senyor va acostar-se al «Clot de la Draga», que és allà on tenia el cau l'animalàs.

-Bé sé prou on és ...

-Veus, home ... Doncs, sense altra arma que l'estola, el sant frare va fer front a la bèstia malastruga. I allà on no havien pogut dards ni llances, va triomfar la humil presència del servent de Déu.

-¿El va matar amb l'estola? -No diguis bajanades ... Mansoi com un anyell, el Drac va seguir el bon fill de Sant Benet fins a la «plaça vella», que llavors devia ser ben nova encara ...

-Quin avalot ...

-Tu diràs ... La campana tocant a sometent ... Pagesos, «propis del monestir», monjos, llecs, artesans, tothom devia acudir ... Llances, forques, espases, coltells relles, aigua bullenta, tot serviria per lliurar-se, per sempre, del «Drac de l'Estany» ...

- ... I la sang -negra i pudenta- escorrent-se pel carrer d'Abaix, saltant cap a Canaleta, tenyiria les aigües fins lluny, lluny ...

-Quasi tan lluny com vola la teva fantasia.

III

GOGES

Que les oques són millors guardianes que els gossos, jo no ho asseguraré. Encara que molta gent de pagès ho digui. Però sí que us confessaré que les oques d'El Corralot - a les Tunes- m'han fet deturar més d'un cop.

Una volta a l'Estany de Banyoles

En aquest llibre-guia de la ciutat, amb intencions més aviat turístiques que no pas didàctiques i, encara menys, assagístiques, Antoni M. Rigau fa una descripció, dirigida a locals i forans –encara que pensant més en els darrers que en els primers– de tots els aspectes que poden ser informació interessant pel visitant ocasional, i també pel més assidu.

[...] la gent de Banyoles n'han dit sempre l'Estany. I quan s'hi refereixen per escrit, no solen oblidar mai la majúscula inicial.

[sobre l'Estany]

No cerquem l'adjectiu més precís; difícilment el trobaríem. Potser no errariem gaire qualificant-lo de versàtil, de voluble, de deliciosament inconstant. L'esqueixada d'un núvol, el respir de la tramuntana, alteren els colors, varien lluïssors, retoquen matisos; talment com si –excuseu-me el devesall retòric– una força màgica manegüés un colossal calidoscopi asimètric

L'Estany ha sorprès vivament els que us hi afronteu per primera vegada. A vosaltres i als que ja el coneixem, continuarà embaladint-nos, cada dia, cada hora, cada vegada que tornem a contemplar-lo [...].

Si algú restés , momentàniament, amb l'ànim en suspens, no us estranyi. Estem immersos en l'encanteri de quelcom tan simple, tan complex i tan insòlit com és un paisatge serenament equilibrat.

Frederic Corominas

Frederic Corominas i Planelles (Banyoles 1910 – Banyoles 2014) mestre, escriptor i poeta, fill d'una nissaga de metges banyolins, paral·lelament al seu treball com a docent, va conrear la poesia, presentant-se a diversos certàmens literaris. Després de la Guerra Civil i de la seva estada en el camp de concentració de Reus, va tornar a la vida docent a l'Acadèmia Abad Bonitus de Banyoles, una institució pedagògica amb plantejaments renovadors. En la seva trajectòria en narrativa ens va deixar *La davallada i altres narracions* (1980), *Qualsevol pot tenir un descuit* (1982) i *Els darrers atlants i altres narracions* (1985), i un drama, *Ecce Homo*, la Passió de Banyoles.

La depuració rebuda per haver estat durant la República membre de la Federació Espanyola de Treballadors de l'Ensenyança li va fer perdre la seva plaça de docent. Pel seu compromís amb el catalanisme i per la seva gran implicació en la defensa de la llengua i en la promoció de la seva ciutat, va ser distingit amb el Premi Mestres 68 (2005), amb la Medalla d'Or de la Ciutat de Banyoles (2006) i amb el premi “Flama de la Llengua” de la Mesa Cívica.

“Albada vora el llac” (1982), és un dels diversos poemes que sobre la temàtica de l'Estany ens va deixar Frederic Corominas. És un poema de reflexió sobre el pas a un nou dia, fent-ne un paral·lelisme amb el pas per la vida de l'home, i de la constant activitat de creixement interior, de pensament, fins l'aturada insalvable de la mort. El poeta juga amb les boirines de l'albada, en record dels teixits que havien fets les goges durant la nit i comparant el seu encanteri amb els petits moments de somni que a tots ens acompanyen i que ho fan fins el moment que la raó ens torna a empènyer al seny. I així, fins el nostre darrer dia. Es tracta d'un poema molt transcendent; el pas a un nou dia explica la marxa imparabile de la vida humana.

L'estructura del poema es la de la cobla, una composició d'una sola estrofa de vuit versos decasíl·labs, un dels versos més utilitzats en la lírica catalana, amb rima cadeno-encadenada.

Albada vora el Llac⁵⁹

El canyissar desnua fis de seda
frec a frec dels miratges de l'estany,
més enllà, el verd obscur de la pineda,
però entremig, les malles del parany
que reté la diària aventura
teixida entre el present i el vell record,
que la ment frisa i no s'atura
si, com la nau, no arriba abans a port.

“La goja de Banyoles”, el següent poema que presentem, és un cant de lloança a les goges, les fades de l'Estany, éssers fantàstics per essència, i meravellosos pels encants que destil·len i les seves dolces danses, la preciosa xarxa que teixeixen cada nit i per l'atracció que provoquen. Trobem en aquest poeta un altre dels encantats per les goges.

Poema d'una sola estrofa en versos heptasíl·labs rimats, però, no els parells, com seria el cas clar d'un romanç, sinó en cadències idèntiques de cinc en cinc versos, donant-li una coherència, estructura i musicalitat, molt fàcil de seguir.

La goja de Banyoles⁶⁰

Quina febre de treball
goges blanques, goges brunes,
mentre gnoms –or i cristall–
cisellaven el fermall
al fons de les Estunes! [...]
Cullen els fils d'un a un,
barrejats amb cants d'alosa
que s'enfilen cel amunt,
i posen a cada punt
una pedra preciosa
resplendent com raig de sol,
i un trosset de primavera
amb remors de rierol,
cantades de rossinyol
i una flor de ginestera.
En una nit ha teixit

---

⁵⁹ COROMINAS, Frederic, *Una volta a l'Estany de Banyoles*, Banyoles: Ajuntament de Banyoles, 1990, p. 10

⁶⁰ ARAGÓ, Narcís Jordi i VILALLONGA, Mariàngela (eds.), *Atles literari de les terres de Girona*, Girona: Unitat de Publicacions de la Diputació de Girona, 2003, p. 816

vora el llac i dins les balmes,
que tremien de neguit,
un mantell no aconseguit
ni pagat amb cent reialmes.

El poema que segueix va ser escrit al 1945 i presentat al Certamen Verdaguerià de Calella. Aquest poema, no només coincideix amb l'anterior en autoria i en nom, sinó que torna a repetir l'esquema de vers i de rima que aquell amb la diferència que aquest es presenta amb estrofes separades de cinc versos cadascuna.

La goja de Banyoles

Tota la nit he filat
vora l'estany de Banyoles,
cada instant en soledat
n'era un somni empresonat
per llessamins i violes.

La filosa era d'argent
—espurneigs de clar de lluna
ben endins del pensament—
s'agençava amb cants de vent
desmaiats a la llacuna.

Josep Tharrats

Josep Tharrats i Vilà (Girona 1886 – Barcelona 1975) poeta, empresari i mecenes de cultura gironí, va conrear la poesia dins del corrent del parnassianisme. Va promoure l'estada a Girona de diversos artistes i intel·lectuals de començaments de segle, en un moment que la ciutat de Girona estava en un moment cultural força baix. Va dirigir les revistes *Cultura*, *Armonia*, *Flirt* i *Les Voltes*, totes elles de Girona.

La seva producció literària no és pas minsa, destacant l'apartat líric, amb vuit poemaris i dues obres en prosa. Va presentar un bon nombre de poemes als certàmens, especialment als Jocs Florals de Barcelona i, el que incloem en aquest treball, "L'estany de Banyoles", als Jocs Florals de Banyoles de 1948, poema guardonat amb. Va començar la seva trajectòria poètica influït pel corrent del Modernisme, encara que veiem, la seva poesia, molt més dins del corrent del Noucentisme. Les seves obres són, sobretot, de temàtica religiosa o paisatgística i, tota ella, molt intimista.

El poema que presentem d'aquest autor va ser guardonat als Jocs Florals de Banyoles del 1948, sota el lema *L'etagn reflète, profond miroir. Verlaine*.

L'estany de Banyoles

Entre els dos infinits, el gran estany,
és la imatge del cel i de la terra.
Dins son abisme l'ànima hi soterra
la verinosa flor del desengany.

El sol ve a confiar-li son afany
i la lluna hi cull perles amb sa gerra.
En son mirall s'hi ha embadalit la serra
àvida de l'ablució del bany.

Amb el bes dels desmais l'aigua palpita
i, en un bell somni de claror infinita,
l'immens safir té esclats de diamant.

La lira del Zodíac hi descansa,
mentre un vol d'àngels en la nit hi dansa,
i els estels, un a un, van naufragant.

Miquel Bosch

Miquel Bosch i Jover de Balenyà (Calders 1900 – Hostalets de Balenyà 1960) va ser poeta i pedagog. Els que en aquest moment estan fent l'estudi de la seva trajectòria poètica treballen sobre un gran nombre de poemes no inclosos en poemaris ni catalogats per temes. Va rebre influències de l'Escola Mallorquina, sobretot de Costa i Llobera, així com de Carles Riba i d'Espriu. Va ser guardonat als Jocs Florals de Banyoles del 1948 amb el poema "A l'estany de Banyoles" que presentem a continuació.

A l'estany de Banyoles

I.- Banyoles i l'estany
(*Sonet del meu somni*)

La llegenda florí, policromada...
mes jo he tingut un somni, i te'l vull dir:
En aquell temps de l'antigor daurada,
solcava l'ona l'immortal destí.

La Mare Grècia, en una proa alada,
i l'empenyia el rem i l'aire fi
a conquerir la ibèrica abraçada,
vers horitzons de llustre ponentí

Duia càrrega d'Art i de Bellesa;
i davant dels joiells restà sorpresa
la nimfa més gentil, terres ençà...

Un espill cisellat fou la penyora
d'etern lligam del Grec que l'enamora...
I l'Estimada encara el té a la mà!

II.- Interpretacions epigramàtiques

L'ull gegant i la riquesa

Banyoles és una ànima vibrant:
ànima de Ciutat enamorada
que mira al cel amb el seu ull gegant...
I el Cel, joiós, li torna la mirada.

Oh espill fidel! A l'hora del bon Sol,
l'esguardes sense cloure les parpelles.
I cada nit, per la Ciutat que ho vol,
despert, li aplegues en l'immens redol
un Infinit d'estrelles.

Regadiu

Mar generós, mar dolç, font de virtut:
per l'horta exuberant t'obres les venes,
i l'Estimada cull la plenitud
de flors i fruits, també a mans plenes.

III.- Romanç d'il·lusió

«Tota la nit he filat
vora l'estany de Banyoles»...»

També hi filaria jo,
amb cotó d'estels i molsa,
totes les hores d'amor,
tots els meus anhels de glòria.

També hi filaria jo,
quan el sol se'n va a la posta,
les llegendes i cançons
d'una fada inspiradora.

Oh, si tingués el fus d'or
i d'argent pur la filosa!
Filaria dia i nit
—tota la vida devota!—
la seda i l'il·lusió
d'una Poesia forta,
navegant per l'Ideal
en vaixell guarnit de roses...

Misteris de verd pregon;
blavor d'espai, xucladora...
I la Ciutat, que glateix
i prega i treballa alhora,

emmirallant-se com jo
en el cristall de tes ones...

Quin bell destí es forja el cor
per una vida devota!
Filar entre cel i cel,
el futur del viure nostre...
Filar camins eternals
vora l'Estany de Banyoles.

P.T.C.

D'autor no identificat, aquest poema va ser publicat al Cartipàs de la Festa Major de Banyoles *Fiestas de San Martirián. 1962. Programa oficial*. En aquesta publicació figura signat amb les inicials P.T.C., inicials que no s'ha pogut associar amb cap persona de la Banyoles d'aquells any⁶¹.

Albada vora el llac

Es formosa la nit estel·lada.
L'encís de primavera grat afalac.
Per veure eixir novella albada,
vaig passejant poc a poc vora el llac.

Veig filargarces de llum difoses,
pures, que's concentren en l'espai suaument.
Poc a poquet esdevenen blancoses.
Surt alba llumeta en el firmament.

S'endinça en la fosca tènue lluisor.
Es el nou dia que descorre el vel.
Mare Natura en nova neixor.
Darrers estels fant l'ullet dalt del Cel.

Amb lassitud es va fent la claror.
S'escampa pel la plana i el munt.
El dia neix. Quiet, sens gemec ni remor.
Diví misteri que tot ho fa al punt.

El Sol retorna del llunyà Orient.
Sa roja faç despunta en l'horitçó.
Un airet fi aprima l'ambient.
Revé més ferma la nova claror.

Tot desperta! El fullam fa remor;
l'herbei verdós té la cara neta;

---

⁶¹ No només desconegut per l'autor d'aquest treball sinó, també, pels arxivers responsables de l'Arxiu d'Estudis Comarcals de Banyoles.

la font ja canta en el seu recó;
ha obert el porticó la caseta.

La noia tresca ben eixerida;
el colom “perrupeja” en el teulat.
Tot es il·lusió! Tot nova vida.
Es el Déu vos guard al nou arribat.

I tot pren joliu ambient de festa.
Amb olors de lliri i romaní.
D’alfabregó, menta i ginesta.
Gai ramell de floretes d’un bell florí.

Xiroia i matinera l’alosa,
aclucada en el jaç terrós.
Piu-peja entonant dolça glossa
a la santa nit que tot just s’es clós.

Ocells cantaires de belles cançons
en diuen notetes amb sos becs d’or.
Tant fines i netes que, amb sublims tons,
fendeixen l’aire i arriben al cor.

El llac es deixonda de somni d’argent.
Ses aigües manses son espill pulit.
La roca d’escaire Solet neixent,
el bés de l’aire les dó nou neguit.

I van esdevenint un poc rojes.
Façana d’ensomni del bell palau.
Que ostaatja als peixets i les gojes.
Envoltat d’un cel ben llis i blau.

S’esguarden amb ansies de tendresa,
Mare del Mon, Porqueres, Canigó.
L’espai net, missatge de puresa,
fibla en el pit com preuat dó.

Les belles muntanyes veïnes.
Sens filagarses, orfes de foscors
Apareixen com gentils regines.
Plenes d’encisos, de llum, de colors.

S’oviren ardits minyons que boguen
en barqueta bonica, lleugera.
Pacients pescadors que esperen
lliscós peixet que tingui fal·lera.

El Sol embolcalla la contrada.
Sos fèrtils raigs ja regnen a pleret.
Ha finit la subtil i dolça albada.
El dia creix formós, rialler, net.

Hom resta immers en viu resplendor.
Els finestrals s'han obert de bat a bat.
Per Mare Natura es festa major.
Ha fet l'ofrena del filó nou nat.

Eixorivit al veurer tanta bellesa
que furga fins fer batega el cor,
om va capint que's tanta grandesa,
misteri de vida. Miracle d'amor.

P. T. C.

Martirià Llach

Martirià Llach i Estanyol (Banyoles, 1917). No ha sigut possible trobar, en cap de les institucions consultades ni en cap document, cap dada d'aquest poeta. La seva poesia és molt propera a la parla o expressió de la tradició popular. El primer que hi posem és dedicat a la sardana i ho fa des dels tòpics que aquesta manifestació dansaire portava associats fins no fa massa anys; és encara la visió més tradicional del folklore català. A la segona poesia, "Goges", el poeta fa un joc una mica entremaliat i que encara més trenca, al menys per la gent de Banyoles, la idea que relaciona les fades i els seus encanteris amb coses malvades. No només resulta plaent la seva visió, sinó que el subjecte del poema les busca i, s'enfada amb elles quan aquestes el foragiten.

...

No hi ha al món cosa més bella⁶²

No hi ha al món cosa més bella
com la magnífica anella
d'una sardana a l'estany;
prop de l'aigua, les fadrines
saltironen com cardines
amb un so i únic afany:
que tots els fadrins formosos
les contemplin cobejosos
sense por del desengany.

No hi ha al món cosa més sana
com observar una sardana
reflectida dins del llac:
hom hi pot veure el dansaire,
invertit, de peus enlaire,
fent d'esquer per pescar un drac.
I si es mou la superfície

---

⁶² GRATACÓS, Joan, *Antologia de l'estany*, Col·lecció Els llibres del Tint, Banyoles: Ed. Ajuntament de Banyoles, 1989, p. 137-138

de l'aigua, quina delícia
la sardana fent zig-zag.

Goja⁶³

Goja, que per les Estunes
apareixes cada nit
i a mi em deixes fet engrunes
quan et miro enllepolit.

Cap als desmais t'encamines
amb la filosa i el fus;
si et segueixo, m'incrimines
i em tractes com un intrús.
Per tu he fet la travessia,
per tu em rebolco en el fang,
per tu faig la ximpleria
de passar les nits en blanc.

Però tu, goja perversa,
em rebutges cada nit;
no em vols donar ni conversa,
ni un consol per l'esperit.

Els poetes de Banyoles
ja no et cantarem cançons;
erraràs per les eroles
llançant imprecacions,

I farem que el Consistori
et faci pagar diners
perquè al nostre territori
no puguis filar mai més.

Jordi Cots

Jordi Cots i Moner, Barcelona, 1927, pedagog, poeta i advocat, va ser cofundador de l'Associació de Mestres Rosa Sensat i és considerat el primer defensor dels drets de l'infant a Catalunya; la seva tesi doctoral, presentada al 1977, portava el títol de La declaració universal dels drets de l'infant. Com a pedagog va dirigir diverses escoles i instituts. Ha sigut premiat amb el premi Solidaritat de l'Institut dels Drets Humans de Catalunya (2008) i la seva tasca ha estat reconeguda amb la Creu de Sant Jordi (2011).

---

⁶³ Id. p.138-139

La seva trajectòria literària en poesia va començar amb el poemari *Fidelitat* (1946-1949) i, al 1958, va publicar *D'allà on ve la veu*, amb poemes del 1951 al 1957. La seva obra poètica tenen influències de Carles Riba i un rerefons religiós. Al marge d'aquests ha fet, també, narrativa dirigida als infants.

L'Estany li serveix a Cots, en aquest poema, per abocar el que sent en el seu interior. En una línia existencialista, el poeta fa una mirada cap el seu món, mirada que ha pogut fer gràcies al repòs que en aquest entorn ha trobat.

Tot s'acosta per jo comprendre⁶⁴

Tot s'acosta pe jo comprendre els seus somnis
–cap on van els abismes? –
i vull que em toqui la fe.
Com a l'estrany cap al tard,
les meves aigües comencen a córrer
per anar a conèixer,
i els turons que les volten esperen.

Serà un, somni de Déu una flor,
que ella sola ja és fruit,
l'arribar de les fulles en caure,
i el so de l'aigua, i els colors,
i nosaltres: que tot sembla que es faci
només del descans d'un dolor,
i ara podré dir-te que et miro
perquè seré en tu i veuré el que travesses
per venir a trobar-me
i et sentiré la veu de la veu.

Jaume Farriol

Jaume Farriol i Montserrat, Banyoles 1932 - Banyoles 2003, enginyer tèxtil i escriptor, va col·laborar amb diverses revistes i diaris, tant de l'entorn gironí com de tot Catalunya, entre els que destaquen *El Correo Catalán*, *l'Avui* i *El Punt*, així com en la televisió pública catalana. Per la seva tasca en favor de la llengua i, també, per la seva tasca social, ha rebut diverses distincions, entre les que destaquen la “1a Flama de la Llengua” de la Mesa Cívica per la Llengua del Pla de l'estany i, per part del CIMEM, el guardó nacional

---

⁶⁴ COTS, Jordi, *D'allà on ve la veu*, Barcelona: Els llibres de l'Óssa Menor, 1958

per la defensa dels drets del poble català. L'any 2004 l'Ajuntament de Banyoles li va concedir la medalla d'Or de la ciutat.

La seva producció literària és diversa, especialment en el camp de l'assaig entre la que destacarem *Banyoles vora el llac* (1966), premiat amb el premi Maspons i Camarasa de monografies locals, *El clar país* (1969) on fa defensa del país front la invasió urbana i industrial, i *Jaume Farriol: rapsòdia d'un país: recull de textos (1966-2003)*.

A "Els voltants", dins de *Banyoles vora el llac* (1966), Farriol fa una fantàstica i propera descripció de l'Estany, propera en el que es podria qualificar de patriotisme local, del que no s'amaga. Una narració que, sense deixar de ser descriptiva i didàctica, està plena de poesia i d'un intent constant de traslladar la màgia amb què aquest indret encanta a nadius, i també a forans predisposats a endinsar-s'hi.

El llac: un fenomen explicable

Certament, el llac és un punt interessantíssim dintre la geografia lleugerament accidentada de la nostra comarca. Però, per damunt de tot, el llac és un tema formidable per a dues activitats ben cares a una bona part de la humanitat: fer literatura i fer patriotisme local.

Des del punt de vista literari, efectivament, el llac proporciona abundantíssim material poètic. La poesia li val com anell al dit. Sobretot la mena de poesia diguem-ne "clàssica", la poesia que guanya premis als jocs florals. La pura veritat és que moltes generacions de jovenets locals i forans amb aspiracions literàries hem escrit el nostre verset, que, enmig d'una sèrie de lamentacions més o menys justificades, acaba al·ludint, inevitablement, a un seguit de tòpics lacustres específics del llac de Banyoles. I, així, es parla de muntanyes emmirallant-se a l'aigua, de fades que llisquen sobre l'estany, de joncs que s'inclinen, de desmais que ploren, d'infinites siderals, d'horitzons pirinencs, etc., etc. Mossèn Cinto, que era un mestre, no va resistir la temptació poètica del llac i li va dedicar més d'una composició. Un fragment del Canigó, principalment, ha fet fortuna. És aquell que diu:

«Tota la nit he filat, vora l'estany de Banyoles...»

A més d'aquest aiguavés literari, hem assenyalat el que es referia al patriotisme local. És una faceta coneguda i universal. Per aquí, com a tot arreu, la gent fa patriotisme local amb qualsevol cosa. Utilitza a fons la barra de Neanderthal, el Monestir, Porqueres. Però, quan s'endinsa en el tema lacustre, la cosa puja de to i potser es desorbita una mica. El foraster que escolta l'indígena, en la seva intensa i extensa explicació, normalment se'l mira amb una dosi de benvolença, encantat, sens dubte, que es pugui arribar a un grau tan depurat de loquacitat patriòtica.

Escric aquestes línies d'encapçalament del capítol sobre el llac amb la bona intenció de prevenir el lector i prevenir-me a mi mateix contra les dues tendències, la literària i la patriòtica. Vejam si hi reeixim.

El cas és que la bellesa i l'encant de l'estany són innegables. És més, són notoris i remarcables. Són, segons opinions perfectament autoritzades, definitius.

Però a mi em sembla que el tipus de bellesa lacustre que tenim al davant, i que, com tots els tipus de bellesa, és un fenomen sensitiu de difícil raonament, en aquest cas és discretament explicable. Anem, doncs, a fer un petit intent d'anàlisi, de desglossament.

Primer: el factor sorpresa.

L'estany sorprèn al viatger. Un no el veu fins que no el té literalment al davant. Venint de Girona, per exemple, el llac es descobreix a pocs metres. Les construccions humanes, les defenses naturals, el fan difícilment albirador. La sorpresa, en aquest cas, està, doncs, assegurada. Si hom ve d'Olot i Figueres, el fenomen es repeteix, però des d'un pla diferent. La superfície blava es descobreix de sobte, a curta distància, i amb vista panoràmica des de la posició enlairada que tenen ambdues carreteres. Tant si es ve del sud com del nord o nord-est, la reacció és sempre la mateixa: la sorpresa. Una geografia agradable, un impacte blau dins d'una geografia verda i ocre, una impressió llisa i diferent en un paisatge relativament accidentat i uniforme, un llac petit, però de debò, en un país sense llacs. Com dèiem, la sensació de sorpresa és molt important a l'hora d'explicar certes actituds relacionades amb la bellesa.

Segon: el factor dimensional.

Seria completament absurd de fer comparacions amb llacs de categoria com els llacs suïssos: Lemán, Lucerna, Constança. El factor dimensional, en qüestions d'aquesta mena, està tan descaradament a favor de les superfícies immenses, s'inclina tan decididament del cantó de la grandiositat i la magnificència, que el nostre estany en sortirà totalment perjudicat. Però, ben mirat, potser el fet de no ésser gegantí li reporta algun avantatge: la sensació d'intimitat. L'estany cap perfectament dins la nina dels ulls. Sembla fet a mida perquè es pugui abraçar d'una mirada sense haver de moure el cap, actitud que en el nostre país és justament apreciada per la seva comoditat indubtable. És més, aquesta grandària modesta pot ajudar a considerar-lo més fàcilment com a cosa pròxima, accessible, pròpia. Li dóna una certa forma de seducció que es podria considerar femenina. Aquesta fàcil possessió, aquesta accessibilitat, són susceptibles de donar-li l'encant que no tenen els llacs més grans, de la mateixa manera que eles belleses femenines són ben diferents quan es miren des del punt de vista d'un espectador corrent. Les esplèndides, però notòriament inaccessibles, solen ésser mirades amb interès, però d'una forma llunyana, asèptica. Les que per qualsevol motiu hom considera abastables poden despertar tota una passió.

I, encara que aquesta teoria sexe-lacustre no sigui capaç de resistir una anàlisi a fons, ajuda a explicar una mica aquesta sensació «diferent» que dóna l'estany.

Tercer factor: un equilibri.

L'estany té una forma d'equilibri, d'assenyalat capteniment, de cosa mesurada i serena. Hi ha un equilibri de dimensions horitzontals: la llargada (2.208 m) i l'amplada (774 m) mantenen una proporció, són correctes, perquè no n'hi ha cap que comini excessivament sobre l'altra. I si bé la profunditat surt d'aquest equilibri dimensional, puix que en alguns punts és exagerada (60 metres),

com que la vista no la capta, no val la pena d'incloure-la en aquestes consideracions.

Hi ha també un equilibri de superfície. Les aigües són quasi sempre perfectament llises, d'una magnífica horitzontalitat. I, si alguna vegada es mouen, ho fan amb tota mena de precaucions. Les onades són petites, gracioses. Guarden les formes perquè saben que un estany amb onades grosses seria una follia, una ridícula imperdonable.

Queda finalment un equilibri de paisatge. Les muntanyes que el volten no són gaire altes, tenen formes suaus, d'una verdor que indica instintivament placidesa i riquesa. Les muntanyes realment altes són lluny; mantenen la perspectiva considerant molt encertadament que si s'acostaven a les aigües els traurien importància, les emmascararien de verd i trencarien, en una paraula, tot l'equilibri entre aigua i paisatge, entre verd i blau, entre línia horitzontal i línia ondulada.

Quart factor: la cadena pirinenca.

En tot el joc de l'estany i la bellesa hi ha, però, una trampa. Quan fem avinent als visitants les excel·lències del nostre llac, mai no diem que juguem amb una carta marcada: el paisatge pirinenc. Efectivament, tota la part encarada al nord és una vertadera meravella, un bé de Déu de muntanyes magnífiques, d'una bellesa i grandiositat extraordinàries. Són un teló de fons gratuït i providencial que la natura ha regalat al nostre estany. I són un dels factors que es poden considerar definitius a l'hora de justificar la seva bellesa. Imaginem, si no, que ha desaparegut aquest teló que forma el vessant nord i veurem de seguida que, a l'estany li falta una cosa molt important. Que ha perdut perspectiva, que no té la potència de captació que té ara. Que les muntanyes de Sant Patllari, i les ondulacions de can Morgat són insuficients per a emmarcar degudament l'aigua.

Resumint, doncs, diríem que el teló de fons, que no és nostre, és importantíssim a l'hora de jutjar els components de l'addicció que arriba a constituir, per síntesi, la bellesa del llac. Els altres, tanmateix, també són interessants: sorpresa, equilibri, dimensions ajustades ... i potser en trobaríem una dotzena més: la presència de santa Maria de Porqueres, aquesta mena de lluminositat. Que té l'ambient, els reflexos canviants i tan difícilment definibles, la densitat justa de l'aigua, la impressió de serenitat i tantes altres coses que hom va descobrint de mica en mica, sense gairebé adonar-se'n.

El text que segueix, més que un poema o relat, són una sèrie de flaixos, de pensaments o ocurrències divertides, que l'autor fa sobre l'Estany jugant, en la majoria de casos, amb la ironia, la paradoxa o el joc de doble significat de les paraules per donar, un to humorístic o divertir a un text adreçat a un programa de Festa Major, un text en el que s'esperen trobar més alegries i jocs que penes. Aquest va ser publicat al *Cartipàs de Festa Major* de 1976.

L'Estany a punts⁶⁵

La bellesa de l'estany provoca desmais.
L'aigua de l'estany, a fi de mes, té un blau intens, com de butxaca.
Diu que les fades de l'estany han demanat per posar un pub.
Un vespre la lluna es venia a emmirallar i es va donar un cop de cap al campanar
de Porqueres.
Des de llavors, passa més lluny.
En Morgat, tot fugint, va perdre les wambes.
El Drac era una mena de barca de l'Oca però sense altaveus.
A l'estany, realment, sempre plou sobre mullat.
El Terri «alimentarà» el Ter fins que posin la depuradora.
L'estany, encara que vulgui, no pot tenir pecat original.
L'estanyol és una bassa d'oli.
Les Tunes tenen la pedra herniada.
Rocacorba es posa sempre de perfil, perquè la pintin.
Per comptes d'anar-hi amb cotxe, en Joan de Palau, hi sol anar amb cavallet.
Sant Mer va matar el Drac a cops d'estola. Trobo que no està bé.
L'aigua de l'estany, en el fons, és bona.
Seria convenient treure's el «sombbrero» i posar-se la barretina.
A Porqueres tot l'any és setmana santa: sempre tenen «monument».
Ara si Nostre Senyor travessés l'estany de Banyoles a peu, el prendrien per un
esquiador.
Quan passem prop dels desmais, sembla que siguem a casa nostra.
L'estany no pot despullar-se: sempre té un Mirador.
Quan Raimon canta allò de «qui perd els seus orígens, per identitat», l'estany es
pica.
Les carpes de la pesquera número 10, cada any compleixen quaranta anys.
El Club és molt més que un club.
Si l'estany fos al Retiro, se'n diria «Mar de Madriz».
Sempre que arriba la tramuntana, l'estany es posa a tremolar.
A l'estany, les barques li fan la clenxa.
Els arbres del Passeig Dalmau creixen tant perquè els reguen amb sardanes.
L'estany se'n va, rec avall, a fer el tafaner pels carrers de Banyoles.
Cada vespre, darrera de can Morgat, el sol que sembla que es mori. L'endemà
descobrim que ha estat pura comèdia.
A l'estany, les estrelles, li fan d'intermitent.

Joan Perucho

Joan Perucho i Gutiérrez, Barcelona 1920 – Barcelona 2003, novel·lista, assagista i poeta, al marge de jutge, l'altra seva tasca professional. Els seus primers treballs literaris els va fer a les revistes *Alerta*, pertanyent a la Falange, *Destino* i *Ariel*, on va escriure una

---

⁶⁵ GRATACÓS, Joan, *Antologia de l'estany*, Col·lecció Els llibres del Tint, Banyoles: Ed. Ajuntament de Banyoles, 1989, p. 122-123

crítica del llibre *Ocnos* de Luís Cernuda. La seva obra és molt extensa: una quarantena de novel·les, una vintena de poemaris i dotze assajos.

Va ser membre de l'Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona des de 1976 fins la seva mort, va ser investit doctor honoris causa per la Universitat Rovira i Virgili al 1995 i va ser guardonat amb la Creu de Sant Jordi al 1991.

La seva estada a Banyoles, entre 1951 i 55, en qualitat de jutge de la ciutat, va deixar empremta en el seu cor poètic. D'aquesta neix la narració que figura a continuació, dins del llibre *Diana i la mar morta*.

Homenatge a Renoir⁶⁶

Hi anàvem en bicicleta per la vora del llac, seguint la carretera que va a Porqueres. Algunes vegades veníem de la Puda i, travessant l'estampa romàntica del passeig Dalmau, deixàvem enrere les hortes de "Casa Nostra" i l'estanyol de la Cendra, pedalejàvem amb parsimònia, sense presses, parlant de l'última noia que venia d'estiuueig o del que se'ns acudia. Trobàvem parelles que festejaven assegudes als bancs i senyors amb capells de lona que pescaven.

Tot tenia un aspecte aturat i distant. Queia la tarda, i el sol daurava les branques dels desmais i tocava amb llum moribunda els paratges de Guèmol, Llavors deixàvem les bicicletes sobre l'herba i beviem cervesa de botella en un pendent suau, des d'on podíem veure les aigües immòbils i encantades. Alguna barca solitària engegava el motor a l'altra banda del llac i, a mesura que s'aproximava, ens arribava la remor perduda de les veus.

Començava a fer-se fosc, i en alguna pesquera encenien els llums. L'aigua del llac expirava amb un sospir rítmic, feble i misteriós. Ens abaixàvem les mànigues dels nostres jerseis de llana. De tant en tant, en la llunyania, sorgien els fars d'un cotxe que avançaven un moment i després desapareixien.

De tornada, saludàvem don Narcís, que venia de passeig. A la pesquera d'en Ciscu, ja havien posat "Desire", i l'accent seductorament britànic d'Anne Shelton ens enamorava.

Anna Febrer o Un vague murmuri damunt l'aigua allà on comença o s'acaba la poesia⁶⁷

... El llac, en aquesta hora de la tarda, quedava silenciós i nítid, amb algun vague murmuri flotant per les seves aigües. De tant en tant una canoa lliscava de la vora cap el centre o bé alguna barca arribava amb provisions per al balneari. Tot plegat feia la impressió d'un d'aquests quadres «primera medalla de l'exposició de Viena», que reproduïa la revista «The Studio» amb especial fervor. Es podia veure, no cal dir-ho, a través d'una raqueta de tennis, i amb el rostre d'una noia en flor a frec de mala, puix era un paisatge especialment propici als

⁶⁶ PERUCHO, Joan, *Diana i la mar morta*, Barcelona: El Balancí, 2003, p. 55

⁶⁷ PERUCHO, Joan, *Històries apòcrifes*, Barcelona: Ed. Cara i creu 20, 1974, p. 8

fugissers jocs del cor i a les cançons làngüides. «El poètic llac de Tal, al capvespre». Aquest era un bon títol. I tanmateix, no tot era jovent a les adorables ribes del llac, i cavallers amb bigoti i masclet arrossegaven el seu tedi o les seves malalties cofats amb esportives gorres de llana anglesa, mentre llegien assossegadament en el diari els articles de profund alè civil del poeta Joan Maragall...

El sentiment de pertinença a Banyoles, així com de bon record que li va deixar aquesta ciutat, ho va deixar palès amb un poema dedicat a l'Estany que és el que segueix:

Paisatge lacustre a la gramola⁶⁸ (1954)

Flota una vaga, tendra melangia
que, com el crit, es perd en els boirosos
desmais d'aquesta tarda.
L'aigua és llisa i lluent, i aquí, entre l'herba,
juguen, alegres, els infants.
Sentim el xiscle viu de les falzies.

Ara és morat el llac. I violeta
la dama que passeja pensativa.
Un aire lleu i tebi ens acompanya
mentre vespreja lentament.

Dolços ulls, dolces cares giravolten
en el record del llac.

Neus Corominas

Neus Corominas i Vilardell, Banyoles (19--), és, amb diferència, la poeta que més mostres líriques ha escrit sobre l'Estany. La seva producció poètica és, al marge de la dedicada a aquest darrer tema, força gran: *L'àlber i els camins. El meu llac, el meu poble; roses negres* (1977), *Poemes* (1981) amb altres autors, *Paradis d'artifici* (1987), *Viure presències* (1988) i *El secret mirall de la memòria* (2003). També ha escrit assajos literaris com *La poesia temprana de León Felipe* (1988) o *Antologia de poesía española* (1989).

Embollicant la tarda ...⁶⁹

Embollicant la tarda amb el verí del vent
camino inconscient sense sentir

⁶⁸ PERUCHO, Joan, *Obres completes* 8, Barcelona: Ed. 62, 1996, p. 73 i a *Horizontes*, Octubre, 1954

⁶⁹ GRATACÓS, Joan, *Antologia de l'estany*, Col·lecció Els llibres del Tint, Banyoles: Ed. Ajuntament de Banyoles, 1989, p. 143, inclòs dins del llibre *Poemes sobre l'estany*.

bardisses que fereixen i esgarrapen la ment.
Sense coratge, sol, el cor batega, plou
sobre l'estany de plata,
i jo miro el reflex
d'uns ulls que ploren astres.

Reflexes metàl·lics⁷⁰

La màgica llum de ponent
es difumina en boires roges
darrera la muntanya entre un estany
simètric de reflexes metàl·lics;
els desmais retallats a contrallum
amb grisos perfils i tacles imaginats
copsant la pura bellesa d'un mon
perfecte com l'alè de Déu sobre la terra.

La nit dels déus⁷¹

Quan s'apropa la nit
l'estany es desdibuixa per viure en la paraula
d'un poeta que vetlla algun incert destí
i posa l'amor, nu de secrets
a disposició dels déus
que han fet de l'estany el seu Olimp.

Misteris de l'estany⁷²

Que jo miri l'estany un captard
i senti
una música que ve de les ones
o ve del temps
o ve del somni,
quasi divina de tan abstracte
i oblidi qui sóc
i perdi els minuts, tan breus,
entre colors metàl·lics, aromes
i branques de salze adormides
amb poemes de l'aire ...

---

⁷⁰ COROMINAS, Neus, FERRER, Mercè i PARDO, Blanca, *Viure Presències*, "Premis literaris Vila de Bàscara", Ripoll: Edicions Maideu, 1988, 61

⁷¹ Id. p. 67

⁷² Id. p. 69

Fades⁷³

Tiro pedres al llac fent rodones concèntriques.
Passa una barca i deixa una estela de plata,
un so de zamba fa estremir la tarda;
a frec de pell el tacte invisible d'una fada.

Retalls de lluna⁷⁴

Desfaig distretament branques de salze
i m'entretinc comptant retalls de lluna
vora l'estany i submergida l'ànima
sota els nenúfars
i em sobta la cadència repetida
d'un temps feliç i del passeig en barca.

Malgrat que el temps ens crema⁷⁵

Puc allunyar-me, puc
marcar en altres indrets
el meu pas solitari,
puc sovintejar l'absència;
pot navegar el meu esperit aventurer
cap altres mars sense fronteres,
puc ser infidel al teu perfil blavíssim.
Però, sempre, sempre,
per les contrades i les valls,
per tots els rostres que hagi de mirar,
pels silencis i les nits,
pels amors que cremen astres,
tu seràs ja l'únic autèntic
intocable protagonista.

Poema a l'Estany⁷⁶

Camino vacil·lant sota la lluna
que somia gentil l'estany de plata
mentre el misteri en el cor esclata
en la nit perfumada d'ombra bruna.

Una espurna de llum que emmiralla
entre les branques d'un fullatge nou,

---

⁷³ COROMINAS, Neus, FERRER, Mercè i PARDO, Blanca, *Viure Presències*, "Premis literaris Vila de Bàscara", Ripoll: Edicions Maideu, 1988, p. 71

⁷⁴ Id. p. 85

⁷⁵ Id. p. 187

⁷⁶ COROMINAS, Neus, *El secret mirall de la memòria*, Ripoll: ed. Neus Corominas, 2003, p. 11

m'enfonsa subtilment en el teu pou
d'adormides passions quan el vent calla.

Mentre arriba silent la nit serena,
puc pensar-te, i en el teu mirall obscur
es desfà poc a poc la meva pena.

Deixa'm gaudir del perfumat conjur
mentre respiro aromes de berbena
i esclafó els vells records contra el teu mur.

El llac era un mirall tranquil⁷⁷

El llac d'argent era un mirall tranquil.
Entre tu i jo, un bleix de lluna plena
posà en les nostres mans una cadena
feta de llum, de sons i de marfil.

Escoltàrem en l'aigua un cant subtil,
era el cant fantasiós d'una Sirena
estenant-se en el pla, damunt l'arena
de la platja somiada d'un abril.

Oblidàrem els rostres i el perfil
dels àlbers, inclinats sota els anhels,
amb silencis tancats de cor humil.

Sellàrem un pacte vora els xuclamels,
i apartàrem les ànsies d'un hostil
passat, per gaudir d'aquell moment excels.

Muses⁷⁸

Si la tarda et deixa temps per somniar
arrapa't a les hores fugisseres
que sempre valdrà més deixar-se viure
pels paradisos ficticis del poema

Vells fantasmes⁷⁹

I

---

⁷⁷ Id. p. 31

⁷⁸ COROMINAS, Neus, FERRER, Mercè i PARDO, Blanca, *Viure Presències*, "Premis literaris Vila de Bàscara", Ripoll: Edicions Maideu, 1988

⁷⁹ COROMINAS, Neus, FERRER, Mercè i PARDO, Blanca, *Viure Presències*, "Premis literaris Vila de Bàscara", Ripoll: Edicions Maideu, 1988

Començo a viure presències
invisibles al tacte. No són records,
són vells fantasmes del meu passat
que em dol encara.

II

M'ha costat molts anys i moltes llàgrimes
aprendre a silenciar el dolor
d'una absència que em crema ben endins
Recomposar el rostre en el mirall
posar cara de persona feliç
i acceptar la lluita tan dura
que dia a dia em colpeix l'esperit.

III

Hem respirat el suau verí de les contradres
bevent molt lentament la vida en una copa,
l'instant d'una follia que deixa a frec de rostre
un breu camí de brosses i una espina clavada.

IV

Cerco com un naufrag atrapat
en el fracàs marítim del viatge
una esquitlla o bé una esperança
d'un nou amor que arribi entre eles barques.
I per més que les ombres em fan mal
pels silencis antics de matinada
tornaré a somriure si fa falta
tornaré a cantar prop de la platja.

V

Em pregunto on seran aquells que jo estimava massa
i el temps els ha arrencat del meu possible abast
i m'ha robat la presència i veu i altres silencis
allunyant-los de mi i del bosc i del cant.
Jo tinc l'orgull ferit d'una vasta tarda
que esperava mirades i ja no van mirar-me
i en advertir de sobte una remor de fúcsies
travessant el jardí vaig saber que no hi eren.

La solitud⁸⁰

No és solitud el vol de les gavines,
ni ser espectador únic de la nit
ni sentir com reboten les estones

---

⁸⁰ COROMINAS, Neus, FERRER, Mercè i PARDO, Blanca, *Viure Presències*, "Premis literaris Vila de Bàscara", Ripoll: Edicions Maideu, 1988

en estances desertes i perdudes.
No és solitud estar simplement mirant la lluna.

Salvador Oliva

Salvador Oliva i Llinàs (Banyoles, 1942) és doctor en Filologia Catalana per la UB i Catedràtic emèrit de Filologia Catalana a la UdG, Salvador Oliva és, també, traductor i poeta. Com a filòleg cal destacar els seus estudis sobre la mètrica. En l'apartat de traducció és molt remarcable la que ha fet de la totalitat de l'obra teatral i poètica de Shakespeare, així com també d'altres escriptors anglòfons. Salvador Oliva ha escrit, en la seva vessant de poeta, sis poemaris: *Marees de desig* (1975), *Terres perdudes* (1961), *El somriure del tigre* (1986), *Retalls de sastre* (1988), *Fugitiu* (1994) i *Complements circumstancials* (1998). També és l'autor d'assajos com *La rehumanització de l'art* (2015) i *Epístoles a Josep Carner* (2018). És, també, columnista a *Quadern. El País.cat*, on signa la columna "Provocacions".

És banyolí de naixement i la seva relació amb Banyoles ha sigut sempre molt estreta.

"Elegia a l'estany"⁸¹

La llum d'aquest captard s'ha emportat dòcilment
el desig i les coses desitjades
i ha deixat lliure el cos per recordar el seu vell
paisatge, fascinat de veure'l nou,
sense febres d'instints, sense neguit de cap
allunyament, com si estimés la mort
d'aquells enganys d'amor i naixement d'enyor
amb què aprenem cada lliçó del temps.
Així puc fer present, sense destorbs interns,
aquella moderació de l'aigua
que arriba, inconeguda, per corrents subterranis
oberts a la increïble persistència
del temps i la foscor, buscant saltants ocults
i confegint enigmàtics passatges
que mai ningú no ha vist. De vegades se'm mostra
abnegada i oberta, i finalment
submisa a tots els jocs de la revolta
discreta de la llum, amb transparències
noves a cada tomb de les estacions:
s'alia amb elements astrals, s'acull
als trajectes del sol i a l'ombra dels joncars;

---

⁸¹ OLIVA, Salvador, *Retalls de sastre*, Barcelona, Ed. Quaderns Crema, 1988

es lliure al plàcid i també cruel
 esclat primaveral, com una jove amant.
 S'altera quan s'hi llancen, a l'estiu,
 cossos adolescents, portats a obrir el desig
 més endins dels miratges vulnerats
 dels seus propis reflexos, i va seguint, seguint
 les transformacions de la tardor,
 els cromatismes vegetals del seu imperi,
 i es prepara a adoptar la rectitud
 del gel i de la neu, quan l'hivern se'ns acosta
 amb el pes de la neu i de l'esperança.
 Aquell recer, voltat de plàcides muntanyes
 (construccions que sempre li desvien
 l'inevitable crit del mar), tot aquest món
 girat d'esquena al món, tot aquest àmbit,
 va seduir, any rere any, amb lentitud,
 el dòcil esperit que imaginava
 belleses que els sentits mai no coneixerien.
 Aquelles enigmàtiques i ocultes
 assimilacions de vida i de matèria
 semblava que donessin un sentit
 als més incomprensibles acoraments del món.
 Submergit en el temps, aquell paisatge
 que l'aigua reflecteix quan reposa la tarda,
 coneix tot el passat, i sap l'esforç
 amb què anem aprenent a fer dels anys
 figures de sentit, coneixements
 que, fràgils, es bressolen als batecs de la sang.
 I quan la febre dels sentits retorna,
 o quan la persistència del sofriment em parla
 dels enganys de les vides condemnades,
 em ve sempre el record del miracle de l'aigua,
 una petita llum per alleujar
 els deficiis concrets de cada instant de vida.
 Per això, quan em vaga imaginar
 vida feliç dintre aquests límits corporals
 -però més lluny del temps- veig al moment,
 sota la llum d'aquest captard, la permanència
 de designis, matèries i afectes.

J. N. Santaaulàlia

Josep Navarro Santaaulàlia (Banyoles, 1955), assagista poeta i traductor,

Ha conreat la lírica des de ben jove i ha publicat els poemaris *Memòria de la carn*, *La llum dins l'aigua*, o *Una ombra a l'herba*. També ha publicat novel·les com *Terra negra*, *L'absent*, *Bulbs*, *Banderes d'altres* o *La sorra vermella*. , assajos com *Qüestió de mots*:

del simbolisme a la poesia pura, o llibres de viatges com Pagodes i gratacels. Un viatge al Japó.

Estany⁸²

Aigua que dorms, tranquil·la, en una embosta
de serres onejants i vellutades,
envermellida amb la sang de la posta,
negra de nits i lívida d'albades.
De tantes velles llums emmirallades,
busca l'or adormit que se t'acosta
voltat d'interrogants sense resposta;
de tantes llunes, tantes nuvolades
i tanta ombra fugaç fosa dins teu
com les paraules dins l'oblit de Déu,
eternitat en forma de petjada.
—I amb la profunditat d'una mirada,
atrua, inexplicable com la vida,
el pas sense retorn del suïcida.

Estany

Cada color del món se t'encomana,
Estany, calidoscopi cristal·lí:
blau cel del cel de pau i blau marí
quan et xarbota un glop de tramuntana;

tens, segons com, foscors de serralada
o bé t'impregnes del gris blanquinós
dels núvols o tot d'una et fas verdós
si presagies la tamborinada;

t'envermelleix la sang del vell monarca
diürn i prens un caire de metall
lluient d'ombra i de llum com un mirall
on ondulés l'estela d'una barca;

i sota el gran silenci de la nit
imites el color de l'Infinit.

Migdia

Encara pel camí
veig quatre basses fulgurant

---

⁸² SANTAELÀLIA, J.N., *Una ombra a l'herba*, Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1998

amb sol d'aquest instant
sobre pluja d'ahir.

Entre un pollancre i una paperera
m'assec a pressentir la primavera

Perpètua vagabunda
pel mar, el núvol i l'arrel,
l'aigua llisa i profunda
s'impregna del puríssim blau del cel.

No fa ni un trist alè de vent.
No es belluguen ni els joncs, extasiats.
Un sol benigne llepa dolçament
les cicatrius dels arbres despullats.

Auspícis d'ala i pensaments de flaire
poblen la transparència de l'aire.

Mentre el meu cos descansa,
si paro atenció,
ja sento els violins de l'esperança
entre els violoncels de la desolació.

Sota el cel blau⁸³

Passejo vora l'estany,
tot jo ple de fred i de llum.

Sota el cel blau

Sota el cel blau,
enllà de l'aigua llisa
i el verd dels boscos,
com un núvol caigut,
tot blanc, el Canigó.

El cementiri vell de Miànigues⁸⁴

Extenuat de pedalar, m'aturo vora del vell cementiri. Del petit clos s'eleva quatre xiprers com quatre veles punxegudes, negres. Fa un matí assolellat. Al juny es veuen jardins i cases dels afores, camps, una mica d'estany lluent de sol i, al fons, el Canigó, mig desnevat. La respiració de la ciutat és, des d'aquí, un ronc afònic que matisa el silenci.

---

⁸³ SANTAELÀLIA, J.N., *La llum dins l'aigua*, Barcelona: Ed. Columna, 1996

⁸⁴ SANTAELÀLIA, J.N., *La llum dins l'aigua*, Barcelona: Ed. Columna, 1996

Bleixant, m'acosto a la porta de reixes rovellades. El cementiri sembla abandonat: herba i molsa per terra, nínxols amb làpides velles, retrats esgrogueïts, pitxers amb quatre flors de plàstic ...

Sento, com no l'havia sentit mai, la força de la sang que irriga els meus teixits. ¿No és més desconcertant la vida que la mort?

Sobre el santercrist
d'un nínxol, s'assolella
la sargantana!

Puig de Sant Martíà⁸⁵ (a *La llum dins l'aigua*)

Del convent que dona nom al puig només en queda un munt de pedres voltat d'oliveres. L'estany, des d'aquí dalt, sembla una gran petjada blava.

Velles ruïnes
i velles oliveres
sobre el vell puig.
Jo hi passo com un núvol:
només una ombra a l'herba.

Nocturn vora l'estany⁸⁶ (a *La llum dins l'aigua*)

Salta una carpa.
I el cercle de la lluna
tremola a l'aigua.

La Puda⁸⁷

Sota la lluna plena, passejo fins al vell balneari abandonat.
Boques de bronze diuen paraules d'aigua.

Sota la lluna,
cinc boques xiuxiuegen
secrets de l'ombra.

Ulls dins l'aigua (fragments)

“Comencen a perfilar-se tènueament –com si algú, amb llapis fi, anés traçant ombres i siluetes, cada vegada més nítides, sobre el full blanc de la boira– els plàtans del passeig amb les soques abonyegades, tacades i plenes de crostes. Al cap de poc, ja es distingeixen els joncs i canyissos de la vora. La boira s'encongeix, com xuclada per l'aigua. Es fa visible la superfície del llac, quieta, grisosa.

---

⁸⁵ Id.

⁸⁶ Id.

⁸⁷ SANTAEL·LÀLIA, J.N., *La llum dins l'aigua*, Barcelona: Ed. Columna, 1996

De sobte, una forma emergeix de la boira. Un esquif. Laia observa els moviments del remer. Al final de cada palada, aixeca els remes de l'aigua i, estirant-se endavant, els torna a la posició d'inici, amb la pala plana, fregant lleugerament l'aigua. Es mou d'una manera pausada però enèrgica. L'aigua, al pas lleuger del bot, sembla una massa pastosa tallada per un ganivet”⁸⁸

“Des d'aquí dalt, el blau de l'aigua sembla setinat en alguns llocs, més pàl·lid i mat en altres. Dos bots solquen la superfície, minúsculs. En una vora del llac s'estén la ciutat, sota una llum calitjosa. A l'altre vora, només veiem camps i muntanyes”⁸⁹

“Laia s'acosta a la vora del llac i s'atura al costat d'un arbre que té el tronc tort, inclinat sobre l'aigua. El seu reflex tremolós es sobreposa a un fons poc profund, potser dos pams, cobert d'una cendra blanquinosa”⁹⁰

“–En els teus ulls [diu Duque]. Aquest color, entre aiguamarina i turquesa tan lluminós ...

–De vegades –prosegueix Duque– té el mateix color. És quan el cel s'omple de núvols negres i espessos i s'acosta la tempesta. Si mai veus el llac d'aquest color, creu-me, posa't a sopluig o corre a buscar un paraigua”⁹¹

Toni Sardà

Banyoles (1958)

Oda a l'estany / Albada⁹²

Vent que baixes de les neus,
velant aquest mirall de mil colors,
verds que s'alimenten i et donen forma,
estrelles que es dissolen amb la llum.

Aigües denses i profundes,
que aneu formant el «Travertí»,
presència fonda i tranquil·la,
em veig reflectit en tu.

Morgat va ser el principi,
la vall es va enfonsar,
els Frares t'abraçaren,
els recs començaren a rajar.

Quan hi aixeco la mirada,
veig un paisatge pintat,

---

⁸⁸ SANTAELULÀLIA, J.N., *Ulls dins l'aigua*, Barcelona: Ed. Columna, 2002, p. 16

⁸⁹ Id. p. 94

⁹⁰ Id. p. 76

⁹¹ Id. p. 40

⁹² SARDÀ, Toni, *Poemes i altres*, Banyoles: Elefant(e)dicions, 2016 (3a ed.)

envoltat de muntanyes amigues,
i al fons el Canigó nevat.

Encara que et nomenin en masculí,
jo te percebo com a muller,
per la teva presència i frescor,
per la teva forma de ser.

Tu ens dones molta vida,
molta vida ens has donat,
perquè tu ets Banyoles,
i nosaltres simples Morgats

El “jo” poètic s’adreça a l’objecte de l’oda, l’estany. És una composició de reconeixement i agraïment pels béns que dona a Banyoles.

És un poema de 6 estrofes de quatre versos. Els versos molt variats a cada estrofa: hexasíl·labs, heptasíl·labs, octosíl·labs, enneasíl·labs i decasíl·labs (7-10-10-10) – (7-8-7-7) – (6-6-6-9) – (7-7-9-9) – (11-9-10-8) – (6-7-6-8). Si a les 2 primeres estrofes no busca crear una rima, sí que ho fa de la 4a a la 8a. En aquestes quatre estrofes fa rimar el 2on i 4rt vers en rima masculina consonant.

Susanna Rafart

Susanna Rafart i Corominas (Ripoll, 1962), filla de la poetessa Neus Corominas, és llicenciada en Filologia Hispànica i en Filologia Catalana per la UAB i és professora de Llengua i Literatura Espanyoles a l’IES Jaume Salvador i Pedrol de Sant Joan Despí.

La seva carrera literària la comença als 17 anys, any en el que rep el Premi Extraordinari de Poesia de les Valls d’Andorra. Ha publicat vuit poemaris, entre els que hem de destacar *Pou de Glaç*, *Retrat en blanc*, *Baies* i *L’ocell a la cendra*. Ha escrit també llibres de narrativa com *La pols de l’argument*, *La inundació* i *Les tombes blanques*. *Contes de la Mediterrània*, *La profunda onada* o, la que il·lustrarà aquest capítol, *Dies d’agost*. Al marge d’aquesta producció literària ha escrit alguns assajos de llengua i de literatura. Ha publicat articles en el diari *Avui* i ha col·laborat a la *Revista de Girona*, *Catalunya Ràdio* i *Catalunya Cultura*.

En el llibre *Dies d’agost*, del que hem extret els fragments que adjuntem en aquest treball, fa un passeig pels records dels seus viatges d’infantesa, de les vacances d’estiu passades a Banyoles, lloc de naixement de la seva mare i ciutat que sempre ha sentit molt seva.

Font de la Puda

És el balneari tancat, amb finestres tapiades i negrors que exhaleu d'obscuras sales furtives. Un avantpassat teu, metge, va dirigir aquest centre en una etapa florent de minyones de bata blanca i pastissos de pocs cèntims que anomenaven cansalades, fets amb pa de pessic i una gruixuda cobertura de compacte sucre glacé. Unes nenes d'un altre temps, rere les canyes, se'ls mengen amb xocolata. Una d'elles és la teva mare, duu unes trenes llargues. Després, les nenes es fan grans, desapareixen les mainaderes, i la parada de pastissos, i elles contemplen amb tristesa el seu diumenge estroncat.

Les Estunes (L'autora passeja el lector per les Estunes amb *La Tempestat* sota el braç).

Miranda et mostrarà els camins que es desvien poc després de la direcció de Pujarnol. El dia ha desplegat la manta groga dels gira-sols i t'hi endinses per trobar el lloc que, en solitari, descobries en tardes infantils. Però ara tens por i et sedueixen les fosques fenedures habitades de verd que preserven les estones. Hi avances i aviat s'enfosqueix el dia entre troncs d'alzines i roures, fins que arribes a l'abandonada pedrera de travertí. Un roure profètic, alt i majestuós, n'assenyala l'entrada. Les herbes han cobert l'explotació dels homes, una paret lateral amb graons, que fa d'amfiteatre natural del lloc. Hi seiem per llegir unes pàgines al costat de Pròsper. Ens irrita que el món ens hagi pres el lloc que ens corresponia? El roure no s'agita, no és temps de venjances. Tanmateix, Miranda et reclama per comprendre't i sense recel et guia entre les cavitats oblongues de pètries humitats on només un gos amic s'endinsaria.

Balcons (La Plaça Major pels seus balcons)

A la plaça, les balconades esdevenen majestuoses, categòriques, amb ornaments laterals superiors que surten de la façana, greus marquesines que protegeixen baranes amb llances encreuades sobre fons de roda, tot un conjunt retòric i bigarrat, de críptiques ressonàncies imperials. Són les tribunes de processons i festes, de famílies antigues que han senyorejat el calendari social de la ciutat. Al costat, un model menor, amb barrots de tirabuixó, com torçals de seda, negríssims, cap avall: la justa transparència per observar, des de dins, amb els batents de les persianes de fusta a mig obrir, el món.

Les pedres de travertí que descansen sobre columnes i arcs, pesats i extenuats per la calor de l'estiu, s'obren per donar ombra perdurable a la gent que fa tertúlia a banda i banda del centre cobert de plataners joves. ... Sota els porxos, s'arqueja també la peresa, a recer de les geometries de les balconades, que just es perden quan n'ascendeixen els barrots robusts i l'ull deixa imaginar la barana on les mans s'atrapen mirant avall, l'olor de ferro despintat d'anys, el vigor dels fragments que queden entre els dits.

---

⁹³ RAFART, Susanna, *Dies d'agost. Notes i dies de terres properes*, Girona: Curbet edicions, 2017

Morgat

-Morgat, Morgat, agafa els bous i torna a casa!

La veu divina adverteix tres cops el pagès que, enmig de la depressió de terra, llaura els seus camins. Morgat no té por, és un home del país. Qui li mana enretirar els bous si li queda encara una bona llenca per fangar?

-Morgat, Morgat, agafa els bous i torna a casa!

Déu té poca feina aquests dies: què vol ara? Si no acaba avui la llaura, ja haurà fet tard per a sembrar i llavors ningú no vindrà a dur-li els diners que li calen per passar l'hivern. ...

La poesia, com l'agricultura, no té dies de festa ni moments de escans. I, per escriure, segons Joubert, si es vol fer amb força, s'ha de tenir cura d'enfonsar adequadament la llaura, de manera que no calgui treure-la d'una rega per posar-la en una altra. Aquesta observança té les seves dificultats, dificultats que reclama la literatura per arribar a la claredat.

Els bous líquids, per la raresa i força amb què empenyen sota l'aigua, amb relació als bous que arrosseguen a ple sol són el que la poesia és a la novel·la: la veu endins sense relat.

El Puig Clarà

Finals de març, hores fetilleres. Avui, finalment, a pesar del torb de la nit, dels núvols que han mestrejat tot el dia i de l'aigua que torrents avall ha avançat cap a la plana, ha calgut pujar pel camí de can Morgat fins al Puig Clarà.

Es veien a banda i banda camps conreats i limitats en algun punt per grans correus de travertí plens de molsa i verd antic. Uns bosquets com onades aïllades anaven quedant entre uns camins i uns altres mentre es feia clar el corriol costerut de fang humit on l'aigua havia deixat sots i clivelles allargades com braços de bèsties sorrals. En un dels quintars, l'herba realment estava trepitjada a clapes, desgavellada tal vegada per una lluita nocturna d'impagable fresca.

Fins que no hem estat a dalt, no hem pogut veure la vista de la Mare de Déu del Mont, del cim de les Gitanes; i més enllà, Bastiments, el Pic de l'Infern i el Puig de la Calma. De la banda de Banyoles, els estanyols d'en Morgat, el Montgrí, la ciutat entre núvols i l'estany on lliscaven els remers com si fossin ànecs sobre una cinta, desplegats en un paper de ceba que en calcava els subtils traços.

...

L'entorn del Puig Clarà és amable, serenament endreçat, tant, que cal haver intuït el desordre i la catàstrofe alguna vegada per veure-hi més enllà d'aquesta dolça disposició de la natura tractada.

Hotel Mundial

Les fotografies de la vida dels altres són un segon purgatori, la interrupció dels gestos, les intencions i els somriures que venien cap a tu, però sense canviar-los, sense dirigir-los, sense modificar-los. Queda així impregnada la felicitat o la desgràcia en el blanc i negre dels seus rostres. I qui són? És la manera pràctica

d'explorar l'ànima humana; sense recórrer al deliri, observes, els àlbums dels altres. Hi ha vides que no cal allargar-les més d'aquell instant, sigui perquè han dibuixat per a ells una bombolla d'expectatives.

Desocupar la matèria

Ara mateix tornaria vora l'estany, a mirar com es podreixen els llots subtils entre arbredes de nenúfars o fugiria cap a la ferida pètria de les estones, per trobar un tacte semblant. Però la marca sacra no dona treva als moviments.

Josep Maria Espinàs

Josep Maria Espinàs i Massip (Barcelona, 1927), és escriptor i periodista i cofundador de *Els setze jutges* i de l'editorial *La Campana*. Poeta d'adoslescent, publica la seva primera novel·la, *Com ganivets o flames*, al 1954 i, des d'aquella, desenes de llibres entre novel·la, assaig i, en especial, llibres de viatges, han anat omplint la biblioteca d'aquest autor. És al 1957 que publica el seu primer llibre de viatges, *Viatge al Pirineu de Lleida*, en un viatge compartit amb Camilo José Cela i, darrere d'aquest, una vintena més de llibres d'aquest gènere. És, també, autor d'una obra de teatre, *És perillós fer-se esperar* (), així com de diversos poemes, alguns d'ells musicats.

Ha estat mereixedor del Premi Sant Jordi al 1961 amb la novel·la *L'últim replà*, el Ciutat de Barcelona de Periodisme al 1983, l'Avui d'articles periodístics al 1992 i el Premi Nacional de Cultura en la modalitat de periodisme escrit al 1995, entre d'altres.

En el seu pas per Banyoles va deixar constància, a la seva obra *Escrits sobre Catalunya II*, de la seva especial mirada sobre l'Estany i del qual el poeta diu:

[...] Banyoles té alguna cosa de món a part. Si arribeu des d'Olot –que és una de les millors entrades, exceptuant el Mirador–, en començar a baixar cap el fons de la gran cassola de la comarca teniu la profunda impressió que la vida que s'hi cou ha de tenir un gust diferent de la resta del país. Si hi arribeu al vespres, quan el verd s'enfosqueix i el llac comença a agrisar-se, diríeu que a més d'haver entrat en una altra comarca heu entrat en un altre temps: la visió de Banyoles i els seus voltants és absolutament romàntica. Els visitants més sensibles hi sentiran violins, i les ombres i llums sobre l'aigua del llac els semblaran coses vives [...]⁹⁴

[...] Aquesta aigua és, des del punt de vista poètic, d'una gran qualitat, però és una aigua una mica de mira'm i no em toquis, perquè l'excés de sals dissoltes la fa poc recomanable per veure⁹⁵

---

⁹⁴ ESPINÀS, Josep M., *Obra Completa*, vol. 8, *Escrits sobre Catalunya*, 2, Barcelona: Ed. La campana, 1994, p. 268

⁹⁵ Id. p. 11

La plana de Banyoles és com una gran banyera antiga, de costats ondulats, que s'hagués buidat i de la qual només quedés l'escorrim del llac. Si ho contempleu amb la perspectiva deguda, potser la imatge no us semblarà del tot equivocada. De prop és una altra cosa, perquè l'escorrim del llac és, a escala humana, un mar d'aigua. (p. 35-36).

Núria Esponellà

Núria Esponellà (Celrà, 1959), és llicenciada en Filologia Catalana i professora de primària i secundària. En la seva faceta literària col·labora amb diverses entitats pedagògiques o culturals gironines i també a la ràdio (Catalunya Ràdio o RAC1) i a la premsa escrita (La Vanguardia, El Punt diari i d'altres).

El seu món literari ha girat sempre al voltant de la narrativa, en especial la novel·la. Ha publicat *La Travesia*, *Sunitha*, *Una dona d'aigua*, *El mateix vell amor* o *La mirada de la gavina*. També és autora del text del serial televisiu *Temps de silenci*.

A *Una dona d'aigua*, Núria Esponellà ens parlarà del món de les goges, les fades que viuen a les estones i dansen de nit, o filen, a l'Estany de Banyoles, encara que en un moment de la narració que no volem passar per alt, ens dona la versió de l'origen de l'Estany i la llegenda d'en Morgat explicada per una noia de l'entorn, una versió realment molt propera a la veu popular.

[...] Tot d'una, disculpant-se, va entrar al saló la Mont, grassa i pitruda, les faccions agradoses. No tenia un nom corrent i, almenys un parell de vegades, l'Anna havia sentit dir a les visites que és el nom d'una Mare de Déu que hi ha al santuari del Mont, la gent d'aquí hi tenim molta fe perquè va salvar un pagès del mas de can Morgat... De seguida, la dona deslligava la llengua explicant que en Morgat era un pagès que llaurava un camp i que la seva dona el va cridar que tornés a casa... Quan va arribar, va *sebre* que la veu que havia sentit no era *pa* de la seva dona sinó de la Mare de Déu del Mont... *Llavonses* va veure que els bous s'havien ofegat, tot era negat, i el camp ni es veia.⁹⁶

I, com no pot ser d'una altra manera, les aigües de l'estany i els seus infinits colors i sensacions, tornen a ser protagonistes de les descripcions,

[...] Entre els contraforts de les muntanyes puntejava el capvespre amb un tel de seda violaci i durant uns instants es va entretenir a contemplar l'estany a la llum vaporosa dels núvols i el perfil de la lluna que emergia al cel, per l'orient. Cada

---

⁹⁶ ESPONELLÀ, Núria, *Una dona d'aigua*, Barcelona: Ed. Columna, 2013, p. 110

vespre, l'ala grisa del cel tremolava a llevant, desplegant-se sobre la serralada llunyana dels Pirineus i el cim punxegut de la Mare de Déu del Mont. D'aquí a poc s'estendrà per les serres properes, el puig de les Gitanes i el puig Clarà, i saltarà a ponent per la muntanya de Rocacorba, fins a perdre altura i acabar planant sobre l'estany, gairebé a trenc de nit.

Just en aquell moment, esclataria un concert eixordador de raucs als marges llefiscosos de l'aigua, milers i milers de granotes i de gripaus desafinant sorollosament.

Dues barques descarregaven feixos de cànem a l'embarcador del nord de l'estany; al fons de tot, a la vora meridional, resplendien els reflexos groguencs dels fanals. Poc després, va travessar un pontet estès sobre un dels cinc recs que drenen l'estany i va prosseguir pel camí que es desviava en direcció al passeig il·luminat del balneari i les hortes del rec de Guèmol.⁹⁷

[...] L'estany era ara un mar de calma. Unes quantes barques remejaven al lluny i dues orenetes feien passades ran d'aigua xarbotant-la.

[...] Ell va seguir cap l'oest, ullant de tant en tant l'estany. Els tornassols blavosos de l'aigua s'enfosquien al lluny, cap a l'indret del cap de Bou, als llocs més profunds i entre les masses d'aigües fosques. A les zones somes, en canvi, recuperaven la transparència, i eren recessos de pau.⁹⁸

Un cop més es va sorprendre de la fertilitat que traspuava a tot arreu; l'aigua impulsava els brins d'herba, feia créixer els joncs i els senissos a redós de les pesqueres on recalaven les polles d'aigua, les fotges i els ànecs collverds, amb un aleteig balb constant.⁹⁹

Un cop més es va sorprendre de la fertilitat que traspuava a tot arreu; l'aigua impulsava els brins d'herba, feia créixer els joncs i els senissos a redós de les pesqueres on recalaven les polles d'aigua, les fotges i els ànecs collverds, amb un aleteig balb constant.

Aquesta vitalitat i puixança s'encomana. I si ella no ve? Ahir li cremaven els ulls. És així o m'ho va semblar i m'enredo jo mateix?

A l'altura del rec del Vilar la va tornar a veure. Caminava pausadament a tocar de la font, el cos esvelt i els braços prims de noia, la faldilla del vestit inflada pel vaivé de l'aire i un mocador a les espatlles [...].¹⁰⁰

[...] L'estany conservava bona part de la força i la diversitat que devia tenir al principi, quan era una llacuna immensa. Les aigües estancades de la riba emmirallaven els joncs, els senissos entortolligats, les riberes tranquil·les, el territori preferit dels ànecs i de les fotges, les obagues frondoses, clapejades per les ombres dels verms i dels salzes. Tot el que veia formava part d'un univers que parlava de l'existència i dels límits abismals; era un reflex de la infinitud. [...].¹⁰¹

---

⁹⁷ Id. p. 39

⁹⁸ Id. p. 83

⁹⁹ Id. p. 132

¹⁰⁰ Id. p. 132-133

¹⁰¹ Id. p. 158-159

Jordi Colomer

Jordi Colomer (Banyoles, 1964) és professor de física i ambientalista a la Universitat de Girona i membre del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles. *L'Estany utòpic*, del 2008 va ser el seu poemari, al que seguiria *El temps fractal* (2010), amb el que va guanyar el premi Vila de Martorell de Poesia el 2009, *L'ull del recol·lector* (2011), *La pietat de l'Atzavara* (2012), per acabar la seva seguida producció amb *Cent mil cercles i un sol vers* (2013).

La poesia de Colomer és de línia avantguardista amb unes descripcions molt nascudes del fons del sentiment. Quan l'Estany és l'element inspirador el poeta s'expressa d'una manera més transparent. Malgrat no ser l'Estany el protagonista del poema, Colomer fa que aquest es faci present i proper al lector en tot moment.

L'estanyol groc-blau¹⁰²

Tot d'una, es desfà l'ordre de l'estol en pes,
i un a un planen els collverds
des de la línia de vol fins a l'estanyol adormit.
I de sobte, l'espetec d'aigües i
els pessics de les plomes
i una mena de boira
feta de sons i escumes
s'alça talment un cúmulo gras i lluent.

La tarda porta una pluja de gotasses
grogues i blaves. I els joncs
ben reblincats, a frec d'aigua,
per assaborir-les.

Un breu exercici d'enveja, el bes.

L'estirar-se boca aigua¹⁰³

A trenc d'alba ve l'aurella
orfe de mapes, revinclada
i embaumada en terraprim,
a estirar-se en sol silenci
per l'aigua blanca de l'estany.

Dempeus travertins i xalions
van alevant les dotze deus
per sotafer el fet de càntics i lloances.
Acosteu-vos i estireu-vos boca aigua,

---

¹⁰² COLOMER Feliu, Jordi, *L'Estany utòpic*, Barcelona: Ed. Abadia de Montserrat, 2008, p. 14

¹⁰³ Id. p. 17

que sentireu lleu l'esperit del vent,
l'anima d'aquest primer matí.

El parnàs és aquesta transparent quietud¹⁰⁴

Passa un bot de vuit amb timoner,
llisca la nuesa del dia
per entre la línia de boies,
com l'arquer a les mans d'Apol·lo
amb ressonàncies a les nou cordes.

I que dolç i breu aquest batec d'ulls.
Erato¹⁰⁵, al moll de l'ós¹⁰⁶, tremola.

*L'ennui du lac*¹⁰⁷

Ressegueixo la mirada i la mesura
de la geografia plana i ensonyada,
ran la pell sense nord ni sud, assossegat
el vapor, cansat de tanta vista viscosa,
cansat de tanta bellesa insuportable,
de tanta calç i òxid, de tant pol·len ressec.
Com espero la força i la gana del vent,
el so llunyà dels cavalls armats,
el rostre de les banderes blanques,
les bromes grises ben calçades,
el bullir de la boira i l'acer dels rierols,
la gavina morta i la humitat desfeta!

L'oasi en la cendra de les aigües.

L'emmirallar-se en l'aigua¹⁰⁸

Lleials deuen ser les formes verticals,
les llances branques dels provats arbres
com si la terra encetés l'exercici
de mesurar la llargada de l'aire
i en la fi de ser cima del cel
comprovar que tanta llunyania
minva l'esforç i atura el viatge.
I és llei que, madur, el fruit
refaci la distància i amb fidel disciplina

---

¹⁰⁴ COLOMER Feliu, Jordi, *L'Estany utòpic*, Barcelona: Ed. Abadia de Montserrat, 2008 p. 31

¹⁰⁵ Discogràfica francesa especialitzada en música clàssica

¹⁰⁶ Conservem "ós" com a l'original, encara que potser el poeta volia dir "os".

¹⁰⁷ Id. p. 43

¹⁰⁸ Id. p. 44

escampi la nova que preuada
és l'alçada on emmirallar-se en l'aigua.

Un viatge per no res¹⁰⁹

He buscat tota la llum dins l'aigua,
la llum malferida dels gavians, reblanida
de salabor i crits d'arpella,
la llum d'esfera grisa, ombra dels murs,
lenta pels teulats, cansada d'hores sense dormir,
la llum de la mansega, que oscil·la plena
de pols, la terra que sedimenta de tots els viatges.
He buscat tota la llum dins l'aigua
però no duia cap cistell on poder-la ficar.

Aquí a la vora¹¹⁰

Aquí a la vora,
davant tanta quietud d'aigua,
només queda la por petita
de veure ja les hores
d'aquest estany limitat per la llum.
Sóc com ell, blancor desfeta d'àtoms
i refugi de la memòria vella.

Les mans sobre l'aigua,
per saber quan cal dormir.

---

¹⁰⁹ Id. p. 45

¹¹⁰ Id. p. 49

CONCLUSIONS

Recordem l'objectiu que ens vam proposar en iniciar aquest treball: fer una nova recopilació dels poemes i narracions poètiques escrits en aquests darrers dos segles, tot seguint el que hi havia compilat en els dos grans treballs existents fins aquesta data¹¹¹. Pensem que aquest objectiu ha estat certament assolit; deixem, a tot estirar, una esclatxa de dubte per si l'exhaustiva recerca realitzada hagués deixat amagat algun petit poema en alguna publicació no localitzada. Esperem que, si aquest és el cas, no hagi estat un poema d'autor notable o de qualitat especial per tècnica, tema o sentiment; en cas de trobar-nos en aquesta circumstància, seria interessant poder introduir una esmena *a posteriori* i que el nou material descobert pogués ser inclòs en aquest treball.

Al marge d'aquesta revisió de l'estat de la qüestió a data d'inici del treball i de l'aportació dels poemes creats a partir de les dates de publicació dels materials abans esmentats, es pretenia també fer una anàlisi comparativa de la trajectòria de la literatura catalana més reconeguda historiogràficament amb la produïda en entorns rurals o més allunyats dels centres d'influència. Apuntàvem a la introducció la hipòtesi que l'evolució dels corrents artístics fos més retardat en el temps en ambients rurals i més conservadors, espai perifèric on caldria incloure l'entorn de Banyoles fins fa no més de quaranta anys. En aquest sentit, cal dir que no s'aprecien diferències significatives entre perifèries i centres d'influència, ja sigui pel la universalització dels Jocs Florals des de finals del segle XIX, ja per la millora de comunicacions del segle XX. Sí que s'aprecien divergències en les temàtiques, ja que el fet de circumscriure-les a l'entorn natural de l'Estany fa raonable l'ús de formes d'expressió o estètiques properes al romanticisme, tant quan es fa descripció del subjecte –l'Estany– com quan la visió d'aquest fa emergir sentiments interiors del poeta.

A finals del segle XIX i justament en el moment de gestació de *Canigó*, el seu gran poema èpic –amb permís de *L'Atlàntida*–, Verdaguer va impregnar de ben segur una manera d'escriure entre aquells amics seus de Banyoles que el reverenciaven com a mestre en poesia. Passada aquesta generació, i encara que l'obra de Joaquim Hostench s'allargui en molts anys, hem constatat grans buits temporals en la lírica sobre l'Estany.

---

¹¹¹ Ens referim a l'antologia de Joan Gratacós [GRATACÓS, Joan, *Antologia de l'estany*, Col·lecció Els llibres del Tint, Banyoles: Ed. Ajuntament de Banyoles, 1989] i a l'Atles literari de Narcís Jordi Aragó i Mariàngela Vilallonga [ARAGÓ, Narcís Jordi i VILALLONGA, Mariàngela (eds.), *Atles literari de les terres de Girona*, Girona: Unitat de Publicacions de la Diputació de Girona, 2003]

Des de l'època de Verdaguer, i salvant poemes o relats molt aïllats en el temps¹¹², no és fins els anys 70 que tornem a veure una aproximació a l'entorn l'Estany de poetes –i també pintors, que sovint han anat en paral·lel– d'una manera continuada i no com a retalls fugissers.

Buscant explicació a aquests allunyaments de la temàtica natural de l'Estany hem especulat amb moments en què la poesia s'ha decantat cap altres temes com el progrés industrial o el món de la ciutat durant les avantguardes; també moments de gran transcendència històrica i conflictivitat política i social com la República, la Guerra Civil o la postguerra que van fer que l'expressió poètica mirés cap a altres subjectes i s'orientés a plorar o a glorificar moments de gran impacte social. Un altre aspecte a destacar en aquest allunyament és el sentiment que ha deixat l'Estany després d'episodis tan colpidors com els del naufragi de 1912 o d'altres pèrdues humanes per ofegaments: en èpoques en què la població no tenia habilitats natatòries, l'Estany es convertia en un monstre que s'empassava els incauts i que s'havia de mirar amb certa distància, tant física com emotiva.

Per últim, hem completat el recull de poemes amb una breu nota biogràfica de cadascun dels autors, així com un petit comentari sobre llurs poemes destinat a entreveure-hi la visió i la intenció del poeta en compondre-los.

---

¹¹² Els de Marià Prat al 1912, Lluís G. Constans o Carles Fages de Climent a la dècada dels 20 i, un d'aquest darrer mateix i Camil Geis als seixanta.

AGRAÏMENTS

Han sigut diverses les persones que, des de l'inici de la confecció d'aquest treball han estat al meu costat ajudant-me, animant-me, esperonant-me en moments d'ofuscació mental o, simplement, interessant-se per com s'anava desenvolupant. Voldria per totes elles tenir un sincer agraïment. Voldria agrair, davant de tot, a la Mita Casacuberta, la meva professora i tutora en aquest treball, no només per l'empenta i l'ànim a tirar endavant aquella ja llunyana primera idea i que aquest fos el meu treball de final de grau, sinó, i sobretot, pel seu suport i ajut en l'estructuració, seguiment constant i en tots els suggeriments donats. A les meves amigues i companyes de carrera, la Georgina Torra i la Maria Ponsí, pel seu ànim i suport en tot moment, a en Josep Grabuleda, arxiver de l'Arxiu d'Estudis Comarcals de Banyoles per assessorar-me en els documents que em poguessin ser útils i pel seu inestimable ajut a l'hora de trobar el document més amagat. Per últim, i d'una manera molt especial, a la meva companya en la vida, la Marta, per fer la primera lectura del text i suggerir-me canvis de redactat per fer-lo més àgil i proper al lector, així com pel seu recolzament i la seva infinita paciència en aquests mesos de gestació del treball.

BIBLIOGRAFIA

- ABELLÁN, Manonellas, Joan Anton, *Amb nom i cognoms. 151 personatges del Pla de l'Estany (segles XIX i XX)*, Cornellà de Terri, Edicions MMV, 2019
- ALSIUS i Torrent, Pere, *Ensaig històric sobre la vila de Banyoles*, Banyoles: Semanario de Bañolas, 1895
- ARAGÓ, Narcís Jordi i VILALLONGA, Mariàngela (eds.), *Atles literari de les terres de Girona*, Girona: Unitat de Publicacions de la Diputació de Girona, 2003
- ARAGÓ, Narcís-Jordi, “Camil Geis entre flors”, *Revista de Girona*, Juliol-Agost 2004
- BERTRANA, Prudenci, *Nàufrags*, Girona: Edicions L Geminada, 2015
- BOSCH, Ramon, *Claror de fons*, Vic: Ed. Emboscall, 2008
- BOSCH, Ramon, *Trau de llum*, Lleida: Pagès editors, 2011
- BROCH, Àlex (dir.), *Diccionari de la Literatura Catalana*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2008
- BUTINYÀ, Francesc Xavier, *La venjança del martre (Peça de sant Martirià)*, Banyoles: Monografies del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 1996
- CASACUBERTA, Margarida, “La construcció literària del paisatge i la mi(s)tificació de la realitat: literatura, memòria i identitat”, dins VILALLONGA, Mariàngela, CASACUBERTA, Margarida i PERERA Roure, Anna, *La construcció literària del territori*, Girona: Institut de Llengua i Cultura Catalanes. Universitat de Girona, 2018
- COLOMER, Feliu, Jordi, *El temps fractal*, Palma de Mallorca: Lleonard Muntaner Editor, 2010
- COLOMER, Feliu, Jordi, *La pietat de l'atzavara*, Calvià (Mallorca): Ajuntament de Calvià, 2012
- COLOMER Feliu, Jordi, *L'Estany utòpic*, Barcelona: Ed. Abadia de Montserrat, 2008
- COLOMER Feliu, Jordi, *Terraprimera*, Banyoles: Moviment Lantana, 2017
- CONSTANS, Lluís, SANTAELULÈLIA, J.N., GALOFRÉ, Jordi, JUANMIQUEL Rovira, M. Àngels, AGUIRRE, Miquel i FARRIOL, Jaume, *Rondalles*, Banyoles: Ed. Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 2005
- CONSTANS, i Serrats, Lluís G., M.D., *Rondalles*, Monografies del C.E.C, Banyoles: XXX, 1981
- COROMINAS, Neus, FERRER, Mercè i PARDO, Blanca, *Viure Presències*, “Premis literaris Vila de Bàscara”, Ripoll: Edicions Maideu, 1988
- COROMINAS, Neus, *El secret mirall de la memòria*, Ripoll: ed. Neus Corominas, 2003
- COTS, Jordi, *D'allà on ve la veu*, Barcelona: Els llibres de l'Óssa Menor, 1958

- DIVERSOS AUTORS, *Premis literaris de Sant Jordi (2003-2005). Casal de la gent gran de Banyoles*, Banyoles: Ajuntament de Banyoles, 2006
- ESPINÀS, Josep M., *Obra Completa, vol. 8, Escrits sobre Catalunya, 2*, Barcelona: Ed. La campana, 1994
- ESPONELLÀ, Núria, *Una dona d'aigua*, Barcelona: Ed. Columna, 2013
- FAGES DE CLIMENT, Carles, “Festeig vora el llac de Banyoles”, a *Horizontes* núm. 271, Octubre 1966
- FARRIOL, Jaume, *Banyoles vora el llac*, Barcelona: Ed. Selecta, 1966
- FARRIOL, Jaume, *Rapsòdia d'un país. Recull de textos (1961-2003)*, a cura de Jordi Galofré, Banyoles: Ajuntament de Banyoles, 2004
- GALOFRÉ, Jordi, *Frederic Corominas. Aproximació biogràfica*, col. Mestres 68, Banyoles: Rosa Sensat, 2009
- GEIS, Camil, “El pollanc i l'estany”, a *Horizontes*, Núm. 257, Banyoles, 15 de novembre de 1966
- GELI, Jaume i BATLLE, Sergi, *Mots de calç i sal*, Banyoles: edició pròpia, 2020
- GRATACÓS, Joan, *Antologia de l'estany*, Col·lecció Els llibres del Tint, Banyoles: Ed. Ajuntament de Banyoles, 1989
- GRUP, “Mitja tarda amb Josep Pla”, a *Horizontes*, n. 374, any XXVI, Banyoles, 14 d'Agost de 1971
- HOSTENCH, Joaquim, *Esbarjos. Recull de poesies aprofitant estones perdudes durant la meua vida, algunes d'elles ja publicades en periòdics locals i, que, si algú interès poden tenir, serà solament per els meus amics, que ho són tots els banyolins*, Banyoles, Recull documental Ll. Martí, Banyoles: Imp. Mateu, 1934
- LLACH, Martirià, “Goja”, a *Cartipàs de la Festa Major, 1984*
- MONSERDÀ de Macià, Dolors i altres, *Calendari-Guia de Banyolas i sa comarca. Per l'any del senyor de 1891*, Barcelona: Estampa de “La Renaixensa”, 1890
- MORENTE, Imma i COLOMER, Jordi, *Cent mil cercles i un sol vers*, Banyoles: Ed. Moviment Lantana, 2013
- OLIVA, Salvador, *El somriure del tigre*, Barcelona: Quaderns Crema, 1986
- OLIVA, Salvador, *Introducció a la mètrica*, Barcelona: Quaderns Crema, 1986
- OLIVA Salvador, *La mètrica i el ritme de la prosa*, Barcelona: Quaderns Crema, 1992
- OLIVA Salvador, *Marees del desig*, Barcelona: Editorial Pòrtic, 1995
- OLIVA, Salvador, *Terres perdudes*, Col. La Gaya Ciència, Barcelona: Quaderns Crema, 1997
- OLIVA, Salvador, *Complements circumstancials*, Barcelona: Quaderns Crema, 1997

- OLIVA, Salvador, *Poesia i veritat*, Barcelona: Edicions de 1984, 2015
- OLIVA, Salvador, *Epístoles a Josep Carner*, Barcelona: Quaderns Crema, 2017
- PERUCHO, Joan, *Històries apòcrifes*, Barcelona: Cara i creu 20, 1974
- PERUCHO, Joan, *Obres completes 8. Poesia*, Barcelona: Edicions 62, 1996
- PERUCHO, Joan, *Diana i la mar morta*, Barcelona: Edicions 62, 2003
- PLA, Josep, *Viatge a Catalunya*, Barcelona: Biblioteca Catalana d'Autors Independents, 1934
- PLA, Josep, *Obra completa. Viatge a la Catalunya vella*, Barcelona: Edicions Destino, 1968
- PLA, Josep, *Un petit món del Pirineu*, Barcelona, Edicions Destino, 1974
- PRATS, Modest i CARRERES, Joan, *Verdaguer a la mare de Déu del Mont*, Salt: Ed. del Pèl, 1984
- RAFART, Susanna, *Dies d'agost. Notes i dies de terres properes*, Girona: Curbet edicions, 2017
- RAMISA, Maties, *Els orígens del catalanisme conservador i «La veu del Montserrat» 1878-1900*, Vic: Eumo editorial, 1985
- RIGAU i Rigau, Antoni M^a, *Una volta a l'estany de Banyoles*, Banyoles: Ajuntament de Banyoles, 1990
- RIGAU i Rigau, Antoni M., *El teixit de la memòria. Articles (1946-2000)*, Banyoles, Ed. Família Rigau i Oliver, 2001
- SANTAEULÀLIA, J.N., *Memòria de la carn*, Barcelona: Ed. Columna, 1987
- SANTAEULÀLIA, J.N., *La llum dins l'aigua*, Barcelona: Ed. Columna, 1996
- SANTAEULÀLIA, J.N., *Fusions. Comentaris de poesia catalana del segle XX*, Barcelona: ed. La Magrana, 1997
- SANTAEULÀLIA, J.N., *Una ombra a l'herba*, Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1998
- SANTAEULÀLIA, J.N., *Ulls dins l'aigua*, Barcelona: Ed. Columna, 2002
- SARDÀ, Toni, *Poemes i altres*, Banyoles: Elefant(e)dicions, 2016
- SOLDEVILA i Balart, Llorenç, "Geografia literària: les Estunes", dins *Fonts 73*, Gener 2018, Argentona: Centre d'Estudis Argentonins *Jaume Clavell*, 2018
- SOLDEVILA i Balart, Llorenç, Universitat de Vic, "Contribució a l'epistolari verdaguerià: tres cartes inèdites", a *Anuari Verdaguier* 13 – 2005
- TORRENTS, Ricard, "contribució a l'estudi de la gènesi de «Canigó», de Verdaguier, *Anuari Verdaguier*, 1987, Núm. 2, p. 71-98
- VERDAGUER, Jacint, *Canigó*, ed. Narcís Garolera, Barcelona: Quaderns Crema, 1995

VERDAGUER, Jacint, *Obres Completes*, Barcelona: Biblioteca Perenne, 1964

VERGÉS Gifra, Àngel, *El drac de Banyoles. Itineraris al voltant de l'estany*, Tarragona: Edicions l'Agulla de Cultura Popular, Tarragona, 2006

VERGÉS Gifra, Àngel, *Costumari banyolí. Costums i tradicions de la ciutat de Banyoles*, Col. Quaderns de Banyoles, Banyoles: Ed. Ajuntament de Banyoles, 2017

VERGÉS Gifra, Àngel, *Llegendes i misteris de Banyoles*, Col. Quaderns de Banyoles, Banyoles: Ed. Ajuntament de Banyoles, 2019

ABELLÁN, Joan Anton i GRABULEDA, Josep, “Les primeres regates a Banyoles” a Revista de Girona 300 http://www.revistadegirona.cat/recursos/2016/0300_100.pdf, l'1 d'abril, 7:30

CURBET, Joan, “Jacint Verdaguer. Mount Canigó. A Tale of Catalonia. Introducció i traducció de Ronald Puppò. Barcelona / WWoodbridge: Editorial Barcino / Tamesis, 2015, 236 pp.”, dins Anuari Trilcat 6 (2016), consultat afile:///C:/Users/usuari/Downloads/316095-Text%20de%20l'article-448738-1-10-20161215.pdf el 30 de març a les 12:00

GEIS, Camil, “Verdaguer i l'estany de Banyoles” a *La Veu de Catalunya*, 14 de desembre de 1933, p. 6
https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/consulta/resultados_ocr.do?general_ocr=on&id=598&tip_oResultados=PAG&posicion=101, el 22 d'abril, 14:30

TORRENTS, Ricard, “Contribució a l'estudi de la gènesi de «Canigó» de Verdaguer», Anuari Verdaguer, [en línia], 1987, Núm. 2, p. 71-98,
<https://raco.cat/index.php/AnuariVerdaguer/article/view/67538>, el 30 de març, 11:30

<http://autorsbanyoles.blogspot.com/2010/09/joaquim-hostench-i-torrent.html>,

<http://www.elpuntavui.cat/opinio/article/185768-en-la-mort-den-manel-pont-i-bosch.html>,

<https://www.diaridegirona.cat/comarques/2010/06/22/mor-dels-primers-directors-radio-49520367.html>,

<https://lletra.uoc.edu/ca/autor/jacint-verdaguer/detall> l'11 de març de 2022, 19:00

http://turaris.net/ca/publicacions/articles_10/s_historia_10/els-jocs-florals-a-banyoles_587

<http://www.banyolescultura.net/consta.htm> el 19 de març a les 7:30

<https://salvadoroliva.com/biografia/> el 30 de març a les 10:00

<https://www.escriptors.cat/autors/olivas/biografia-oliva> el 30 de març a les 7:00

<https://www.liberediciones.com/asrtistas/salvador-oliva/> el 30 de març a les 7:30

<https://www.lavideoteca.cat/jacint-verdaguer-la-construccio-dun-mite-1877-1889/> el 30 de març a les 11:00

<http://www.banyolescultura.net/carrers/mossensimon.html>, el 30 de març a les 12:30

<file:///C:/Users/usuari/Downloads/332498-Text%20de%20l'article-557195-1-10-20210415.pdf>, el 30 de març a les 12:40

<https://www.fetsigent.com/index.php/ca/gent/pere-alsius-i-torrent-1839-1915-un-banyoli-il-lustre.html>, el 31 de març a les 11:30

<https://fontsaigua.wordpress.com/2015/02/12/entre-llegenda-i-poema-les-estunes-de-banyoles/>, l'1 d'abril, 8:00

<http://www.endrets.cat/index.php/text/8246/en-esser-a-girona-m-escriu-en-joaquim-hostench-ca.html>, el 2 d'abril, 10:00

<http://www.banyolescultura.net/constaesp.htm>, el 3 d'abril, 14:00

<http://fagesdecliment.com/inici/> el 3 d'abril, 15:00

<https://www.espaisescrits.cat/ca/qui-som/autors/carles-fages-de-climent>, el 3 d'abril, 15:00

<http://projectetraces.uab.cat/project/carles-fages-de-climent/> el 3 d'abril, 15:30

https://www.ara.cat/opinio/muntanyes-regalades-del-canigo_129_2729768.html, el 14 d'abril, 14.45

EMPORIÓ Periòdic quinzenal Any VII no 157 Torruella de Montgrí 29 d'Octubre de 1921 Arca.bcn.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1203357, el 22 d'abril, 18:40

<https://www.escriptors.cat/autors/plaj/biografia-josep-pla>, el 22 d'abril, 19:15

<https://www.escriptors.cat/autors/plaj/biografia-josep-pla>, el 23 d'abril, 8:30

<https://cecbanyoles.cat/sortida-palafrugell-calella-llofriu-ruta-josep-pla/>, el 23 d'abril, 9:00

http://www.civtat.cat/geis_camil.html, el 23 d'abril, 14:30

<file:///C:/Users/usuari/Downloads/54352-Text%20de%20l'article-63900-1-10-20070214.pdf>, el 23 d'abril, 21:40

<http://www.endrets.cat/index.php/autor/766/antoni-maria-rigau-rigau-ca.html>, el 24 d'abril, 8:30

<https://www.fetsigent.com/index.php/ca/gent/frederic-corominas-i-planellas.html>, el 24 d'abril, 11:15

<http://autorsbanyoles.blogspot.com/2013/12/frederic-corominas-i-planellas.html>, el 24 d'abril, 11:30

https://www.girona.cat/sgdap/docs/Fons_Tharrats-dossier_prensa-def.pdf, el 24 d'abril a les 17:50

<https://elmati.cat/jordi-cots/>, el 24 d'abril, 18:50

<https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/jordi-cots-i-moner>, el 24 d'abril, 19:15

<http://autorsbanyoles.blogspot.com/2009/05/jaume-farriol-i-montserrat.html>, el 24 d'abril, 19:30

<https://www.grup62.cat/autor/j-n-santaeulalia/000051702>, el 26 d'abril, 16:30

http://www.poesia.cat/tus_poemas/biografias.php?IDregistre=Navarro%20Santaeul%EA0lia,%20Josep, el 26 d'abril, 16:40